

Marguerite De Riemaecker-Legot

*De eerste vrouwelijke minister van België
(1965-1968)*

Lindsey Gillard

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de Geschiedenis.

Promotor prof. dr. Leen van Molle

Academiejaar 2016-2017.

228 549 tekens

Inhoudstafel

Dankwoord	1
Inleiding.....	2
Situering.....	3
Vraagstelling.....	7
Bronnen en methode	9
1. Marguerite De Riemaecker-Legot.....	13
1.1. Een vrouwelijke rechtenstudent.....	13
1.2. Van volksvertegenwoordiger tot eerste vrouwelijke minister	22
1.3. Conclusie.....	37
2. De regering-Harmel: een vertrouwde coalitie met problemen.....	38
2.1. De aanstelling van de eerste vrouwelijke minister van België	38
2.2. De politiek van Gezin en Huisvesting.....	51
2.3. Conclusie.....	63
3. De regering-Vanden Boeynants en de doorstart van Gezin en Huisvesting	64
3.1. De nieuwe regering en de beleidsverklaring van Gezin en Huisvesting.....	64
3.2. De vernieuwing van de wet-De Taeye en de uitbreiding van de gezinshulp.....	73
3.3. Conclusie.....	82
Epiloog.....	83
Besluit.....	85
Bibliografie.....	90
Bijlagen.....	101
Samenvatting	103

Dankwoord

Ik wil deze masterproef beginnen met enkele mensen te bedanken zonder wie deze verhandeling niet zou zijn wat ze nu is.

Mijn eerste woorden van dank gaan uit naar mijn promotor prof. dr. Leen Van Molle. Telkens wanneer ik door het bos de bomen niet meer zag of dreigde de verkeerde richting uit te gaan, heeft ze me weer in de juiste richting gestuurd. Haar kritische blik, uitgebreide kennis over de vrouw- en gendergeschiedenis en excellente feedback, hebben deze masterproef in elk opzicht beter gemaakt. Veel dank daarvoor. Verder wil ik ook Els Flour, Patricia Quaghebeur en Sara Cosemans bedanken voor de snelle hulp en het meedenkwerk wanneer ik daar om vroeg.

Dank gaat ook uit naar mijn medestudenten Geschiedenis Jill, Tabea, Wendy en Marie. Voor de leuke momenten tussen het schrijven door en de steun en het luisterend oor wanneer ik het even niet meer zag zitten. Ook mijn vriend Jasper hoort in dit rijtje thuis. Met twee een masterproef schrijven is niet gemakkelijk. Ondanks dat we elkaar door de drukte en tijdsgebrek minder zagen, kon ik altijd op hem terugvallen wanneer ik daar nood aan had. Zijn rust en liefde hielpen me doorheen het schrijfproces.

Als laatste gaat een woord van dank uit naar mijn ouders. Zonder hun aanmoedigen en vertrouwen zou ik nooit aan een opleiding Geschiedenis zijn begonnen. Doorheen de jaren zijn ze er in elk opzicht voor me geweest en hebben ze mijn kunnen nooit in twijfel getrokken.

Inleiding

“7 MEI 2015. - Koninklijk besluit betreffende de uitgifte in 2015 van herdenkingsmuntstukken: Art. 3.
Ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van de benoeming van de eerste vrouwelijke minister in België, worden in 2015, zilverstukken van 5 EURO uitgegeven.”¹

In 2015 was het vijftig jaar geleden dat België voor het eerst een vrouwelijke minister had, Marguerite De Riemaecker-Legot. In vergelijking met de omringende landen was België in dit opzicht een laatbloeier. Het Verenigd Koninkrijk had een vijfendertig tal jaar eerder al een eerste vrouwelijke minister, Margaret Bondfield. In het verdeelde Duitsland waren er respectievelijk in 1953 (Duitse Democratische Republiek) en 1961 (Bondsrepubliek Duitsland) al vrouwen met een ministeriële functie. Marga Klompé beet in 1956 de spits af voor Nederland. België volgde in 1965. Later dan België kwamen nog Frankrijk en Luxemburg. In Frankrijk moesten ze nog bijna tien jaar wachten vooraleer een vrouw een ministerieel mandaat kreeg. Simone Veil werd in 1974 de Franse Minister van Gezondheid.² In Luxemburg hadden ze in 1967 ‘al’ een vrouwelijke minister van Gezin gekregen, Madeliane Frieden-Kinnen. Ook buiten Europa waren er verschillende landen die sneller waren dan België in het aanstellen van een vrouwelijke minister, enkele voorbeelden zijn: de Verenigde Staten van Amerika, Japan, Pakistan en Ghana.³

Marguerite De Riemaecker-Legot is één van de vele gezichten uit de vrouwenbeweging waarvan de naam niet in het collectief geheugen gegrift zit. Deze masterproef wil alvast één stap zetten in de richting naar meer erkenning voor de Riemaecker-Legots positie en verwezenlijkingen. Want dat De Riemaecker-Legot een opmerkelijk politica was en een rol heeft gespeeld in de (politieke) emancipatie van de Belgische vrouw, is simpelweg een feit. Naast de eerste vrouwelijke minister van België, was ze ook advocaat, docent, de eerste vrouwelijke afgevaardigde van de CVP in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, de eerste vrouwelijke secretaris van de Kamer, lid van het hoofdbestuur en dagelijks bestuur Kristelijke Arbeidersvrouwen (KAV), de eerste Belgische

¹ Koninklijk besluit 7 mei 2015

² ‘First Female Ministres’, Worldwide Guide to Women in Leadership, 2016 (<http://www.guide2womenleaders.com/First-female-ministers.htm>). Geraadpleegd op 26 mei 2017.

³ Ibidem

vrouw die lid werd van het Europese Parlement, echtgenote en moeder.⁴ Ze was in haar loopbaan dus duidelijk een vrouw van veel eerstes.

Deze masterproef sluit aan in een rij van voorgaande verhandelingen die politicae of vrouwen die belangrijk zijn geweest voor de vrouwenbeweging(en) centraal zetten. Ze zijn, zoals de rechtshistoricus Dirk Heirbaut het beschrijft, “de onbekende zusters en dochters van Marie Popelin”.⁵ Enkele voorbeelden van vrouwen die zo in de laatste zeven jaar een soort van biografisch werk gekregen hebben zijn: Maria Baers, Nora Staels-Dompas, Marie De Leebeek en Maria Verlackt-Gevaert.⁶

Situering

Deze biografie past in de lijn van drie onderzoekstradities: de vrouwengeschiedenis, de gendergeschiedenis en de politieke geschiedenis.

Allereerst de vrouwengeschiedenis. Omdat deze verhandeling De Riemaecker-Legot als vrouw en als vrouwelijke minister centraal zet, sluit ze aan bij de vrouwengeschiedschrijving die zich aan het begin van de jaren zestig van de twintigste eeuw opwerkte tot een discipline binnen de historiografie, zowel in België als daarbuiten. Onder invloed van eerst de *social turn* en vervolgens de *cultural turn*, kregen minderheden (waar vrouwen toe gerekend werden) meer aandacht.⁷ De vrouwengeschiedenis zet zich af tegen de mannelijke dominantie en plaatst de vrouw centraal in haar onderzoek. In de beginperiode waren het vooral vrouwelijke historici die zich aan deze soort geschiedenis waagden om de

⁴ ‘Marguerite De Riemaecker-Legot’, *ODIS*, 2016, (http://www.odis.be/lnk/PS_27332). Geraadpleegd op 17 april 2017.

⁵ M. HEYVAERT, *Nora Staels-Dompas en de emancipatie van de vrouw: Wisselwerking tussen ideaal en persoonlijke ambitie*, Onuitgegeven masterproef, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 2011, 7. en D. HEIRBAUT, ‘De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis van Napoleon tot vandaag: een verhaal van voortdurende vooruitgang?’, E. BREMS en L. STEVENS red., *Recht en gender in België*, Brugge, 2011, 26.

⁶ Dirk Heirbaut geciteerd in: M. HEYVAERT, *Nora Staels-Dompas en de emancipatie van de vrouw: Wisselwerking tussen ideaal en persoonlijke ambitie*, Onuitgegeven masterproef, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 2011, 7. en L. KUPPENS, ‘*Vrouw zijn: Noodlot of Keuze?*’ *Het christelijk feminisme van Maria De Leebeek (1914-1984)*, Onuitgegeven masterproef, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 2013. en R. BECKERS, *Stilte voor de storm?: een politieke biografie van Maria Verlackt-Gevaert 1970-1976*, Onuitgegeven masterproef, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 2008. en L. WILLEMS, *Maria Baers (1883-1959): de constructie van een vrouwbeeld ten opzichte van een manbeeld: Genderdiscours in de Belgische katholieke zuil*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, departement Geschiedenis, 2011.

⁷ L. GILLARD, *Het heft in eigen handen nemen: vrouwen in armoede – De historiografische literatuur over vrouwen in armoede in Frankrijk en Engeland in de negentiende eeuw*, Onuitgegeven bachelorpaper, KU Leuven, departement Geschiedenis, 2016, 5.

grote pioniers van het feminisme en de emancipatie centraal te zetten.⁸ Maar sinds de doorbraak van de genderstudies in de jaren tachtig en negentig, waardoor de focus niet meer enkel op vrouwen ligt maar op mannen én vrouwen, kiezen ook steeds meer mannelijke historici er voor om het nogal enkelzijdige mannelijke verhaal over het verleden opzij te zetten. Gendergeschiedenis heeft aandacht voor de machtsrelaties tussen de twee geslachten en de constructies van de concepten mannelijkheid en vrouwelijkheid. Het gaat hier om cultureel aangeleerde verhoudingen wat betekent dat ze doorheen de tijd en ruimte verschillen.⁹ Het artikel van de vooraanstaande Amerikaanse historica Joan W. Scott *Gender: A Useful Category of Historical Analysis* vormde het startschot voor de gendergeschiedschrijving. Deze masterproef ziet De Riemaecker-Legot als een voorbeeld van hoe concepten zoals vrouwelijkheid, en zo ook wat het betekende om man te zijn, een andere invulling kregen in de jaren zestig. Maakte een positie als minister haar minder vrouwelijk? Of benadrukte deze haar vrouwelijkheid net? Door aan genderonderzoek te doen, hebben historici niet enkel een invloed op de manier dat personen naar het verleden kijken, maar ook hoe ze verhoudingen in het heden percipiëren. Steeds meer is er het besef dat de strijd voor voornamelijk gelijke kansen tussen mannen en vrouwen nog niet gestreden is.

Een laatste traditie waar deze thesis bij aansluit is die van de Belgische politieke geschiedschrijving. Als CVP minister had De Riemaecker-Legot een centrale rol in de uitvoerende macht. Probeerde ze de heersende opvattingen (die te maken hadden met vrouwen) te veranderen?

De vrouw- en genderstudies bleven in België tot in de jaren 1980 erg beperkt, zeker in vergelijking met bijvoorbeeld Nederland. Daar bouwden de vrouwenstudies al sneller een gevestigde onderzoekstraditie uit binnen de universiteitswereld.¹⁰ De aandacht binnen de Belgische geschiedschrijving is in een eerste fase hoofdzakelijk uitgegaan naar opvallende gebeurtenissen en bewegingen: de feministische golven, het verkrijgen van vrouwenstemrecht, de Dolle Mina, abortuswetgeving, ...¹¹ Nog steeds is er een gebrek aan individualiteit binnen de historiografie. Enkele grote namen, waaronder Marie Popelin, zijn bekend, maar er zijn tientallen noemenswaardige vrouwen waarvan de naam doorheen de tijd

⁸ L. KUPPENS, *'Vrouw zijn: Noodlot of Keuze?'* 7-9.

⁹ L. GILLARD, *Het heft in eigen handen nemen: vrouwen in armoede*, 5.

¹⁰ M. DE METSENAEIRE, "Gewapend met het gewicht van het verleden: enige resultaten van de vrouwengeschiedenis in België", G. DUBY en M. PERROT red., *Geschiedenis van de Vrouw. V, De twintigste eeuw*, Amsterdam, 1993, 523-556, 223.

¹¹ M. HEYVAERT, *Nora Staels-Dompas en de emancipatie van de vrouw*, 7.

wat verloren is gegaan. Net zoals voor anderen is Marguerite De Riemaecker-Legots biografie een zo goed als blanco blad en dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Marga Klompé en Simone Veil, die laatste bracht ook haar eigen memoires uit.¹² Wel is er recent een biografisch portret van De Riemaecker-Legot gepubliceerd door haar zoon Christian De Riemaecker in samenwerking met de CVP-drukkingsgroep *Vrouw&Maatschappij*, de grootste politieke vrouwenbeweging van België.¹³ In een notendop, ongeveer tachtig pagina's met veel foto's, krijgt het leven van De Riemaecker-Legot er gestalte en dit hoofdzakelijk op basis van eigentijdse krantenartikelen, persoonlijke herinneringen en foto's uit zijn privé-archief.¹⁴ Dat boekje vormt mijn startpunt om te vertrekken.

Toch zijn er wel enkele basiswerken verschenen over de Belgische vrouwengeschiedenis. In 1997 publiceerde historica Ria Christens een overzichtsartikel, *Verkend verleden: Een kritisch overzicht van de vrouwengeschiedenis 19de-20ste eeuw in België*, waarin ze een beeld schetst van de vrouwengeschiedenis tot het einde van de twintigste eeuw.¹⁵ Het artikel haalt enkele belangrijke publicaties aan, maar is meer dan louter een opsomming. Christens zet kritische vraagtekens en heeft aandacht voor de terminologische erfenis.¹⁶ Daarnaast geeft ze aan dat het vrouwelijke perspectief in de geschiedenis, en zeker de politieke geschiedenis, nog steeds een onderzoeksgebied is vol lacunes die nodig moeten worden opgevuld.¹⁷ Eén van de werken die ze uitvoerig bespreekt is Denise De Weerdt's *En de vrouwen?: Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België 1830-1960* uit 1980. Het werk geeft een algemeen overzicht van de strijd voor vrouwenrechten in België tijdens de negentiende en twintigste eeuw en bevat volgens haar een genderdimensie avant-la-lettre.¹⁸ Hoewel al meer dan dertig jaar oud, is het nog steeds een belangrijk boek. Voor deze masterproef was vooral de naoorlogse periode, die De Weerdt doortrok tot 1975 en niet 1960 zoals de titel misschien zou doen vermoeden, van belang. De belangrijkste

¹² M. AERTS, *De politiek van de katholieke vrouwenemancipatie: van Marga Klompé tot Jacqueline Hillen*, Amsterdam, 1994. en M. VAN DER PLAS, *Herinneringen aan Marga Klompé*, Zelhem, 1989. en S. VEIL, *Une Vie*, Parijs, 2007.

¹³ 'Publicaties', *Vrouw & Maatschappij*, 2016 (<http://www.vrouwenmaatschappij.be/publicaties>). Geraadpleegd op 22 mei 2017. en 'Geschiedenis', *Vrouw & Maatschappij*, 2016 (<http://www.vrouwenmaatschappij.be/Geschiedenis>). Geraadpleegd op 29 mei 2017.

¹⁴ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot, onze eerste vrouwelijke minister*, Marche-en-Famenne, 2015.

¹⁵ R. CHRISTENS, 'Verkend verleden. Een kritisch overzicht van de vrouwengeschiedenis 19de-20ste eeuw in België', *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 27 (1997), 5.

¹⁶ R. CHRISTENS, 'Verkend verleden', 6.

¹⁷ E. GUBIN, en L. VAN MOLLE, *Vrouw en Politiek in België*, Tielt, 1998, 29.

¹⁸ D. DE WEERDT, *En de vrouwen?: vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België 1830-1960*, Gent, 1980. en M. DE METSENAEIRE, "Gewapend met het gewicht van het verleden: enige resultaten van de vrouwengeschiedenis in België", 524-525.

verdienste van De Weerdt's werk is dat het de toenmalige blik op de Belgische vrouwengeschiedenis verruimde. Volgens Ria Christens toonde het werk vooral aan dat “de ontginning van de het terrein van de vrouwengeschiedenis nog maar amper begonnen was.”¹⁹

In de jaren negentig kwam de vrouw- en gendergeschiedenis in België in een stroomversnelling terecht.²⁰ Zo werd er in 1998, in opdracht van de toenmalige (vrouwelijke) minister van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijke-Kansenarbeid Miet Smet een werk gepubliceerd ter ere van de vijftigste verjaardag van de invoering van het vrouwenstemrecht.²¹ Zelfs na bijna twintig jaar is *Vrouw en Politiek in België* van historici Leen Van Molle en Éliane Gubin nog steeds één van de vertrekpunten voor een onderzoek rond vrouwenemancipatie. Het werk biedt een gestructureerd overzicht van de vrouwelijke politieke emancipatie vanaf het ontstaan van België tot de laatste decennia van de twintigste eeuw.²² Het grootste deel van de publicatie heeft aandacht voor de periode na de Tweede Wereldoorlog. De auteurs kijken naar de plaats van de vrouw in de politieke partijen en de wetgevende instellingen aan de hand van onder andere cijfergegevens, archiefmateriaal en interviews. In de overgrote meerderheid van latere publicaties rond dit thema, is een verwijzing naar dit werk te vinden.

Éliane Gubin werkte mee aan nog een werk dat tot de kern van de literatuur over vrouwengeschiedenis behoort. *Jongens en meisjes...bestemming bekend? België 1830-2000* is een samenwerking tussen verschillende historici en werd gepubliceerd in 2009. De publicatie toont hoe de ideeën over vrouwelijkheid en mannelijkheid sinds het ontstaan van België tot en met de meest recente millenniumwisseling zijn veranderd.²³ Er komen drie terreinen aan bod: eerst het gezin, vervolgens de school en als laatste de arbeid (getiteld “het werk”). Deze velden komen overigens overeen met de verschillende domeinen die De Riemaecker-Legots leven getekend hebben: haar familie/gezin, haar scholing en haar politieke carrière. Het boek kwam tot stand na de tentoonstelling met dezelfde titel.

Op Europees niveau verscheen in 2001 *Women and Political Power: Europe since 1945*. De Britse historica Ruth Henig en politicoloog Simon Henig slagen er in om een uitgebreide comparatieve studie van vooruitgang van vrouwen in de politieke wereld van Europese landen te publiceren. In hun voorwoord geven ze aan niet enkel aandacht te

¹⁹ R. CHRISTENS, ‘Verkend verleden’, 16.

²⁰ M., HEYVAERT, *Nora Staels-Dompas en de emancipatie van de vrouw*, 7.

²¹ M. GOOSSENS, ‘Recensie Vrouw en Politiek in België’, *Ons Erfdeel*, 42 (1999), 144.

²² E. GUBIN, en L. VAN MOLLE, *Vrouw en Politiek in België*, 7-12.

²³ ‘Publicaties van het AVG’, *AVG-Carhif*, (http://www.avg-carhif.be/cms/publications_nl.php). Geraadpleegd op 22 mei 2017.

besteden aan de verschillen tussen Europese landen, maar ook op welke vlakken er overeenkomsten zijn, zoals de grotere concentratie van vrouwen met een leiderspositie in ministeriële departementen die te maken hebben met sociale- en welzijnsproblemen.²⁴ De Henigs merken ook op dat er een gebrek is aan studies over het streven van vrouwen naar politieke macht en de manier waarop ze met die uiteindelijk verkregen macht omgaan.²⁵ Een artikel dat hier op Belgisch niveau op in gaat is Els Flours *De politica. De rol van de vanzelfsprekende uitzondering*, opgenomen in het werk *Politieke representatie* uit 2002. Het legt de relatie tussen de politicae en het politieke terrein bloot.²⁶

Vraagstelling

De vraagstelling in deze masterproef is tweeledig. Enerzijds staat Marguerite De Riemaecker-Legot als christendemocratische (en vrouwelijke) minister centraal en anderzijds gaat mijn aandacht uit naar de pers. De twee focuspunten zijn doorheen deze masterproef met elkaar verweven. Ze vormen geen afgebakende delen, maar spelen net op elkaar in. Net zoals in het werkelijke leven politiek en pers met elkaar verweven zijn.

Bij de eerste vraag neem ik het standpunt van de biograaf aan die kijkt naar De Riemaecker-Legot: hoe zag haar levensloop er voor 1965 uit? Welk beleid probeerde ze uit te voeren als minister? Kon ze dit verwezenlijken? Welke factoren hielden haar al dan niet tegen? Wat was haar mening over toen actuele onderwerpen zoals de staking van vrouwelijke arbeiders in de wapenfabriek van Herstal en de kwestie-Leuven? Vroegen ze haar mening überhaupt wel? De Riemaecker-Legot leefde in een samenleving en tijd waarin het traditionele denken over mannen en vrouwen aan verandering onderhevig was. Het binaire denken over man en vrouw is een eeuwenoud gegeven en ook in onze huidige maatschappij zijn hier nog sporen van terug te vinden (bijvoorbeeld: het glazen plafond en de loonkloof).²⁷ Doorheen de verhandeling is er aandacht voor de veranderende positie van de vrouw en de eventuele rol die de Riemaecker-Legot in de politieke emancipatie heeft gespeeld. De Riemaecker-Legot wordt dus in een specifieke, de politieke, context bekeken.

Voor de tweede onderzoeksvraag, verschuif ik de focus van De Riemaecker-Legot naar de Belgische pers. Hoe schreef deze over haar? Schreven dagbladen anders dan de

²⁴ R. HENIG, en S. HENIG, *Women and Political Power. Europe since 1945*, Londen, 2001.

²⁵ Idem, 8.

²⁶ E. FLOUR, 'De politica. De rol van de vanzelfsprekende uitzondering', H. DE SMAELE en J. TOLLEBEEK red., *Politieke representatie*, Leuven, 2002, 123-136.

²⁷ L. WILLEMS, *Maria Baers (1883-1959)*, 9.

vrouwenbladen? Welke soorten pers zijn er te onderscheiden? Besteedde de pers meer aandacht aan bepaalde aspecten van haar ministerschap dan aan andere? Zijn er verschillen tussen ideologieën op te merken? Of tussen mannelijke en vrouwelijke journalisten? In de Belgische democratische samenleving vervult de pers een maatschappelijke functie en blijft ze één van de belangrijkste en meest gediversifieerde informatiebrengers.²⁸ Dit was zeker al zo tussen 1965-1968, de kernperiode van deze verhandeling, toen de televisie nog niet zo wijd verspreid was. Pas in de jaren tachtig zal de TV, vooral door het lanceren van nieuwe landelijke en regionale commerciële zenders, een grote concurrente gaan vormen voor de gedrukte pers, en dit in eerste plaats op vlak van reclame.²⁹

Chronologisch ligt de focus op de jaren waarin Marguerite De Riemaecker-Legot haar ministeriële functie uitoefende: van 28 juli 1965 tot 7 februari 1968. Deze data vormen echter geen strikte grenzen. Het eerste hoofdstuk schetst haar levensloop en carrière voor 1965. Het vormt een aanloop naar haar latere functie als minister van Gezin en Huisvesting in de CVP-BSP regering-Harmel (28 juli 1965 – 11 februari 1966). Deze positie van minister was overigens een nationale positie. Pas in de jaren 1970, met de beginnende federalisering, namen de gemeenschappen de departementen Gezin en Huisvesting over. Het tweede hoofdstuk zet de eerste acht maanden van haar als minister centraal, tot de val van de regering in het voorjaar van 1966. Zowel de persreacties op haar aanstelling als minister in juli 1965 eveneens haar belangrijkste verwezenlijkingen komen uitgebreid aan bod. In tegenstelling tot sommige van haar collega's was De Riemaecker-Legot niet spraakzaam in de Kamer van Volksvertegenwoordigers of de Senaat gedurende deze maanden. Persmateriaal is dan ook essentieel voor de invulling van dit hoofdstuk. Het derde en laatste hoofdstuk behandelt de CVP-PVV regering-Vanden-Boeynants (19 maart 1966 – 7 februari 1968). Deze periode vormde de werkelijke doorstart van het ministerie van Gezin en Huisvesting, vooral omdat de bevoegdheden duidelijker waren en de Riemaecker-Legot enkele keren optrad als spreker in de Kamer en de Senaat. Wanneer de kwestie-Leuven voor de val van de regering zorgde begin 1968, behoorde ze tot de groep van de ministers die de volgende premier Gaston Eyskens niet in zijn nieuwe regering opnam. Met De Riemaecker-Legots ontslag, kwam ook

²⁸ E. DE BENS, en K. RAEYMAECKERS, *De pers in België: het verhaal van de Belgische dagbladpers gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, 2007, 11.

²⁹ *Idem*, 59.

een tijdelijk einde aan de eerste vrouwelijke aanwezigheid op het hoogste niveau van de uitvoerende macht.

Bronnen en methode

Historisch onderzoek is puzzelwerk. Her en der liggen stukjes verspreid die de historicus/ca tracht tot één geheel te maken.³⁰ Het grootste probleem bij deze masterproef is dat belangrijke puzzelstukken verloren zijn gegaan. Marguerite De Riemaecker-Legot heeft geen privéarchief nagelaten. Daarnaast is het archief van haar ministerieel kabinet verloren gegaan en is er dus ook vanuit die hoek niets bewaard gebleven van haar ministerschap.³¹ Mogelijk verklaart dit waarom er zo weinig over haar te vinden is in de geschiedschrijving. Deze verhandeling is hoe dan ook eerder een aanzet tot meer onderzoek dan een poging om ‘de’ studie over De Riemaecker-Legot naar voren te schuiven. Hiervoor zou een diepere duik in de archiefwereld nodig zijn. De onderzoeker zou dan naar informatie over De Riemaecker-Legot moeten zoeken in archieven van mensen waarmee ze in contact kwam zoals: andere ministers, parlementairen en voorzitters van onder andere de Bond van Grote en van Jonge Gezinnen, de Kristelijke Arbeidersvrouwen en het Nationaal instituut voor de Huisvesting. Dit is intensief en tijdrovend onderzoek, onhaalbaar voor een masterproef.

Om haar ministerschap uit te diepen, is er gebruik gemaakt van verslagen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat. In deze vergadering zette ze haar beleid uiteen en reageerden andere politici op haar voorstellen en bevindingen. Daarnaast is er ook gebruik gemaakt van krantenartikelen en vrouwentijdschriften. De pers vormt de grootste groep binnen het beschikbare bronnenmateriaal en is het intensiefst bestudeerd voor zowel haar ministeriële functie als de wijze waarop deze extern werd gepercipieerd. De kranten- en tijdschriftartikelen schetsen niet enkel de brede (politieke) context van de bestudeerde jaren, maar laten ook interacties met het bredere publiek zien en hoe pers en politiek elkaar soms beïnvloeden. Daarnaast is de pers ook een weerspiegeling van de maatschappij in zekere zin. De thema’s en opinies die aan bod komen, zijn door de redactie van een krant zorgvuldig gekozen, ook al om geen verliezen te lijden.³² Helemaal systeembevestigend was de pers in de jaren zestig echter niet: artikelen over bijvoorbeeld ouderschapsplanning en de in

³⁰ M. HEYVAERT, *Nora Staels-Dompas en de emancipatie van de vrouw*, 9-10.

³¹ F. STRUBBE, *Kabinet van de minister van Gezin en Huisvesting*, e-mail, 20 februari 2017.

³² H. VERSTRAETEN, *Pers en Macht: een dossier over de geschreven pers in België*, Leuven, 1980, 67.

vraagstelling van de positie van de vrouw geven aan dat deze soms ook voorzichtig inging tegen de heersende opvattingen.³³

Bij het kiezen van de kranten en vrouwenbladen is er rekening gehouden met zowel ideologie als taal. Dit betekent dat de verschillende zuilen aan bod komen en zowel de Frans- als de Nederlandstalige pers. Daarnaast is er ook rekening gehouden met zowel de populaire als kwaliteitspers. Bij de tijdschriften werd er bijkomend gekozen voor een vrouwelijke invalshoek. Dit om te onderzoeken of er een verschil was tussen de manier waarop de dagbladers en de op vrouwen gerichte bladen schreven over De Riemaecker-Legot. Het materiaal ligt verspreid over verschillende archief- en documentatie instellingen en bibliotheken: de Artes bibliotheek van de KU Leuven, het KADOC (Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving), het AVG-archief te Brussel en de Koninklijke Bibliotheek van België eveneens te Brussel. Er is gekozen voor volgende tijdschriften: *Vrouw en Wereld/Vrouwenbeweging* (christelijke arbeidersvrouwenbeweging), *Bij de Haard* (christelijke boerinnenbond), *Vie féminine* (christelijke arbeidersvrouwenbeweging), *De Stem der Vrouw* (socialistisch), en de tijdschriften van de *Belgische Federatie van Vrouwelijke Universitair-Gediplomeerden*, de *Nationale Vrouwenraad* en de *Association Belge des Femmes Chefs d'Entreprises*. En voor volgende kranten: *De Standaard* (christelijk en Vlaams), *De Stem van het Volk* (veertiendaagse ledenblad), *De Vooruit* (socialistisch), *De Rode Vaan* (communistisch), *Het Volk* (katholiek), *Het Laatste Nieuws* (liberaal), *Le Soir* (onafhankelijk, neutraal), *Le Peuple* (socialistisch) en *La Libre Belgique* (katholiek). Van de socialistische kranten werden enkel de dagen rond de aanstelling van De Riemaecker-Legot als minister bekeken. Dit heeft zowel te maken met de beperkte tijd voor het schrijven van een masterproef als dat een groot deel van deze kranten veel moeilijker tot niet toegankelijk was. In de jaren zestig was de Belgische socialistische pers overigens aan een grote daling bezig in haar aantal verkochte exemplaren.³⁴ Ook van de buitenlandse pers zijn enkel de exemplaren van 27-30 juli 1965 bekeken. Het gaat hier om volgende kwaliteitskranten: *NRC Handelsblad*, *Le Monde* en de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. De (over)vertegenwoordiging van katholieke pers heeft twee redenen: ten eerste is er gewoon erg veel katholieke pers die aanleunt bij de christelijke zuil en ten tweede was

³³ Enkele voorbeelden: 'Bij gelijk werk... klopt het hart van de vrouw sneller, verdient ze minder', *Vrouwenbeweging* (juni 1967), 7., 'De vrouw nog altijd een probleem', *De Standaard* (18 juli 1966), 2., 'Waarom een toelage voor thuiswerkende moeder?', *De Standaard* (31 januari 1967), 2., 'Gezinsplanning aan de ouders overlaten', *Het Laatste Nieuws* (15 februari 1967), 4. en 'La femme aujourd'hui et demain', *Le Soir* (2 december 1967), 7.

³⁴ E. DE BENS en K. RAEYMAECKERS, *De pers in België*, 360.

Marguerite De Riemaecker-Legot lid van de CVP waardoor het voorhanden ligt om deze pers nauwgezetter te bekijken en te onderzoeken hoe deze de vrouwelijke minister onthaalde, beoordeelde en al dan niet steunde.

Een laatste groep aanvullend bronnenmateriaal zijn documenten uit het Augusta Jacobs-archief, medestichtster van de Christelijke Beweging van Middenstands- en Burgersvrouwen en redactrice van *De vrouw in middenstand en burgerij*, en het archief KAV nationaal.³⁵ Het KADOC bewaart beide archiefbestanden. Naast krantenartikelen bevatten de archieven ook toespraken en officiële documenten opgesteld door De Riemaecker-Legot of iemand uit haar kabinet. De meeste archiefstukken dateren van voor 1965 en hebben vooral het eerste hoofdstuk vorm gegeven.

Er is bewust voor gekozen om geen interviews te doen. Ten eerste is het hierboven beschreven bronnenmateriaal zeer omvangrijk en moesten er al genoodzaakte selecties worden gemaakt. Ten tweede is het zoeken naar mogelijke kandidaten, het afnemen van een interview, transcriberen en analyseren zeer tijdsintensief. Persmateriaal doorzoeken is dit ook. Vanwege de vraagstelling is het logisch dat de persartikelen de voorrang kregen op de interviews. Ten slotte, en dat is de meest doorslaggevende reden, zouden voor de gekozen vraagstelling interviews niet heel relevant zijn geweest. Christian De Riemaecker interviewen had een optie kunnen zijn, maar of hij naast wat zijn boek bevat nog andere relevante informatie had kunnen vertellen over Marguerite De Riemaecker-Legots beleid als minister valt te betwijfelen. Hij was pas achttien jaar toen zijn moeder minister werd.

Belangrijk is dat de historicus het verleden mee construeert. Zowel door de keuze voor een bepaalde soort bronnenmateriaal als de methode die de historicus hanteert, beïnvloedt hij of zij mee de vorm van het uiteindelijke verhaal. Er is hier gekozen voor een onderzoeksmethode die taal centraal zet. De discoursanalyse focust niet enkel op wat er staat, maar ook wat er mee bedoeld wordt. Ze beschouwt taal als een vorm van sociaal gedrag en niet als een weergave van ‘de’ werkelijkheid. Ze ziet taal zelfs veeleer als het tegenovergestelde: een manier om de werkelijkheid te construeren.³⁶ Taal is niet neutraal en herbergt verschillende betekenissen die vaak pas met dieper onderzoek naar boven komen.³⁷ De bedoeling is dan ook om aan de hand van deze onderzoeksmethode De Riemaecker-Legots interviews, toespraken en de artikelen

³⁵ ‘Augusta Jacobs’, *ODIS*, 2004 (<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=13791>). Geraadpleegd op 29 mei 2017.

³⁶ H. VAN DEN BERG, ‘Discoursanalyse’, *KWALON*, 9 (2004), 30.

³⁷ *Idem*, 31.

die journalisten over haar schreven, meer uit de diepen door verder te kijken dan wat er staat. Of misschien wat er net niet staat, ook stiltes verhullen een betekenis. Bovendien is het ook zo dat mensen taal op een verschillende manier hanteren waardoor ze nogmaals niet neutraal is. Gebruikte De Riemaecker-Legot dezelfde woorden als de mannelijke journalisten die haar interviewden? Is er een verschil tussen het discours van de christelijke zuil en dat van socialistische kranten? Op welke manier schreven mannelijke en vrouwelijke journalisten over haar? En wat met woorden zoals ‘vrouw’, ‘minister’ en ‘feminisme’? Terminologie is dus een aandachtspunt. Zeker omdat woorden die op het eerste gezicht eenvoudig en constant blijken, dat na verder onderzoek niet altijd zijn. De betekenis van woorden verschuift niet enkel doorheen de tijd, maar ook doorheen de samenleving. De christelijke vrouwenbeweging gaf een andere definitie aan feminisme dan de socialistische beweging. Zelfs het woord vrouwenbeweging is zonder een duidelijke definitie een vaag begrip.³⁸

Als laatste gaat er ook aandacht uit naar beeldmateriaal. Taal vertelt altijd maar een deel van het verhaal. Mensen zijn namelijk niet los te zien van hun fysieke voorkomen, de wereld waarin ze staan en de objecten waarmee ze in aanraking komen. Voor deze verhandeling zijn er geen voorwerpen bestudeerd geweest, maar wel afbeeldingen. Deze waren afkomstig uit het persmateriaal. De afbeeldingen kunnen iets zeggen over de kledij die De Riemaecker-Legot droeg en over haar houding. Ze zijn ook niet zomaar geplaatst, kranten/tijdschriften kiezen ze meestal erg bewust uit. Als deze De Riemaecker-Legot bijvoorbeeld altijd met een strenge blik afbeeldden, schiep dat bij de lezende bevolking een heel ander beeld dan wanneer ze voortdurend samen met haar kinderen op de foto stond.

³⁸ L.VAN MOLLE, ‘De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing’, *Belgisch Tijdschrift voor nieuwste geschiedenis*, XXXIV, 2004, 359-397.

1. Marguerite De Riemaecker-Legot

1.1. Een vrouwelijke rechtenstudent

Leonardus Legot, die bekendstond om zijn liberaal-katholieke gezindheid, was afkomstig uit Antwerpen en verhuisde op vijftiengjarige leeftijd met zijn ouders naar het Oost-Vlaamse Oudenaarde, nabij Gent.³⁹ Hij had rechten gestudeerd aan de universiteit van Luik en werd advocaat bij de balie van Oudenaarde. Op 18 mei 1912 trouwde hij met Maria Joanne Jeurissen, afkomstig uit Hasselt. Ze kregen twee dochters: Marguerite en Liliane.

Marguerite Legot is op 9 maart 1913 geboren te Oudenaarde.⁴⁰ Volgens haar zoon, Christian De Riemaecker, had haar vader nog steeds geen naam gekozen toen hij op weg ging naar het gemeentehuis om de geboorte van zijn eerste kind aan te geven. Volgende anekdote schreef hij neer in zijn boek:

“Door te passeren langs een weide vol madeliefjes (ook gekend als margrietjes in de volksmond) is hij spontaan op haar voornaam gekomen. Margrietje: een klein wit bloempje dat men reeds in de eerste dagen van de lente aantreft. Een kranig bloempje dat bijna gedurende een heel jaar vreugde, kleur en frisheid aan het landschap geeft. Hij wist toen niet in welke mate hij een voornaam had gekozen die de persoonlijkheid van zijn dochter wonderlijk goed zou omvatten.”⁴¹

Het beroep van Legots vader is bekend, maar over haar moeder is er niets geschreven behalve dat ze de dochter was van een vakman in kerkraden. Zowel de bronnen als de literatuur vermelden geen eventueel buitenshuis beroep. Het is daarom waarschijnlijk dat Marguerite Legot in een welgesteld gezin opgroeide waarin de taken volgens het kostwinnaarsmodel waren verdeeld, wat betekende dat haar moeder huisvrouw was. Het woord huisvrouw heeft historisch twee betekenissen: ten eerste werd het soms gebruikt om de wettelijke echtgenote van een man mee aan te duiden en ten tweede sloeg het op de huishoudelijke taken en moederlijke bezigheden en verplichtingen van een vrouw.⁴²

Aan het begin van de twintigste eeuw was het verre van gewoon dat een vrouw thuis bleef. De rolverdeling tussen mannen en vrouwen was toen namelijk veel strikter dan in

³⁹ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot, onze eerste vrouwelijke minister*, Marche-en-Famenne, 2015, 6.

⁴⁰ Idem, 8.

⁴¹ Idem, 7.

⁴² ‘Huisvrouw’, *Woordenboek der Nederlandse taal 1907*, (<http://gtb.inl.nl/openlaszlo/my-apps/GTB/Productie/HuidigeVersie/src/inlgtb.html?owner=GTB>).

de huidige eenentwintigste eeuw. Niet enkel de wet hield deze verdeling tussen mannelijkheid en vrouwelijkheid in stand gehouden, ook de Kerk. Deze zag de hiërarchie tussen de seksen, waarbij de man duidelijk een hogere plaats kreeg aangewezen dan de vrouw, als Gods wil.⁴³ Tegelijkertijd waren mannen en vrouwen ook complementair, vulden ze elkaar aan.⁴⁴ Tot in 1958 stond in het Burgerlijk Wetboek aangegeven dat de man het hoofd van het gezin was. Mannen hadden een opdracht in zowel de privésfeer als de publieke ruimte, terwijl vrouwen exclusief voor die eerste sfeer waren voorbestemd.⁴⁵ Hierdoor is het niet enkel aannemelijk dat Legots moeder geen beroep uitoefende buitenshuis, maar is Marguerite Legots eigen carrière des te opvallender. In 1914 werd de leerplicht voor kinderen tussen de zes en twaalf ingevoerd, zonder onderscheid te maken tussen jongens en meisjes. Marguerite Legot volgde onderwijs in het katholieke onderwijsnet. Dit lag in de lijn van de ideologische achtergrond van haar ouders, al kan de nabijheid van bepaalde scholen een factor zijn geweest. Lager onderwijs was in Oudenaarde in de handen van de Zusters Bernardinnen, een katholieke zustercongregatie die deel uitmaakt van de cisterciënzerfamilie.⁴⁶ Daarna volgde Legot Latijn-Grieks aan het katholieke Instituut Nieuwenbos te Gent. Of ze op een internaat verbleef of thuis woonde, vermeldt Christian De Riemaecker niet. Voor haar universitaire studies vanaf 1931 ging Legot niet naar een katholieke universiteit, maar naar de Rijksuniversiteit Gent.⁴⁷ Of dit haar eigen keuze was of dat haar ouders haar hierin gestuurd hebben, is onbekend. Wellicht heeft de nabijheid van Gent een invloed gehad op de beslissing. Tijdens haar universitaire studies woonde Marguerite Legot namelijk thuis waardoor ze gemakkelijk de trein van Oudenaarde naar Gent kon nemen. In een interview met *Het Volk*, vlak na haar aanstelling als minister in 1965, sprak ze over "de navette doen", wat betekende dat ze de pendeldienst nam.⁴⁸ Het was op deze manier dat ze Jules De Riemaecker leerde kennen, haar latere echtgenoot.⁴⁹ De Gentse universiteit was op dat moment, sedert 1930, de enigste Nederlandstalige universiteit in België.⁵⁰

⁴³ E. FLOUR, en E. GUBIN, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 9-10.

⁴⁴ L. WILLEMS, *Maria Baers (1883-1959)*, 97.

⁴⁵ E. FLOUR, en E. GUBIN, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 13.

⁴⁶ E. FLOUR, en E. GUBIN, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 42. en *De congregatie van de Zusters Bernardinnen van Oudenaarde* (<http://www.rkkerk.net/cis3.htm>). Geraadpleegd op 17 april 2017.

⁴⁷ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 8.

⁴⁸ J. CLAES, 'Een vrouw moet voor alles zichzelf blijven, zegt mevrouw De Riemaecker', *Het Volk* (30 juli 1965), 2.

⁴⁹ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 13.

⁵⁰ *Historiek van de UGent*, 2017,

(https://www.ugent.be/nl/univgent/collecties/archief/geschiedenis/historiek_ugent.htm/historiek.html).

Geraadpleegd op 17 april 2017.

Lager- en middelbaaronderwijs was in het interbellum nog vooral op basis van gender ingericht. Jongens en meisjes zaten vaak in aparte klassen en hadden andere leerprogramma's met verschillende doeleinden. Meisjes werden voorbereid op het latere gezinsleven en hun onderwijs legde dan ook de nadruk op huishoudelijke taken. Het programma voor de jongens was veel meer gericht op wetenschappelijke en technische vakken om hen voor te bereiden op verdere studies en een loopbaan.⁵¹ Het ideaal van 'de moeder aan de haard' werd dus overall in de maatschappij naar voren geschoven en beheerste de mentaliteit van niet enkel de leerlingen en hun ouders, maar ook van de wetgevers. Dit betekende niet dat het voor meisjes bij wet verboden was om hogere studies aan te vatten. Het was echter wel zo dat het toenmalige onderwijssysteem het jonge vrouwen erg moeilijk maakte om tot een universiteit te worden toegelaten. De toelatingsvoorwaarden, met name volwaardig middelbaar onderwijs, maakten het voor velen en dus zeker voor meisjes lastig door te stromen tot universitaire studies.⁵² Het was door hen minder lang naar school te laten gaan en minderwaardig onderwijs te geven, dat vrouwen gediscrimineerd werden in hun kansen om verder te studeren.⁵³ Als een vrouw dan toch hogere studies aanvatte, prefereerde de samenleving dat ze een studie koos die geen 'gevaar' vormde voor haar latere taak als moeder en echtgenote. Een carrière als onderwijzers beschouwde ze daarom als de ideale beroepskeuze omdat ze volledig samenviel met het beeld van de vrouw als opvoedster die de samenleving had.⁵⁴ Het onderwijs hield de sekseverschillen op deze manier mee in stand. Het duurde tot de jaren 1960 voordat er een vlottere doorstroming van vrouwen naar de universiteiten kwam.⁵⁵ Mede hierom is Marguerite Legots studiekeuze en het behalen van haar diploma niet zo'n vanzelfsprekendheid en was ze in dat opzicht dus een 'witte raaf'. Wat mee kan gespeeld hebben in De Riemaecker-Legots keuze voor hogere studies, en dat haar ouders haar hier niet in hebben tegengehouden, is dat Marguerite Legot de oudste van twee dochters was.⁵⁶ Het kan zijn dat ze daarom dat de kans kreeg om te gaan studeren aangezien er geen zoon was om mee te concurreren. Of haar jongere zus Liliane ook hogere studies heeft aangevat, is onbekend. Wanneer De Riemaecker-Legot in 1931 haar universitaire studies aanvatte in Gent deed ze dit samen met 1880 anderen, waarvan 98 vrouwen. Vrouwen maakten 5,2% uit van het totaal

⁵¹ E. FLOUR, en E. GUBIN, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 38-39 en 41.

⁵² A. VANDENBILCKE, *Meisjesstudenten aan de Rijksuniversiteit Gent*, 30.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Idem*, 38.

⁵⁵ *1880: eerste vrouwen aan de universiteit*, 2017 (<http://www.rosavzw.be/site/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/410-1880-eerste-vrouwen-aan-universiteit>). Geraadpleegd op 17 april 2017.

⁵⁶ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 6.

aantal studenten. Toen De Riemaecker-Legot haar diploma vijf jaar later behaalde, was dit gestegen tot 8,4%. Misschien enigszins verassend is dat tijdens haar studiejaren het aantal mannelijke studenten daalde, terwijl het aantal meisjes steeg. Volgens Annick Vandenbilcke is dit te wijten aan de economische crisis, wat voor een ontvolking van Polytechnische scholen had gezorgd.⁵⁷ De Luikse Rijksuniversiteit scoorde op het vlak van vrouwenpercentage veel beter: in 1931 bestond het studentenaantal uit 13,9% vrouwen, wat in 1936 steeg tot 17,2%. De Leuvense Katholieke Universiteit deed het beduidend slechter, in 1936 haalde ze maar net de 7%. De grootste oorzaak lag waarschijnlijk bij de sterke behoudsgezinde mentaliteit die in katholieke middens heerste.⁵⁸ De Riemaecker-Legot koos voor een rechtenstudie, ze begon hier samen met drie andere jonge vrouwen aan. In 1936 studeerde er, De Riemaecker-Legot inbegrepen, drie af.⁵⁹

Vandenbilcke vat de situatie van vrouwen met een diploma na de Eerste Wereldoorlog in haar werk *Meisjesstudenten aan de Rijksuniversiteit Gent (1930/1931 – 1945/1946)* kort en bondig samen:

“Pas na W.O. I kwam daar langzaam verandering in en werden druppelsgewijs wetten goedgekeurd die vrouwen in staat stelden op dezelfde wijze als de mannen hun universiteitsdiploma te valoriseren. Let wel: een wet goedkeuren betekende nog niet dat de mentaliteit daarom plots veranderde. Vrouwen leverden nog jaren strijd tegen deze onzichtbare vijand.”⁶⁰

Deze ‘onzichtbare vijand’ was op verschillende subtiele en soms meer expliciete manieren zichtbaar. Toen Marguerite Legot in 1936 als doctor in de Rechten haar diploma behaalde (met onderscheiding), was dit diploma volledig in mannelijke vorm opgesteld. Vrouwen studeerden echter al sinds 1882 aan de Rijksuniversiteit Gent en in 1922 was het beroep advocaat toegankelijk gemaakt voor vrouwen in België. Legot studeerde dus ruim na deze wijzigingen af, maar toch had de universiteit (of de rechtenfaculteit) het in de voorbijgaande jaren blijkbaar niet de moeite gevonden om haar diploma’s genderneutraal op te stellen.⁶¹ Met de hand waren alle mannelijk woorden zoals ‘hij’ en ‘zijn’ vervangen door de vrouwelijke

⁵⁷ A. VANDENBILCKE, *Meisjesstudenten aan de Rijksuniversiteit Gent*, 64.

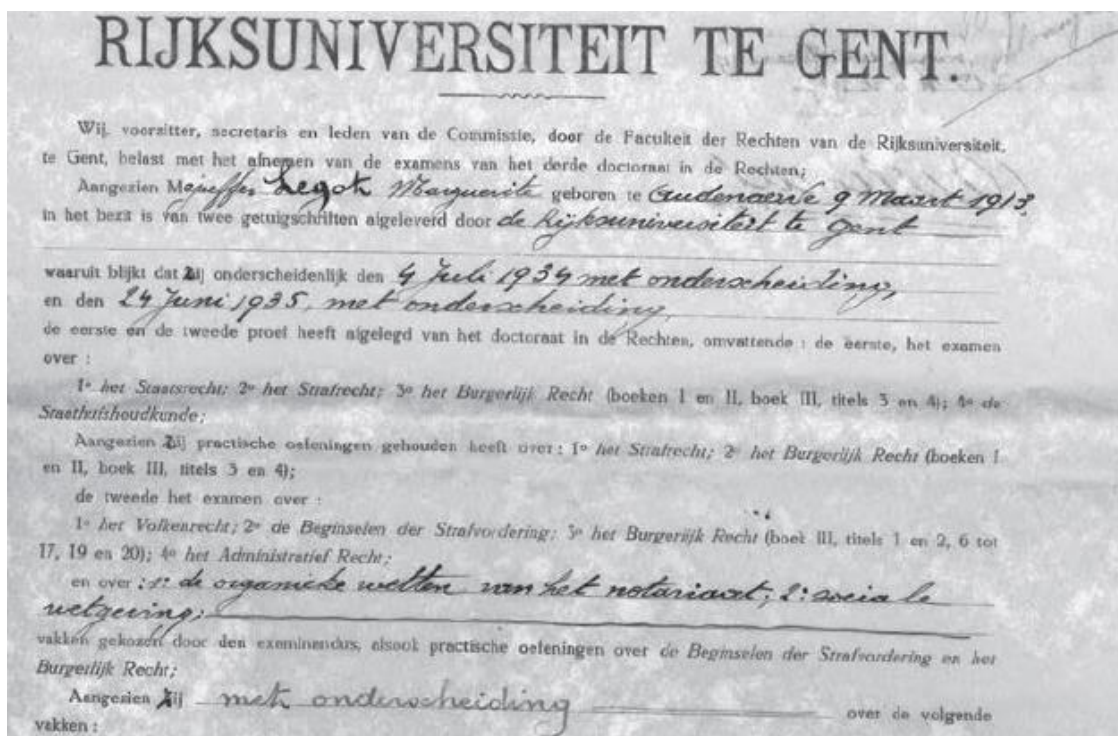
⁵⁸ Idem, 65.

⁵⁹ Idem, tabel 3 en 4.

⁶⁰ Idem, 38.

⁶¹ *1880: eerste vrouwen aan de universiteit*, 2017 (<http://www.rosavzw.be/site/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/politiek-en-beleid/410-1880-eerste-vrouwen-aan-universiteit>). Geraadpleegd op 17 april 2017.

varianten.⁶² Wellicht was het behalen van een dergelijk diploma voor een vrouw nog steeds niet voor de hand liggend en geven deze mannelijk opgestelde diploma's weer hoe weinig vrouwen een diploma in de Rechten behaalden in de jaren dertig. Hoe dan ook laat het diploma de toenmalige mentaliteit duidelijk zien: ondanks alles was de juridische wereld nog steeds een mannenruimte.

Afbeelding 1: Eindgetuigschrift RUG (1936) bron: Christian De Riemaecker - Marguerite De Riemaecker-Legot, onze eerste vrouwelijke minister

Ook na het behalen van haar diploma had Legot nog problemen. Zo was het ontzettend moeilijk voor haar om een patroon te vinden waarbij ze haar stage kon doen. Uiteindelijk ruilde ze Gent in voor Brussel en kreeg dankzij professor Maurice Orban een stageplaats bij advocaat en senator Pierre Nothomb (Katholieke Partij).⁶³ In 1961 vertelde Legot, in een interview met Frank Swaelen (voorzitter CVP Jongeren), het volgende over haar zoektocht naar een patroon:

“Toen ik als vers gepromoveerd advocaatje op zoek ging naar een ‘patron’, zoals men dat noemt, ondervond ik al gauw dat dit voor een jong meisje nog niet zo gemakkelijk was. In mijn geboortestad Oudenaarde was zulks in het jaar onzes Herens 1936 zelfs bijna ondenkbaar, zodat ik dan maar te Brussel ging zoeken. Maar

⁶² C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 9.

⁶³ Idem, 10.

ook in de hoofdstad bekende een brave advocaat-huisvader: ‘Mijn vrouw wilt niet horen van vrouwelijke stagiaires hier in huis.’⁶⁴

De moeilijkheid om een stageplaats te vinden was echter niet enkel een kwestie van echtgenotes die vrouwelijke stagiaires wantrouwden. Marguerite Legot studeerde af op een ogenblik dat de Belgische en uitgebreider de wereldeconomie in een dieptepunt zaten. Aan het einde van de jaren twintig maakte de economische crisis een einde aan de *roaring twenties*. De jaren dertig zorgden voor een stijgende werkloosheid en financiële problemen voor de staat. Voor vrouwen had dit nog grotere gevolgen dan voor mannen omdat de staat er alles aan deed om vooral mannen aan het werk te houden, dit ten nadele van het vrouwelijke deel van de werkende bevolking.⁶⁵ De staat zag het thuishouden van vrouwen als een manier om de crisis deels op te lossen en iets te doen aan de steeds stijgende mannelijke werkloosheid.⁶⁶ Eén van de redenen waarom er meer aandacht uitging naar de mannelijke werkloosheid was omdat werkloos zijn voor een man veel meer was dan enkel een financieel probleem. Het tastte hun identiteit en waardigheid aan omdat een werkloze man gelijkstond aan een falende man, iemand die zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van zijn gezin niet kon opnemen.⁶⁷ Een voorbeeld van deze politiek is het wetsbesluit van 21 mei 1933: deze voerde een weddevermindering van vijftwintig procent door ten nadele van vrouwelijke ambtenaren, wier echtgenoot ambtenaar was.⁶⁸ Een jaar later keurde het parlement een wetsvoorstel goed waardoor alle staatsfuncties voorbehouden werden aan mannen. In 1935 was er een wet die de uitkering van werkloze mannen met vijftwintig procent verminderde als hun vrouw werkte.⁶⁹ De staat zette de mentaliteit van de vrouw aan de haard houden dus duidelijk om in acties. Toch is dit ook deels te nuanceren omdat er in deze periode onderwijshervormingen waren die het middelbaar onderwijs voor meisjes uitbreidden en hen dus meer kans op een carrière gaf.⁷⁰

Naast discriminatie op de werkvloer, hadden vrouwen ook met politieke discriminatie te maken. In 1919, toen het enkelvoudig mannenkiesrecht vanaf 21 jaar werd ingevoerd, hadden enkel vrouwen die door de bezetter gevangen waren wegens verzetsdaden en

⁶⁴ Idem, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 9.

⁶⁵ D. KEYMOLEN, ed., *Stap voor stap: geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*, Brussel, 1991, 63. en A. VANDENBILCKE, *Meisjesstudenten aan de Rijksuniversiteit Gent*, 41.

⁶⁶ Ibidem

⁶⁷ E. FLOUR, en E. GUBIN, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 58-59.

⁶⁸ D. KEYMOLEN, ed., *Stap voor stap*, 67.

⁶⁹ A. VANDENBILCKE, *Meisjesstudenten aan de Rijksuniversiteit Gent*, 41.

⁷⁰ Idem, 39.

alleenstaande moeders en weduwen van gesneuvelde soldaten stemrecht gekregen. Wie hertrouwde, verloor dat stemrecht wat betekende dat het aantal vrouwen dat mocht stemmen alsmat afnam (ook door overlijden).⁷¹ Vrouwen waren echter wel verkiesbaar. Zowel op gemeentelijk, provinciaal als nationaal niveau sinds 1919. Maar er werden vragen bij deze kiezersuitbreiding gesteld. Zo schreef de Constance Teichmannbond dat ze niet begreep waarom “zoveel andere vrouwen, die tijdens de oorlog niet minder opoffering hadden getoond, zoals verpleegsters, spionnen en gewone huismoeders van het stemrecht werden uitgesloten”.⁷² De Constance Teichmannbond is een vrouwenbond die in 1910 door Marie-Elisabeth Belpaire werd opgericht. Zij vernoemde deze bond naar haar tante, Constance Teichmann.⁷³ In *De geschiedenis geweld aan gedaan: De strijd voor het Vrouwenstemrecht 1886-1948* tonen historici Greet Castermans en Denise Keymolen de strijd die vrouwen hebben moeten voeren voor hun stemrecht, waarvan de katholieke partij de voornaamste verdediger was.⁷⁴ Belangrijk hierbij is dat de uitsluiting volledig op basis van sekse gebeurde, en niet zoals in bijvoorbeeld de negentiende eeuw op basis van klasse.⁷⁵ Dit betekende dat vrouwen hun uitsluiting niet ongedaan konden maken, zoals mannen die werden uitgesloten omdat ze tot een bepaalde klasse behoorden dat voordien theoretisch gezien wel konden, tenzij er een verandering in de wetgeving optrad.

Ondanks de woelige tijden, sloeg Legot er in om in Brussel een stagemester te vinden en kwam ze zo in contact met Maria Baers, kopstuk uit de katholieke vrouwenbeweging in België.⁷⁶ Volgens Christian De Riemaecker eisten haar ouders dat ze “gezien de gevaren van de grote stad in een deftig en streng home voor jonge meisjes zou wonen.”⁷⁷ Haar ouders hadden Marguerite Legot tijdens haar studententijd nooit op haar eentje laten uitgaan of naar een studentenbal laten gaan. Als Legot niet in Maria Baers’ home *Open Haard* binnengeraakte, eindigde haar loopbaan als advocaat daar.⁷⁸ Baers accepteerde Legot na een privégesprek dat Maurice Orban had geregeld.⁷⁹ Baers was senator en voorzitter van de

⁷¹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 35 en 64.

⁷² G. CASTERMANS, D. KEYMOLEN en M. SMET, *De geschiedenis geweld aan gedaan: De strijd voor het Vrouwenstemrecht 1886-1948*, Brussel, 1981, 53.

⁷³ G. REYMENTANTS, *Marie Elisabeth Belpaire: gender en macht in het literaire veld, 1900-1940*, Leuven, 2013.

⁷⁴ G. CASTERMANS, D. KEYMOLEN en M. SMET, *De geschiedenis geweld aan gedaan*, 47-48.

⁷⁵ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 31.

⁷⁶ L. WILLEMS, *Maria Baers (1883-1959)*, 9.

⁷⁷ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 11.

⁷⁸ J. CLAES, ‘Een vrouw moet voor alles zichzelf blijven, zegt mevrouw De Riemaecker’, *Het Volk* (30 juli 1965), 2.

⁷⁹ L. WILLEMS, *Maria Baers (1883-1959)*, 10.

Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden (KAV).⁸⁰ In 1937 bood ze Marguerite Legot de positie van parlementaire secretaresse aan binnen haar politiek kabinet, een job die ze tot 1946 behield.⁸¹ Baers zetelde in 1936 pas als tweede vrouw ooit in de Senaat. Ze was een gecoöpteerde senator voor de katholieke partij en vergezelde zo Marie Spaak-Janson die in 1921 als eerste vrouw in de Senaat zetelde.⁸² Voor de Tweede Wereldoorlog zetelden er in totaal maar zes vrouwen in het parlement.⁸³

Maria Baers had een enorm grote invloed op Marguerite De Riemaecker-Legot. Ze was niet enkel een mentor voor Legot, maar leidde haar ook binnen in de politiek wereld, ze beïnvloedde ook diens visies en meningen.⁸⁴ Zelfs toen Legot gehuwd was, verbleef ze nog een onbepaalde tijd in het home voor jonge meisjes.⁸⁵ In februari 1961, hield Marguerite Legot een huldebetoon aan de overleden Maria Baers. Hierin benadrukte ze hoezeer Baers een ‘gezond feminisme’ had voorgestaan en door haar werk in de politiek de baan had geruimd voor latere vrouwelijke parlementsleden, inclusief zichzelf.⁸⁶ De term ‘gezond feminisme’ is interessant omdat het aangeeft dat Legot Baers’ feminisme tegenover een ander, slechter feminisme plaatste. Dit toont aan hoe dubieus een term als ‘feminisme’ wel niet is. Het is een woord dat niet enkel een verschuiving doorheen de tijd heeft gekend, maar ook binnen een samenleving bestonden er uiteenlopende opvattingen over, zelfs binnen verschillende soorten vrouwenbewegingen. Want ook van ‘de’ vrouwenbeweging was er geen sprake in België. Er bestond geen feministisch front waardoor er ook geen eensgezinde feministische houding was. De vrouwenbewegingen hadden zich verdeeld over de verschillende ideologische partijen en zo ook andere uitgangspunten en doelen aangenomen.⁸⁷

Maria Baers hing een christelijk feminisme aan. Ze onderkende het bestaan van twee aparte, verschillende naturen: de mannelijke en de vrouwelijke.⁸⁸ Dit lag volledig in de lijn met de algemene kerkelijke visie van de scheiding tussen de geslachten (of ‘sferen’) en was

⁸⁰ ‘Geschiedenis Femma’, *Femma*,

(<http://www.femma.be/frontend/files/userfiles/files/Over%20Femma/Geschiedenis%20Femma.pdf>).

Geraadpleegd op 30 mei 2017.

⁸¹ ‘Marguerite De Riemaecker-Legot’, *ODIS*, 2016, (http://www.odis.be/lnk/PS_27332). Geraadpleegd op 17 april 2017.

⁸² E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 65.

⁸³ L. WILLEMS, *Maria Baers (1883-1959)*, 223.

⁸⁴ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 11.

⁸⁵ J. CLAES, ‘Een vrouw moet voor alles zichzelf blijven, zegt mevrouw De Riemaecker’, *Het Volk* (30 juli 1965), 2.

⁸⁶ LEUVEN, KADOC, *Archief KAV nationaal 192*, Maria Baers: toespraak De Riemaecker-Legot 4 februari 1961.

⁸⁷ G. CASTERMANS, D. KEYMOLEN en M. SMET, *De geschiedenis geweld aan gedaan*, 65.

⁸⁸ L. WILLEMS, *Maria Baers (1883-1959)*, 104.

ook iets dat in het discours van Marguerite Legot naar voren kwam. Iets wat Leen Van Molle en Éliane Gubin in hun werk, *Vrouw en politiek in België*, bevestigen door te stellen dat Legot een bijna “idyllisch beeld ophing van de complementariteit van beide seksen in de politiek in termen van mannelijke wilskracht en vrouwelijke zachtheid.”⁸⁹ Op dat vlak verschilde het christelijke feminisme van Baers en Legot met wat het brede publiek vandaag onder feminisme verstaat. Zij streefden namelijk niet noodzakelijk naar een volledige gelijkgeschakeling tussen mannen en vrouwen, maar eerder een aanvaarding en erkenning van de bestaande verschillen tussen de twee geslachten zonder dat deze in het nadeel van de vrouw hoefde te zijn. Baers benadrukte vooral dat mannen en vrouwen moesten samenwerken, zowel in de privé als in de publieke sfeer.⁹⁰ Ondanks dit was er in de katholieke leer wel een duidelijke hiërarchische genderorde te vinden: de man en zijn eigenschappen waren belangrijker omdat deze vooral tot de publieke, en dus ook meer belangrijke, sfeer behoorden.⁹¹ Dit nam echter niet weg dat het christelijk feminisme de morele superioriteit van de vrouw beklemtoonde.⁹²

Legot combineerde haar functie als secretaresse van Baers met enkele andere posities. Zo was ze ook docent aan twee instellingen. Van 1937 tot 1946 gaf ze les aan de Katholieke Hogeschool voor Vrouwen en van 1937 tot 1948 gaf ze burgerlijk en grondwettelijk recht aan de Sociale School van de KAV.⁹³ Tijdens de Tweede Wereldoorlog was ze ook bibliothecaresse van deze onderwijsinstelling.⁹⁴ De Sociale Scholen waren rond 1920 opgericht en hadden als voornaamste doel om sociaalwerksters op te leiden die inzetbaar waren in een breed veld van maatschappelijke dienstverlening. Dit ging van ziekenhuizen, tot fabrieken en overheidsinstellingen.⁹⁵ De meeste afgestudeerden uit deze Sociale Scholen stroomden door naar de KAV om daar een functie te bekleden.⁹⁶ Bij deze KAV was Legot

⁸⁹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 49. en G. CASTERMANS, D. KEYMOLEN en M. SMET, *De geschiedenis geweld aan gedaan*, 75.

⁹⁰ L. WILLEMS, *Maria Baers (1883-1959)*, 105.

⁹¹ T., VAN OSSELAER, *The Pious Sex: Catholic Constructions of Masculinity and Femininity in Belgium, c. 1800 – 1940*, Leuven, 2013, 11.

⁹² L. VAN MOLLE, ‘De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing’, 377-378.

⁹³ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 12. en P. VERBRUGGEN, ‘Legot, Marguerite’, *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XIII, Brussel, 1990, 485.

⁹⁴ ‘Mevrouw de Minister: personalia’, *De Stem van het Volk* (begin september 1965), 4.

⁹⁵ L. WILLEMS, *Maria Baers (1883-1959)*, 135-136.

⁹⁶ ‘Marguerite De Riemaecker-Legot’, *ODIS*, 2016, (http://www.odis.be/lnk/PS_27332). Geraadpleegd op 17 april 2017.

overigens lid van het hoofdbestuur en dagelijks bestuur van, hoe lang ze deze functie heeft uitgeoefend vermeldt de literatuur niet.⁹⁷

Dat steeds meer vrouwen onderwijs gingen volgen en dat de onderwijsinstellingen zich ook op vrouwen begonnen te richten die naar de arbeidsmarkt moesten doorstromen, betekende niet dat het kostwinnaarsmodel volledig verdween. Zoals eerder vermeld, moest een vrouw in de eerste plaats echtgenote en moeder zijn en haar huishouden regelen. Buitenhuisarbeid was wel duidelijk niet meer enkel weggelegd voor het mannelijke gezinshoofd. Het was trouwens ook deels uit noodzaak dat vrouwen gingen werken. Ondanks de belemmerende wetgeving van de overheid, probeerden vrouwen door te werken het gezinsinkomen te verhogen.⁹⁸ In 1935 kwam de eenheidsregering-Van Zeeland aan de macht welke onder andere een einde maakte aan het offensief tegen de arbeid van de gehuwde vrouw. Paul Van Zeeland ontving een delegatie van 16 vrouwenorganisaties in juni dat jaar die allen solidair eisten voor het recht op arbeid voor de vrouw. De regering richtte een Commissie voor Vrouwenarbeid op, waar tien mannen en vier vrouwen in zetelden, en trok verschillende maatregelen die de voorgaande jaren waren ingevoerd terug in.⁹⁹ Uiteraard veranderde hierdoor niet meteen alles voor de werkzoekende vrouw.

1.2. Van volksvertegenwoordiger tot eerste vrouwelijke minister

In 1937 trouwde Marguerite Legot, toen 24, met ingenieur Jules De Riemaecker en nam ze de dubbele naam De Riemaecker-Legot aan.¹⁰⁰ Het archiefmateriaal van deze periode is erg fragmentarisch waardoor het moeilijk is om een volledig beeld, voor zover dat al mogelijk is, te krijgen van De Riemaecker-Legots bezigheden. De online databank ODIS zorgt voor enige houvast, samen met documenten uit het KADOC, om een chronologisch overzicht te kunnen opstellen. Zo was De Riemaecker-Legot naast docent en parlementaire secretaresse ook eerst attaché op het kabinet van Henri Pauwels, minister van burgerlijke oorlogsslachtoffers, en vervolgens staatscommissaris van het ministerie van Oorlogsslachtoffers.¹⁰¹

⁹⁷ Ibidem

⁹⁸ E. FLOUR, en E. GUBIN, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 64.

⁹⁹ Idem, 66. en D. KEYMOLEN, ed., *Stap voor stap*, 72.

¹⁰⁰ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 13. Aangezien Marguerite bewust een dubbele naam aannam, zal deze vanaf nu dan ook in het vervolg van deze thesis gebruikt worden.

¹⁰¹ 'Marguerite De Riemaecker-Legot', ODIS, 2016, (http://www.odis.be/lnk/PS_27332). Geraadpleegd op 17 april 2017.

Afbeelding 2: werkbewijs Marguerite De Riemaeker-Legot (bron: Christian De Riemaeker - *Marguerite De Riemaeker-Legot, onze eerste vrouwelijke minister*)

Vlak na de oorlog, in februari 1946, werd De Riemaeker-Legot lid van de Kamer van Volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Brussel. Bij de bekendmaking van de verkiezingsuitslag was het document nog steeds in mannelijke vorm opgesteld: iemand had ‘monsieur’ met de hand doorstreept en vervangen door ‘madame’.¹⁰² Ook dit laat weer zien hoezeer het aanpassen van officiële documenten achterliep op de wetgeving. Het waren enkel mannen die De Riemaeker-Legot verkozen tot volksvertegenwoordiger aangezien vrouwen nog geen stemrecht hadden.¹⁰³ In datzelfde jaar werd De Riemaeker-Legot ook lid van de Kamercommissie Justitie en een jaar later ondervoorzitter van de Hoge Raad voor Gezin.¹⁰⁴ De Riemaeker-Legot zette zich dus duidelijk op een breder sociaal domein in. Eén van de redenen waarom ze zich zo op politiek kon concentreren, verklaarde ze in een later interview, was omdat ze haar werk in het huishouden deelde met een inwonende weduwe en haar moeder.¹⁰⁵ In december 1946 werd De Riemaeker-Legot na achter jaar huwelijk voor het eerst zelf moeder.¹⁰⁶ In haar eigen woorden had ze ‘gewanhoopt zelf ooit nog die vreugde te

¹⁰² Voor de verkiezingsuitslag, zie bijlage.

¹⁰³ E. VAN HOOFF, *Jaarverslag 2014-2015: Vrouw & Maatschappij – CD&V politica*, Brussel, 2016, 73.

¹⁰⁴ ‘Marguerite De Riemaeker-Legot’, *ODIS*, 2016, (http://www.odis.be/Ink/PS_27332). Geraadpleegd op 17 april 2017.

¹⁰⁵ J. CLAES, ‘Een vrouw moet voor alles zichzelf blijven, zegt mevrouw De Riemaeker’, *Het Volk* (30 juli 1965), 2.

¹⁰⁶ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaeker-Legot*, 20.

mogen beleven'.¹⁰⁷ Dit betekent dat wanneer ze zich opgaf om volksvertegenwoordiger te worden, ze nog niet in verwachting was. Tijdens een interview in *Rosita* (23 maart 1965) vroeg Suzanne De Winter of ze anders zou hebben gehandeld als ze al kinderen had gehad. De Riemaecker-Legot antwoordde:

“Dan zou ik meer geaarzeld hebben. Ik zou voor hen aan iets verzaakt hebben, waarin alles me boeit en aangrijpt zowel grote als kleine problemen. Ik denk, dat ik zou verzaakt hebben om de eenvoudige reden, dat ik nog niet wist hoe een vrouw en moeder haar leven kan organiseren. Toen de oudste kwam, lag er al een periode van aanpassing achter mij en verliep alles vlot.”¹⁰⁸

Het citaat laat zien hoeveel waarde ze aan het moederschap hechtte en dat ze daarvoor haar eigen ambities had willen opgeven, mochten politiek en moeder-zijn een onmogelijke combinatie hebben gebleken. Aan de hand van enkel dit citaat, is het te overdreven te stellen dat De Riemaecker-Legot een grote aanhanger was van het maternalistisch feminisme, maar uitspraken uit haar latere politieke carrière geven hier wel blijk aan. Verder in deze verhandeling, wanneer de citaten aan bod komen, wordt hier dan ook dieper op ingegaan.

De Belgische katholieke partij bereidde haar hernieuwing tijdens de Tweede Wereldoorlog voor. In 1946 schakelde het Katholiek Verbond van België over naar de Christelijke Volkspartij waarbinnen de christendemocraten de grootste invloed uitoefenden.¹⁰⁹ De CVP steunde op twee pijlers: de christelijke arbeidersbeweging en de Katholieke Actie. Beiden zorgden voor een ideologisch ruime basis en een breed sociaal draagvlak voor de partij.¹¹⁰ Ook in andere West-Europese landen ontstonden christendemocratische partijen als relatief nieuwe politieke formaties.¹¹¹ Marguerite De Riemaecker-Legot werkte actief mee aan deze hervormingen binnen de katholieke vleugel en bereidde de statuten voor de toekomstige Belgische CVP mee voor. Vanaf het begin, en door de actieve steun van Maria Baers, kreeg De Riemaecker-Legot als enige vrouw een positie in het Nationaal Comité van deze vernieuwde partij.¹¹² Dit comité was het leidende orgaan van de partij en bestond uit een gelijk aantal Vlamingen en Walen. De Christelijke Volkspartij was geënt op stabiliteit. Ze

¹⁰⁷ Ibidem

¹⁰⁸ Idem, 21.

¹⁰⁹ E. GERARD, e.a., *Geschiedenis van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers 1830-2002*, Brussel, 2003, 407.

¹¹⁰ W. BEKE, *De ziel van een zuil: De Christelijke Volkspartij 1945-1968*, Leuven, 2005, 71.

¹¹¹ Idem, 68.

¹¹² A. HERMANS, *Christendemocratisch & vrouw: spiegels van vrouwenacties in zestig jaar christendemocratie in Vlaanderen*, Brussel, 2005, 28. en P. VERBRUGGEN, ‘Legot, Marguerite’, 486.

stelde, in tegenstelling tot de linkse partijen die gericht waren op politieke contestatie tussen sociaaleconomische groepen, de politieke concentratie voorop. De CVP streefde er naar alle verschillende sociale groepen te verenigen en voerde op deze manier een democratisering door in haar rangen waarbij ze de standenvetegenwoordiging verwierp.¹¹³ Door ‘katholiek’ door ‘christelijk’ te vervangen, wilde de CVP aftand nemen van de confessionele breuklijn. Het aspect ‘volks’ benadrukte volgens politicus en sociaalwetenschapper Wouter Beke dan weer de ambitie van de partij om de gehele bevolking aan te spreken. De CVP was een werkelijke unitaire ledenpartij net zoals de Belgische Socialistische Partij die zichzelf ook vernieuwde na de oorlog.¹¹⁴ Beke neemt in zijn werk *De ziel van een zuil: De Christelijke Volkspartij 1945-1968* de term ‘catch-allpartij’ van Otto Kirchheimer over om de Christelijke Volkspartij te beschrijven.¹¹⁵ Hiermee bedoelt hij een partij die ten aanzien van politieke breuklijnen (in België gaat het om een levensbeschouwelijke, communautaire en sociaaleconomische) breuklijn-overstijgende ambities heeft.¹¹⁶ Bij de eerste naoorlogse verkiezingen van 1946 werd de CVP de grootste partij van het land. In de Kamer verhoogde ze haar aanwezigheid met negentien volksvertegenwoordigers, van 73 naar 92, en in de Senaat behaalde ze op één zetel na de volstrekte meerderheid. Volgens historicus en communicatiewetenschapper Theo Luykx was deze verschuiving naar rechts vooral aan zogenaamde ‘gelegenheidskiezers’ te danken.¹¹⁷

De oorlog zorgde ook nog voor twee andere veranderingen. Ten eerste drong de democratie definitiever dan ooit door in het Westen waardoor de naoorlogse samenleving steeds sneller evolueerde richting een werkelijke welvaartstaat. De nieuw ingevoerde wetten en besluiten waren echter niet altijd in het voordeel van de vrouwelijke helft van de bevolking. Een voorbeeld van een dergelijke wetgeving is het besluit van 26 mei 1945 voor een beperking van de rechten van de vrouw op het vlak van werkloosheidsvergoedingen.¹¹⁸ Ten tweede zorgde de oorlog er tegelijk ook voor dat vrouwen opnieuw en luider hun nationaal stemrecht opeisten en deze keer met succes.¹¹⁹ België was één van de laatste Europese landen die het vrouwenstemrecht invoerde, zowel voor het parlement als de

¹¹³ ‘Geschiedenis CD&V’, 2017 (<http://algemeen.cdenv.be/onze-partij/geschiedenis-0>). Geraadpleegd op 19 april 2017. en W. BEKE, *De ziel van een zuil*, 68-69 en 75.

¹¹⁴ E. GERARD, e.a., *Geschiedenis van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 407.

¹¹⁵ W. BEKE, *De ziel van een zuil*, 67.

¹¹⁶ Idem, 88.

¹¹⁷ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België 2*, 446.

¹¹⁸ D. KEYMOLEN, ed., *Stap voor stap*, 75.

¹¹⁹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 39.

provincies.¹²⁰ Dit verkrijgen van stemrecht had veeleer te maken met de uitbreiding van de democratie en het naoorlogse herstel dan de inzet en acties van feministen.¹²¹ In Noorwegen en Denemarken hadden vrouwen het stemrecht al in 1907 en 1915 verkregen.¹²² Zweden, Ierland, het Verenigd Koninkrijk, West-Duitsland en Nederland gaven vrouwen het recht om naar de nationale stembus te gaan vlak na de Eerste Wereldoorlog.¹²³

De politieke problemen in nasleep van de oorlog, waaronder de regering die met bijzondere machten regeerde en zo het parlement buiten spel zette, zorgden er mee voor dat vrouwen tot 27 maart 1948 moesten wachten voordat ze werkelijk het stemrecht verkregen.¹²⁴ De politieke partijen geraakten het moeilijk eens over de te voeren politiek waardoor de regeringen erg instabiel waren.¹²⁵ Samen met de snel opeenvolgende regeringen speelde ook de collaboratie en vooral de koningskwesitie, die in 1950 culmineerde in een referendum over het al dan niet aftreden van koning Leopold III, een grote rol in het opzij schuiven van het vrouwenvraagstuk. De CVP ervoer de koningskwesitie als een ware vernedering, vooral omdat deze zich onder een homogene CVP-regering voordeed. Daarnaast bleef de scherpe polarisatie tussen Vlamingen en Walen ook binnen de unitaire CVP niet zonder gevolg. Zo waren er enkele progressieve katholieke kringen in Wallonië er van overtuigd dat het conservatieve deel van de CVP de koningskwesitie misbruikte om vernieuwingen terug te draaien.¹²⁶ Uiteindelijk zorgde de kwesitie er voor dat de partij een nieuwe voorzitter verkoos, Théo Lefèvre.¹²⁷ Hoewel de koningskwesitie een enorm besproken politiek probleem was en veel politici er al dan niet positieve meningen over hadden, zwijgt Marguerite De Riemaecker-Legots bronnenmateriaal hier over. Dit kan te wijten zijn aan het fragmentarische van het bronnenmateriaal, maar het kan ook zijn dat De Riemaecker-Legot zich in het publieke leven niet uitsprak over deze kwesitie. Na de oorlog en vooral in 1949-1950 was De

¹²⁰ G. CASTERMANS, D. KEYMOLEN en M. SMET, *De geschiedenis geweld aan gedaan*, 77.

¹²¹ A.T. ALLEN, *Feminism and Motherhood in Western Europe 1890-1970: The Maternal Dilemma*, New York, 2005, 210.

¹²² R. HENIG, en S. HENIG, *Women and Political Power*, 1.

¹²³ *Idem*, 2.

¹²⁴ G. CASTERMANS, D. KEYMOLEN en M. SMET, *De geschiedenis geweld aan gedaan*, 73. en E. GERARD, e.a., *Geschiedenis van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 406.

¹²⁵ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België 2*, Amsterdam, 1978, 441.

¹²⁶ W. BEKE, *De ziel van een zuil*, 359.

¹²⁷ G.H. DUMONT, 'Een decennium vol uitdagingen en de golden sixties (1950-1968)', DE WACHTER, W. e.a. red., *Tussen Staat en Maatschappij 1945-1995: christendemocratie in België*, Tielt, 1995, 43.

Riemaecker-Legot vooral bezig met het aanmoedigen van vrouwen om te gaan stemmen en daarna met het analyseren van de stembusgang van 26 juni 1949.¹²⁸

Van al de Belgische partijen stond de CVP het meeste achter het vrouwenstemrecht, al had ook de communistische partij in oktober 1945 een voorstel ingediend voor de invoering ervan.¹²⁹ De andere partijen vreesden dat door het invoeren van het vrouwenstemrecht de katholieken een volstrekte meerderheid zouden halen, waardoor er misschien een clericalisering zou plaatsvinden van de samenleving, en probeerden vrouwen dan ook zo lang mogelijk uit de stembokjes te houden.¹³⁰ Hoewel zowel mannen als vrouwen in de eerste helft van de twintigste eeuw nog vragen stelden bij de legitimiteit van het vrouwenkiesrecht, waren deze ondertussen verdwenen. Maar de CVP gaf het stemrecht niet vanuit de overtuiging van de gelijkheid van de seksen. Het was net de complementariteit die ze benadrukte.¹³¹ Vrouwen zouden als stemgerechtigden een meerwaarde aan de samenleving kunnen bieden net waarin ze verschillen van mannen. Uiteraard was de grootste rede voor de CVP dat ze er van overtuigd was dat het grootste deel van de vrouwen op de christelijke partij zou stemmen en dat ze voor deze kiezers dus geen te grote concurrentie van de BSP en de PVV moest verwachten. Deze partijen gebruikten trouwens wel argumenten zoals de ‘onbekwaamheid van vrouwen en hun ongeïnteresseerdheid’ om het stemrecht te weren. Uiteindelijk sloegen ze hier niet in en op 26 juni 1949 trokken voor het eerst mannen en vrouwen naar de nationale stembussen.¹³² De Kamer werd hierdoor opnieuw meer een afspiegeling van de brede samenleving.¹³³

Marguerite De Riemaecker-Legot was ondertussen, zoals hierboven vermeld, sinds 1946 voor de CVP volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Brussel, een functie die ze behield tot 1971.¹³⁴ Ze was één van de grote pleiters voor het vrouwenstemrecht en daarna spoorde ze via toespraken en artikelen vrouwen ook aan om werkelijk te gaan stemmen met hun nieuw verkregen recht. Zo nam ze onder andere deel aan de discussie van februari 1948 over het wetsvoorstel dat dit vrouwenstemrecht zou moeten verlenen.¹³⁵ Het traditionele beeld

¹²⁸ LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, krantenartikel, ‘Het woord is aan u, DAMES...’, 1949. en LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, toespraak ‘Voor wie zullen wij stemmen?’. en LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, toespraak, ‘De vrouw en de verkiezingen’.

¹²⁹ G. CASTERMANS, D. KEYMOLEN en M. SMET, *De geschiedenis geweld aan gedaan*, 73.

¹³⁰ *Idem*, 77.

¹³¹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 39-40.

¹³² *Ibidem* en G. CASTERMANS, D. KEYMOLEN en M. SMET, *De geschiedenis geweld aan gedaan*, 87.

¹³³ E. GERARD, e.a., *Geschiedenis van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 406.

¹³⁴ A. HERMANS, *Christendemocratisch & vrouw*, 28.

¹³⁵ *Vergadering van 19 februari 1948*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1948, 4.

van de ‘zachte’ vrouw, die zich met andere zaken bezig hield dan de man, schoof De Riemaecker-Legot hier naar voren:

“... Zij zal haar vrouwelijke zending ook in het burgerlijk leven kunnen vervullen: verzachten, helpen, vrede stichten, gemoederen, bedaren, strenge tucht aanvaardbaar maken, liefde zaaien, moederlijk zijn, zonder daarom zwak of willoos te worden.”¹³⁶

Belangrijk ook is hoe ze de vrouw vervolgens als een leerlinge voorstelde, die al wel veel geleerd had, maar die de man toch nog als het ware moest ‘onderwijzen’ voordat ze op hetzelfde niveau zou staan. In *De Geschiedenis Geweld aan gedaan*, dat handelt over de strijd voor het Belgische vrouwenstemrecht tussen 1889 en 1948, hebben Castermans en Keymolen geen aandacht voor De Riemaecker-Legots inspanningen op dit vlak. Ook een analyse van het gekleurd taalgebruik binnen deze discussies is grotendeels afwezig. Dit is te wijten aan de insteek van het werk dat voornamelijk een algemeen overzicht wil brengen en zo weinig ruimte laat voor individualiteit.¹³⁷ Een kritiek die in het algemeen voor de Belgische geschiedschrijving over vrouwengeschiedenis geldt.

In *De Nieuwe Gids* verwees De Riemaecker-Legot naar de zogenaamde bizarre toestand waarin vrouwen tot dan verkeerden: ze waren verkiesbaar, maar niet kiesgerechtigd.¹³⁸ Dat de CVP de partij was die het meest positief tegenover het vrouwenstemrecht stond, was iets dat ook zij graag benadrukte. Dit is niet onlogisch want de meeste van haar redevoeringen werden in katholieke tijdschriften gepubliceerd en moedigden lezers aan om op de CVP te stemmen. Aangezien het hier om een christelijke partij gaat, is de wil en invloed van God nooit ver weg. In 1949 schreef de Riemaecker-Legot dan ook dat de CVP de enige partij was die Gods wilsbeschikking begreep omdat het volgens haar de enige partij was die inzag dat er geen verschil was in de persoonlijke waarden van mannen en vrouwen.¹³⁹ Hoewel er in de publieke sfeer een duidelijke secularisering bezig was, was de Kerk in de privésfeer nog zeer aanwezig. De Riemaecker-Legot hoopte dat stemmen op een partij die God goedkeurde, mee zou spelen in de stemkeuze van veel vrouwen.

Bij het grootste deel van Marguerite De Riemaecker-Legots artikelen over het vrouwenstemrecht zijn evenwel twee belangrijke kanttekeningen te maken. Ten eerste leek

¹³⁶ Idem, 5.

¹³⁷ G. CASTERMANS, D. KEYMOLEN en M. SMET, *De geschiedenis geweld aan gedaan: De strijd voor het Vrouwenstemrecht 1886-1948*, Brussel, 1981.

¹³⁸ LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, krantenartikel ‘Het woord is aan u, DAMES... 1949.

¹³⁹ Ibidem

het alsof vrouwen niet jaren hebben moeten strijden voor hun stemrecht, het niet hebben moeten opeisen, maar dat de CVP het hen gewoon bezorgd of gegeven heeft. Ten tweede sprak De Riemaecker-Legot niet over de gelijkheid van mannen en vrouwen. Voor God zijn man en vrouw, zoals hierboven geschreven, niet gelijk. Ook zij benadrukte het complementaire aspect en vond man en vrouw elks op hun eigen manier waardevol. Dit was een soort van feminisme dat de linkse partij niet volgde. Zij benadrukte veel meer de gelijkheid van man en vrouw (zowel op economisch vlak als in het huwelijk) waardoor ze volgens De Riemaecker-Legot de waarde van de vrouw en haar integriteit aantastte.¹⁴⁰

In 1949 hield De Riemaecker-Legot een toespraak waarin ze onderstreepte hoezeer de CVP een partij voor alle lagen van de samenleving was. Dit hield voor haar ook in dat iedereen een bepaalde plaats kreeg toegewezen, een plek die iemand niet noodzakelijk moest verdienen maar die aan hem of haar toebehoorde. Ze beschreef het op volgende manier:

“Haar [CVP] plan is machtig uitgebouwd, staat vastgeschroefd op de persoonswaarde van de mens en verleent aan ieder de plaats die hem toekomt. Haar eerbied voor arbeid, voor de rechten van de mens, voor de eer, het geweten en de godsdienst heeft haar de sociale belangen in een helder en waar licht doen zien, zodat zij het meest volkomen politiek stelsel is dat in ons land te vinden is.”¹⁴¹

De Riemaecker-Legot maakte ook gebruik van de radio om op te roepen tot stemmen. Op zes februari 1949 's avonds hield ze een radiorede voor het programma *Politieke Tribune* waarin ze niet haar individualiteit benadrukte, maar haar lidmaatschap van de Christelijke Volkspartij en dan voornamelijk het feit dat ze een vrouwelijk lid was.¹⁴² Ze begon met het spreken over het verkiezingsjaar en het “fonkelnieuw kiezersleger dat in de strijd zal worden geworpen.”¹⁴³ Door de oorlogsretoriek toe te passen op zoiets als het vrouwenstemrecht benadrukte ze de strijd van vrouwen veel meer dan ze in de meeste van haar artikelen deed. Het was waarschijnlijk vooral bedoeld als manier om de aandacht van de luisteraars te trekken en vast te houden. De Riemaecker-Legot verliet het oorlogsjargon al snel en ging verder op een meer ‘traditionele’ manier: in de tweede alinea al legde ze de link met het familie- en het gezinsleven. Vrouwen aan het gezin, de kinderen en het huishouden linken was iets dat al van oudsher gebeurde en ook zeker in de jaren zestig nog aanwezig was. De Riemaecker-Legot wilde met deze link aanduiden dat een vrouw in het politiek leven net zo onmisbaar was als in

¹⁴⁰ Ibidem

¹⁴¹ LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, Voor wie zullen wij stemmen?, onbekend.

¹⁴² LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, radiorede, 1949.

¹⁴³ Ibidem

het gezinsleven. Opmerkelijk is dat een jaar eerder, De Riemaecker-Legot in de Kamer zei dat de vergelijking van de staat met een reusachtig gezin verouderd was.¹⁴⁴ Uiteraard was deze vergelijking niet exact dezelfde als die hierboven, maar ze paste wel in dezelfde traditie van het benadrukken van de link tussen vrouw en gezin. Want zowel in de staat als in het gezin kreeg de vrouw een bepaalde plaats toegewezen.

De Riemaecker-Legot benadrukte dat de CVP niet enkel Gods wil naar voren schoof, maar dat ze ook alle interesses van de vrouw aanbelangde. En deze interesses verschilden van die van mannen, iets wat andere partijen dus niet erkenden volgens haar.¹⁴⁵ Hier is al een eventuele link met haar latere ministerfunctie te zien: de CVP was volgens De Riemaecker-Legot een familiale partij die van de familie de grondslag van de samenleving wilde maken en het staatsbeleid hierop wilde uitbouwen.¹⁴⁶ Sinds 1947 was De Riemaecker-Legot ondervoorzitter van de Hoge Raad van het Gezin en sinds 1948 lid van het studiec comité voor de Herziening van het Burgerlijk Wetboek inzake de wederzijdse verplichtingen en rechten der echtgenoten.¹⁴⁷ Vanaf het begin van haar politieke carrière was De Riemaecker-Legot met andere woorden bewust bezig met gezinspolitiek en droeg ze bij aan studies en wetswijzigingen.

Het verkregen stemrecht voor vrouwen vertaalde zich niet in politieke macht.¹⁴⁸ Alle partijen hadden zich tijdens de verkiezingen van 1949 opgeworpen als verdediger van de vrouwelijke belangen en via lezingen, brochures, interviews en artikelen hun vrouwelijke leden zoveel mogelijk geïnformeerd en opgeroepen om te stemmen.¹⁴⁹ De uitslag van de verkiezingen was desondanks nog steeds ruim in het voordeel van mannen. Tussen 1949 en 1971 schommelde het aantal vrouwelijke parlementsleden tussen de twee en de vier procent. Een mentaliteitswijziging had zich op dat vlak dus niet voorgedaan.¹⁵⁰ Vrouwelijke kiezers stemden niet noodzakelijk op vrouwelijke kandidaten. De pers zorgde er tijdens de verkiezingen voor dat de aandacht vooral uit ging naar het zogezegde andere gedrag dat vrouwelijke kiezers vertoonden dan mannelijke, met nadruk op hun 'onbekwaamheid'.¹⁵¹ En

¹⁴⁴ *Vergadering van 19 februari 1948*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1948, 4.

¹⁴⁵ LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, radiorede, 1949.

¹⁴⁶ *Ibidem*

¹⁴⁷ 'Marguerite De Riemaecker-Legot', ODIS, 2016, (http://www.odis.be/lnk/PS_27332). Geraadpleegd op 17 april 2017.

¹⁴⁸ A. OSAER, 'De christelijke arbeidersvrouwenbeweging', E. GERARD red., *De Christelijke arbeidersbeweging in België*, 1991, 317-411, 367.

¹⁴⁹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 41-43.

¹⁵⁰ D. KEYMOLEN, ed., *Stap voor stap*, 77.

¹⁵¹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 43-44.

dit terwijl analyses van de verkiezingsuitslagen en het stemgedrag van mannen en vrouwen hebben aangetoond dat deze helemaal niet zo verschillend hebben gestemd.

In 1950 sprak De Riemaecker-Legot zich uit over de afgelopen verkiezingen en de resultaten. Ze gaf aan dat bepaalde veranderingen of uitslagen niet enkel te maken hadden met het feit dat het kiezerscorps ook uit vrouwen had bestaan. Volgens haar waren er meerdere factoren die in rekening moesten worden gebracht, maar ze ging hier niet verder op in.¹⁵² In tegenstelling tot de pers, vond zij wel dat de vrouwen hun kiesplicht ernstig hadden genomen (“zij waren noch twijfelachtig, nog uitgelaten, noch lichtzinnig, noch pedant. In één woord, zij hebben zich waardig gedragen.”).¹⁵³ Toch waren er volgens De Riemaecker-Legot veel vrouwen niet tevreden met de uitslag van de verkiezingen. De reden legde ze bij de vrouwen zelf. De vrouwelijke psyché was volgens haar egoïstischer dan de mannelijke. Een vrouw keek meer naar maatregelen die in het voordeel van haarzelf waren en focuste te veel op details waardoor ze moeilijk tevreden was met partijprogramma’s. Mannen hadden een overzichtelijkere visie, ze keken verder dan hun eigen voordeel, namelijk naar die van de staat.¹⁵⁴ Het lijkt een negatieve opvatting over het vrouwelijke verstand, maar dat is het niet. Het is opnieuw een beeld van man en vrouw dat perfect binnen de katholieke opvatting van complementariteit past, iets wat De Riemaecker-Legot enkele regels later ook bijna letterlijk verwoorde: “De eigenaardige vrouwenziel [...]. De wisselwerking met het mannelijke verstand is een tegengif voor de al te abstracte en theoretische opvatting van vele mannen.”¹⁵⁵

Verder vermeldde De Riemaecker-Legot dat het nieuw verkozen parlement, dat uit een CVP meerderheid bestond, meer aandacht ging besteden aan de belangen van vrouwen en dan specifiek de familiale wensen. Het was vooral in termen van gezin dat ze enkele uitspraken deed, zo hoopte ze dat er nu eindelijk een ministerie van Gezin ging komen (wat er pas vijftien jaar later kwam), dat de Hoge Raad van Gezin zijn activiteiten kon uitbreiden en dat alle sectoren van de politiek rekening zouden houden met het gezin “zowel in landsverdediging als in economische zaken”.¹⁵⁶ Ook hier schijnt weer door hoezeer De Riemaecker-Legot al met gezinsproblemen bezig was voor haar functie als minister van Gezin en Huisvesting.

¹⁵² LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, De vrouw en de verkiezingen, onbekend.

¹⁵³ Ibidem

¹⁵⁴ Ibidem

¹⁵⁵ Ibidem

¹⁵⁶ Ibidem

Vanaf haar aanstelling als volksvertegenwoordiger was De Riemaecker-Legot in de Kamer druk bezig met het voorstellen van verschillende wetten of wetswijzigingen. Ze focuste vooral op sociale en familiale kwesties zoals de uitoefening van de ouderlijke macht, een wijziging van artikel 266bis van het Burgerlijk Wetboek betreffende de echtscheiding, verandering in wetten op kindbescherming en de afschaffing van de officiële reglementering van prostitutie. Daarnaast ijverde ze ook voor een verdere gelijkschakelingen tussen mannen en vrouwen op beroepsvlak, zowel in de juridische sector als de openbare ambten.

De grootste kwestie die de Belgische politieke wereld beheerste na de Tweede Wereldoorlog en tot het einde van de jaren vijftig was, na de afronding van de koningskwestie, de schoolstrijd. Het zorgde er mee voor dat de verzuiling van de samenleving in de jaren vijftig in een zeer cruciale fase terecht kwam. De christendemocraten kwamen tegenover een bondgenootschap van socialisten, liberalen en communisten te staan.¹⁵⁷ De aanleiding voor deze schoolstrijd was de subsidiëring van het vrije of katholieke onderwijs, voornamelijk met betrekking tot het secundair onderwijs.¹⁵⁸ De Christelijke Volkspartij beschikte aan het begin van de jaren vijftig over een volstrekte meerderheid in het parlement waardoor ze een schoolwetgeving tot stand kon brengen waar de oppositie hevig op reageerde.¹⁵⁹ Wanneer de laatste homogene CVP regering in 1954 door een grondwetsherziening moest aftreden, kwam er een linkse regering aan de macht. Deze regering voerde op haar beurt verschillende wetten in die de christendemocratische partij als een ‘oorlogsverklaring’ beschouwde.¹⁶⁰

De Riemaecker-Legot mengde zich in de Kamer niet in discussies omtrent onderwijshervormingen. Zo onthield ze zich zelfs op 7 juli 1955 bij de stemming van het wetsonderwerp dat het onderricht in godsdienst en zedenleer moest regelen, samen met 35 anderen. Alle volksvertegenwoordigers die zich onthielden, waren leden van de Christelijke Volkspartij net zoals Godfried Develter en Paul Meyers die als enigen tegen de wet stemden.¹⁶¹ Ook bij het wetsvoorstel van 20 februari 1958 over de wijziging van de wet van 29 juli 1953 tot de inrichting van het technisch onderwijs, onthield De Riemaecker-Legot zich.¹⁶² Er moet wel rekening worden gehouden met dat de lijsten van de sprekers en de auteurs van de Kamer van Volksvertegenwoordigers enkel aangeven wanneer een persoon

¹⁵⁷ L. HUYSE, *De gewapende vrede: politiek in België na 1945*, Leuven, 1993, 31.

¹⁵⁸ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België 2*, 467.

¹⁵⁹ *Idem*, 469.

¹⁶⁰ *Ibidem*

¹⁶¹ *Vergadering van 7 juli 1955*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1955, 47-48.

¹⁶² *Vergadering van 20 februari 1958*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1958, 12.

zich van een stemming onthield, een wetsvoorstel indiende of aan het woord was in de Kamer. Al de momenten dat De Riemaecker-Legot een wetsvoorstel omtrent het onderwijs goedkeurde of afwees, zijn hier niet terug te vinden. Wat wel duidelijk is, is dat ze in de Kamer nooit het woord nam in een gesprek omtrent het onderwijs, iets wat de literatuur bevestigt omdat deze anders meer aandacht aan haar zou besteden op dat vlak.

In sociale kwesties nam Marguerite De Riemaecker-Legot vanaf haar aanstelling wel geregeld het woord. Het gaat hier bijvoorbeeld om discussies omtrent de gezinspolitiek zoals de wederzijdse plichten van echtgenoten, regelgeving rond prostitutie, gezinsvergoedingen, jeugdbescherming en pensioenen voor vrouwelijke werkneemsters. Maar ze had ook zeker aandacht voor de juriste. De Riemaecker-Legot diende verschillende wetsvoorstellen in die voor meer gelijkheid tussen mannelijke en vrouwelijke juristen moesten zorgen zoals in oktober 1946 een wetsvoorstel dat vrouwen de mogelijkheid moest bieden om het beroep van procureur uit te oefenen.¹⁶³ Het blad *Echo* had in 1950 al aandacht voor verschillende van vooral De Riemaecker-Legots sociale wetsvoorstellen. Dat het blad van christendemocratische oorsprong was, kwam duidelijk naar voren in het artikel. Ten eerste was de titel – *Niet alleen de socialisten werken voor het volk* – zeer antisocialistisch wat in de sfeer van de koningskwestie en schoolstrijd paste. Ten tweede opende het artikel met te zeggen dat de vrouwen van de CVP een “plicht van dankbaarheid” hadden tegenover Marguerite De Riemaecker-Legot. En ten derde sprak het artikel op het einde van een gezond christelijk feminisme dat zijn taak moest vervullen. Het blad gaf voorbeelden van discussies waar De Riemaecker-Legot het woord heeft nam en suggesties voor verandering deed. Zoals de vraag rond een betere reglementering voor loontrekkenden wiens kinderen ouder dan veertien waren en verder studeerden. De Riemaecker-Legot vroeg of het niet beter was om de loontrekkenden in deze kwestie op de dezelfde voet als staatsbeambten te plaatsen. Maar ook voor bijvoorbeeld seizoenarbeiders en de pensioenen van vrouwelijke bedienden vroeg ze een betere reglementering.¹⁶⁴

Marguerite De Riemaecker-Legot diende in 1955 een wetsvoorstel in betreffende de uitoefening van de ouderlijke macht, iets waar ze zich in de eerste helft van de jaren 1950 vooral mee bezighield.¹⁶⁵ In 1948 was ze lid geworden van het Studiecomité voor de Herziening van het Burgerlijk Wetboek inzake de wederzijdse verplichtingen en rechten van

¹⁶³ P. VERBRUGGEN, ‘Legot, Marguerite’, 486.

¹⁶⁴ Ibidem

¹⁶⁵ LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, wetsvoorstel ouderlijke macht, 20 januari 1955.

echtgenoten.¹⁶⁶ Het document stelde dat ondanks dat de ouderlijke macht zowel via het recht als het natuurrecht aan beide ouders toebehoorde, dit voor de moeder eigenlijk bijna louter theoretisch was.¹⁶⁷ Zelfs na een scheiding waarbij de kinderen ‘in bewaring’ bij de moeder kwamen, oefende de vader alle ouderlijke machten uit. De Riemaecker-Legot pleitte nochtans niet voor een volledige gelijkschakeling tussen vader en moeder op dit vlak. Ze vroeg enkel om in wel bepaalde gevallen de ouderlijke macht aan de moeder te geven. De reden daarvoor was:

“De vader was steeds, is en moet blijven het hoofd van het gezin, met het oog op zijn éénheid en zijn duurzaamheid. In zover de familiegemeenschap normaal blijft voortbestaan, moet in beginsel het gezag van de vader worden gaaf gehouden.”¹⁶⁸

Het patriarchisme en het christelijke model, de vader die voor zijn familie moet zorgen, wees De Riemaecker-Legot duidelijk niet af. In welke gevallen moest de ouderlijke macht dan aan moeders worden toegekend? Ten eerste bij echtscheidingen waarbij de kinderen aan de moeder werden toevertrouwd. Zo kon de vader zijn ouderlijke macht niet misbruiken ten opzichte van zijn ex-vrouw. Ten tweede wanneer de ouders nog niet officieel gescheiden waren, maar de kinderen al wel bij de moeder woonden. Hieruit viel namelijk op te maken, volgens De Riemaecker-Legot, dat de vader de situatie goedkeurde en de moeder van zijn kinderen in staat vond ouderlijke macht uit te oefenen. Zo niet, dan kon hij zich tot de rechtbank wenden. Ten laatste wanneer de vader afwezig was of in de onmogelijkheid verkeerde om zijn wil te uiten. Het was dus eerder wanneer de vader zijn volledige ouderlijke macht moeilijker kon uitoefenen, dat de moeder deze kreeg toegewezen.¹⁶⁹

Met betrekking tot de jeugdbescherming speelde De Riemaecker-Legot een belangrijke rol in de eerste helft van de jaren zestig. Op 10 november 1964 diende ze samen met Freddy Terwagne (BSP) een wetsvoorstel in die een vijftig jaar oude wet, die toen het beleid van de jeugdbescherming theoretisch gezien nog beheerste, moest vervangen.¹⁷⁰ *De Stem van het Volk* interviewde De Riemaecker-Legot voor deze gelegenheid als specialiste in de kwestie, mede omdat ze op 18 november verslag had uitgebracht in de Kamer. In deze

¹⁶⁶ P. VERBRUGGEN, ‘Legot, Marguerite’, 486.

¹⁶⁷ LEUVEN, KADOC, *Archief A. Jacobs*, wetsvoorstel ouderlijke macht, 20 januari 1955, 1.

¹⁶⁸ Ibidem

¹⁶⁹ Idem, 1-2.

¹⁷⁰ ‘De Kamer heeft het ontwerp over de jeugdbescherming zijn beslag gegeven’, *De Stem van het Volk* (eind november 1964), 1 en 4.

bespreking legde ze vooral de nadruk op de noodzaak van deze wetgeving en het feit dat de eerste regeringscommissie die met de hervorming belast was al in 1947 was opgericht.¹⁷¹ De belangrijkste verandering volgens De Riemaecker-Legot was dat door de vernieuwde wet het voor de sociale bescherming nu ook mogelijk was om preventief in te grijpen. Belangrijk hierbij was wel dat de er geen te grote inmenging in het gezinsleven gebeurde, iets wat overeenkwam met de visie van paus John XXIII in het encycliek *Mater et Magistra*.¹⁷² De ouders bleven in eerste instantie verantwoordelijk voor hun kinderen en het was dan ook enkel wanneer de sociale orde echt in het gedrang kwam dat de staat kon ingrijpen. Gedurende de rest van het interview deed ze het wetsvoorstel nauwkeurig uit de doeken.

Naast volksvertegenwoordiger werd Marguerite De Riemaecker-Legot op 10 november 1953 als eerste vrouw ooit tot secretaris van de Kamer uitgeroepen met 130 stemmen van de in totaal 177 (van de 180 stemmen waren er drie nietig verklaard).¹⁷³ Ze oefende deze functie al sinds oktober 1953 uit ter vervanging van de overleden Edgar Maes. De toenmalige voorzitter van de Kamer, Frans Van Cauwelaert (CVP), gaf aan dat een stemming eigenlijk niet nodig was, aangezien er maar één kandidatuur naar voren was geschoven, namelijk die van De Riemaecker-Legot.¹⁷⁴ Dat ze hiermee de eerste vrouw was om deze functie uit te oefenen, merkte hij niet op, hij zei echter wel dat:

“De eenparigheid van de Kamer moet worden beschouwd als een blijk van de algemene achting voor haar persoon en brengt meteen hulde aan de toewijding [~~toewijding~~] van de andere vrouwelijke leden van deze vergadering. Ik verzoek Mevr. De Riemaecker-Legot onmiddellijk plaats te nemen aan het bureau. (*Onder luide toejuichingen neemt Mevr. De-Riemaecker-Legot plaats aan het bureau.*)¹⁷⁵

Volksvertegenwoordiger August de Schryver merkte de uniekheid van deze situatie ook niet op. Hij had echter wel aandacht voor hoe belangrijk de verandering van artikel 47 alinea 3 van de grondwet was. Deze wet had betrekking op het vrouwenstemrecht en onder “goedkeurend

¹⁷¹ *Vergadering van 18 november 1964*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1964, 4.

¹⁷² ‘Mater et Magistra: encyclical of pope John XXIII on christianity and social progress, *The Holy See*, 2017 (http://w2.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater.html). Geraadpleegd op 1 juni 2017.

¹⁷³ *Vergadering van 10 november 1953*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1953, 6. en C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 33.

¹⁷⁴ *Vergadering van 23 oktober 1953*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1953, 9.

¹⁷⁵ *Idem*, 6.

gelach en levendige toejuichingen” van de CVP en protest bij links, zei de Schruyver lachend het volgende op:¹⁷⁶

“[...] Maar thans begrijp ik beter uw tactiek, mijnheer de voorzitter. U hebt gewacht tot op de stemming waardoor Mevr. De Riemaecker werd aangeduid als secretaresse van deze vergadering om dat artikel ter bespreking te brengen, waarbij het laatste overblijfsel van ongelijkheid op juridisch gebied tussen man en vrouw verdwijnt.”¹⁷⁷

Marguerite De Riemaecker-Legot bekleedde deze functie van secretaris tot 1958, toen ze als eerste Belgische vrouw in het Europees Parlement te Straatsburg ging zetelen. Ze was er volgens haar collega en vriendin Rika Steyaert vooral “fier op haar functie als verslaggeefster voor het Sociaal Fonds”.¹⁷⁸ In 1961 verliet ze Straatsburg om familiale redenen. Haar beweegredenen waren als volgt:

“*Suzanne De Winter*: Heeft u zich vanwege uw jongens teruggetrokken uit het Europees Parlement te Straatsburg?

Marguerite De Riemaecker-Legot: Ja, ik heb mijn kandidatuur niet meer gesteld, omdat de zittingen me te lang van huis wegielden. In dit geval was mijn man me van groot nut, want nooit hadden mijn kinderen me kunnen zeggen wat hij me zei. Eens, na mijn zoveelste terugkeer, vertelde hij me hoe verloren onze jongens erbij liepen tijdens mijn dagenlange afwezigheid. Met enorm veel tact, want hij wist hoe hard het me zou vallen, liet hij me verstaan dat ik beter deed me terug te trekken. [...] Ik kan en wil vooral mijn kinderen niet opofferen aan een zuiver intellectueel genoegen van mezelf.”¹⁷⁹

Haar kinderen waren op dat moment 12 en 15 jaar oud. Dat een vrouw in eerste plaats voor haar kinderen moest zorgen en dan pas aan een carrière mocht denken, komt hier duidelijk weer naar voren. Bij haar terugkomst werd De Riemaecker-Legot opnieuw Secretaris van de Kamer tot 1966.¹⁸⁰ Daarnaast zetelde ze ook doorheen de jaren in verschillende Kamercommissies waaronder Sociale Voorzorg, Justitie en Europese Zaken. In 1965 kreeg ze als eerste vrouw in België een ministerfunctie toegewezen.

¹⁷⁶ Idem, 9.

¹⁷⁷ Idem, 9.

¹⁷⁸ LEUVEN, KADOC, *Archief KAV nationaal 192*, brief Rika Steyaert aan Volksmacht, datum onbekend, 1.

¹⁷⁹ Interview uit *Rosita*, geciteerd in: C. DE RIEMAECCKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 34-35.

¹⁸⁰ Idem, 33.

1.3. Conclusie

Dit eerste inleidende hoofdstuk toonde aan dat Marguerite De Riemaecker-Legot al voordat ze minister van Gezin en Huisvesting was, zich in haar politieke carrière voornamelijk met het sociaalbeleid bezighield. Ze diende verschillende wetsvoorstellen in die vooral de positie van vrouwen in het huwelijk en op juridisch vlak moest verbeteren en zette zich in voor onder andere de jeugd. Hierbij was de katholieke ideologie nooit ver weg, vooral op vlak van vrouwenrechten had De Riemaecker-Legot een christelijk feministische kijk.

Haar carrière als volksvertegenwoordigster in de Kamer combineerde ze met een buitenlandse positie in het Europese parlement en verschillende malen als lid van een Kamercommissie. Hierdoor vergrootte De Riemaecker-Legot haar ervaringsgebied en legde ze verschillende connecties. Terugkijkend vanuit het heden lijkt het misschien logisch dat ze in 1965 een ministerfunctie kreeg aangeboden, maar toen was het dit verre van. De politiek was nog steeds veeleer een mannenwereld. De Riemaecker-Legot doorbrak deze gendergrens stilaan door bijvoorbeeld de eerste Belgische vrouw in het Europees Parlement te zijn alsook de eerste vrouwelijke secretaris van de Kamer. Dat vrouwen hiermee een mannelijke arena betraden, was iets waar De Riemaecker-Legot zich erg bewust van was. Ze was van mening dat vrouwen toch vooral niet moesten vergeten zichzelf te blijven: “afgezien van het werk dat een vrouw doet, moet ze voor alles een vrouw blijven. Een vrouw die een man wil zijn kan niets anders worden dan een mislukte man.”¹⁸¹

¹⁸¹ ‘Mevr. De Riemaecker overleden’, *Het Volk* (9 mei 1977), onbekend.

2. De regering-Harmel: een vertrouwde coalitie met problemen

2.1. De aanstelling van de eerste vrouwelijke minister van België

De jaren 1960 staan bekend als de *Golden Sixties* in de westerse wereld, en België was hierin geen uitzondering. Voor vrouwen had deze periode van economische voorspoed belangrijke gevolgen. De economische hoogconjunctuur zorgde voor steeds meer vraag naar arbeidskrachten. Omdat werkloosheid bij mannen zo goed als was verdwenen, richtte de arbeidsmarkt zich nu op vrouwen. Het omgekeerde van de jaren dertig dus, toen dankte de overheid vrouwen af om ruimte te maken voor mannen. In de jaren 1960 stroomden vrouwen niet enkel meer door naar de arbeidsmarkt, maar ook hun kansen op hoger onderwijs verbeterden.¹⁸² In de politieke wereld was echter niet te veel te merken van de vrouwelijke emancipatie: het aantal vrouwen in het parlement nam tijdens de jaren zestig zelfs af en bereikte een dieptepunt in 1968, toen er geen enkele vrouw in de Senaat zetelde.¹⁸³ De Riemaecker-Legot was vanaf 1959 minder actief in de Kamer. Dit was een gevolg van haar aanstelling als lid van het Europees Parlement bij de commissie Sociale zaken en Werkgelegenheden in 1958. Daarnaast veranderde ook de aard van haar wetsvoorstellen. Hoewel ze de voorgaande jaren verschillende voorstellen omtrent vrouwenarbeid en gelijkheid tussen man en vrouw had ingediend, verschoof haar focus nu veel meer naar de jeugd.¹⁸⁴

De jaren zestig betekenden een bloei voor België op economisch vlak, maar politiek gezien was het een woelige periode. Op 27 juli 1965 was er na een regeringscrisis van 65 dagen, de langste tot dan toe, eindelijk een nieuwe Belgische regering.¹⁸⁵ Net zoals de voorbije jaren sloten de Christelijke Volkspartij en de Belgische Socialistische partij een coalitie.¹⁸⁶ Beide partijen hadden echter een hoop zetels verloren in de Kamer, respectievelijk 19 en 20.¹⁸⁷ De CVP moest hierdoor op drie verkiezingen tijd 12,7% van haar zetels inleveren en hield zo nog 36,3% van de zetels over.¹⁸⁸ De Volksunie brak in dat jaar voor de eerste keer

¹⁸² E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 49.

¹⁸³ Idem, 48. en D. KEYMOLEN, ed., *Stap voor stap*, 77.

¹⁸⁴ 'Marguerite De Riemaecker-Legot', ODIS, 2016, (http://www.odis.be/lnk/PS_27332). Geraadpleegd op 17 april 2017.

¹⁸⁵ M. RUYS, 'Oude coalitie denkt aan nieuwe politiek', *De Standaard* (27 juli 1965), 2. en L. HUYSE, *De gewapende vrede*, 67.

¹⁸⁶ 'Nieuwe ministers zouden vandaag eed afleggen', *Het Volk* (27 juli 1965), 2.

¹⁸⁷ G.H. DUMONT, 'Een decennium vol uitdagingen en de golden sixties (1950-1968)', 55.

¹⁸⁸ W. BEKE, *De ziel van een zuil*, 319.

electoraal door.¹⁸⁹ Dit was dan ook de reden waarom de keuze voor formateur op Pierre Harmel viel, ze hoopten dat hij de terugval van de CVP kon ombuigen.¹⁹⁰ Dat de ‘oude en vertrouwde’ samenwerking tussen de christendemocraten en socialisten opnieuw werd opgevoerd, was iets wat de rechtse kant van de CVP volgens journalist Manu Ruys van *De Standaard* maar al te gemakkelijk accepteerde. De reden die hij hiervoor gaf was dat de behoudsgezinde vleugel goed genoeg beseftte dat ze geen andere keuze had.¹⁹¹ Niemand had volgens hem ooit echt in een driepartijkabinet geloofd, al hadden de partijen eerst wel geprobeerd een tripartite te vormen. De liberale Partij voor Vrijheid en Vooruitgang was zowel om ideologische redenen als om haar gevoerde verkiezingspolitiek uiteindelijk verplicht geweest in de oppositie te blijven, hoewel ze 28 zetels had gewonnen in de Kamer. Dit kwam doordat de christendemocratische en de socialistische partijen tijdens de electorale campagne gefocust hadden op een culturele autonomie en een administratieve en economische decentralisatie van de taalgebieden. De liberale partij had daartegen vooral een eenheidspolitiek gevoerd die focuste op centralisatie en stond daarmee dus lijnrecht tegenover de andere twee. Hoewel er een rooms-rode regering aan de macht kwam, kon deze de decentralisatie niet doorvoeren. Ze beschikten namelijk niet over een twee derde meerderheid in de Kamer, wat een vereiste was voor een grondwetsherziening.¹⁹²

Socioloog Luc Huyse besteedde in *De Gewapende Vrede* amper enkele regels aan deze regering die na acht maanden al viel. Toch zijn verschillende bijzonderheden het vermelden waard. Het was de tot dan toe grootste regering ooit, met 24 ministers en onderstaatssecretarissen.¹⁹³ Dit zorgde er ook voor dat ze qua structuur erg verschilde van de voorgaande regeringen die uit dezelfde coalitie bestonden.¹⁹⁴ Daarnaast was het een redelijk jonge regering, met een gemiddelde leeftijd van 55 jaar. Het was ook een werkelijk nationale regering, eerste minister Pierre Harmel had voor een geografische spreiding van de herkomst van de ministers gezorgd. Acht kwamen uit Brabant, vier uit Luik, Henegouwen en Oost-Vlaanderen, drie uit Antwerpen en één uit Limburg. Niet enkel de verschillende provincies, maar ook de twee landsdelen waren ongeveer evenredig vertegenwoordigd.¹⁹⁵ Dit is niet onbelangrijk aangezien communautaire problemen de politiek in de jaren zestig domineerden

¹⁸⁹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 47.

¹⁹⁰ W. BEKE, *De ziel van een zuil*, 319.

¹⁹¹ M. RUYSS, ‘Oude coalitie denkt aan nieuwe politiek’, *De Standaard* (27 juli 1965), 2.

¹⁹² DUMONT, G.H., ‘Een decennium vol uitdagingen en de golden sixties (1950-1968)’, 55.

¹⁹³ Deze term is overgenomen van het artikel van Manu Ruys (zie volgende voetnoot).

¹⁹⁴ M. RUYSS, ‘Oude coalitie denkt aan nieuwe politiek’, *De Standaard* (29 juli 1965), 2. en ‘Nieuwe ministers zouden vandaag eed afleggen’, *Het Volk* (27 juli 1965), 2.

¹⁹⁵ ‘Dooptel nieuwe ministers’, *De Standaard* (28 juli 1965), 1.

samen met een aantal stakingsgolven. Vanaf 1966 beheerste Leuven-Vlaams een groot deel van zowel de politiek als de publieke opinie. Dat jaar staakten de arbeiders van de Fabrique Nationale d'Armes de Guerre in Herstal en vielen er twee doden bij een staking in de met sluiting bedreigde mijn van Zwartberg.¹⁹⁶ Het meest bijzondere aan deze regering was echter dat er voor het eerst een vrouw deel van uitmaakte, namelijk Marguerite De Riemaecker-Legot. Ze was op dat moment 52 en daarmee iets jonger dan het gemiddelde van de mannelijke collega's rondom haar.

Volgens Christian De Riemaecker, die op dat moment 18 jaar was, was het niet verwonderlijk dat eerste minister Pierre Harmel zijn moeder de positie van minister van Gezin en Huisvesting gaf. Ze waren namelijk in 1946 tegelijk in de Kamer van Volksvertegenwoordigers toegetreden en sinds 1963 werkten ze nauw samen aan een wetsvoorstel met betrekking tot adoptie. Els Flour schrijft in haar artikel *De Politica: rol van de vanzelfsprekende uitzondering* dat De Riemaecker-Legot oorspronkelijk eigenlijk helemaal niet de functie van minister van Gezin en Huisvesting toebedeeld zou krijgen, maar van Justitie. Dit laatste zou vooral als doel hebben gehad de herziening van het huwelijksgoederenrecht tot een goed einde te brengen.¹⁹⁷ Waarom ze deze functie uiteindelijk niet kreeg, vermeldt Flour niet. Ook het citaat van Hugo De Ridder, waar ze haar informatie uit haalde, gaat hier niet verder op in.¹⁹⁸ De rest van Flours artikel laat doorschemeren dat de achtergrond van de keuze voor de portefeuille van Gezin en Huisvesting overeenkwam met het nog altijd gangbare betoog van de biologische en maatschappelijke complementariteit van man en vrouw. Vrouwen, en dus ook Marguerite De Riemaecker-Legot, werden meer geschikt geacht voor materies zoals cultuur, onderwijs en sociale zaken.¹⁹⁹ Deze thema's zijn trouwens erg specifiek en maakten maar een klein deel uit van het politieke actieterrein dat een regering moest dekken, een kleine groep vrouwen (in dit geval één) werd dus voldoende geacht.²⁰⁰ *Vrouw en Politiek* bevestigt deze interpretatie door een uitgebreidere versie van De Ridders citaat op te nemen waarin staat dat de partijvoorzitters en ondervoorzitters het toch een te grote stap vonden om een vrouw minister van Justitie te maken: Gezin en Huisvesting was al goed genoeg.²⁰¹ Deze visie heerste niet enkel in België, maar ook bijvoorbeeld in

¹⁹⁶ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 47.

¹⁹⁷ E. FLOUR, 'De politica. De rol van de vanzelfsprekende uitzondering', 123-136.

¹⁹⁸ H. DE RIDDER, 'De trage klim van de vrouw naar de top', H. DE RIDDER, L. TINDEMANS en F. VERLEYEN, *Rika De Backer-Van Ocken (Hedendaagse personaliteiten)*, Antwerpen, 1976.

¹⁹⁹ E. FLOUR, 'De politica. De rol van de vanzelfsprekende uitzondering', 128.

²⁰⁰ Idem, 131.

²⁰¹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 291.

Nederland waar Marga Klompé in 1952 als lid van de Tweede Kamer nog had gezegd “dat er een tendens bestond bij mannen om de vrouwen in het openbare leven over te hevelen naar het traditionele terrein van de sociale en humanitaire aangelegenheden.”²⁰²

Bij de bekendmaking van de regering, publiceerden de kranten een overzichtstabel met de namen en functies van de leden van de nieuwe regering. Voor deze masterproef ligt de nadruk op hoe Marguerite De Riemaecker-Legot in deze persberichten in beeld kwam. Eerst zal de naamgeving aan bod komen, vervolgens een meer algemene reactie van de pers en als laatste wordt er dieper ingegaan op de interviews.

De dagbladpers noemde haar Marguerite De Riemaecker, zonder vermelding van haar meisjesnaam. Dit gebeurde zowel in het officiële overzicht van de nieuwe regering als in de grote meerderheid van persartikelen in de volgende maanden en jaren. Dit was overigens ook het geval bij de vrouwenpers zoals *Bij de Haard*, *Belgische Nationale Vrouwenraad*, *Vrouw en Wereld* en *Vie Féminine*, met als uitzondering het tijdschrift van de *Association Belge des Femmes Chefs d'Entreprises*.²⁰³ Voor de overzichtstabel kon het argument gelden dat de combinatie van beide familienamen te lang was en de lay-out zou verstoren. Een bewijs hiervan is dat verschillende kranten geen voornamen van ministers vermeldden. Maar dat argument ging niet altijd op: namen zoals Paul Vanden Boeynants schreven kranten wel vaak voluit.²⁰⁴ Naamgeving is belangrijk omdat ze in onze Westerse maatschappij mee tot de kern van iemands identiteit behoort. Wie geen naam heeft, bestaat niet voor de samenleving.²⁰⁵ De manier waarop mensen De Riemaecker-Legots naam schreven en deze al dan niet inkortten is dus van betekenis. Zeker omdat het hier gaat om een vrouw die er waarschijnlijk zelf voor koos niet enkel de naam van haar echtgenoot aan te nemen, maar ook haar eigen naam te behouden. Ook biografische woordenboeken zijn niet consequent in de naam die ze boven het lemma van De Riemaecker-Legot zetten. Het *Nationaal Biografisch Woordenboek* koos voor ‘Legot Marguerite’, het *Politiek Biografisch Lexicon* voor ‘Marguerite De Riemaecker-Legot’

²⁰² E. FLOUR, ‘De politica. De rol van de vanzelfsprekende uitzondering’, 128.

²⁰³ ‘Madame De Riemaecker-Legot, première femme-ministre de Belgique’, *Association Belge des Femmes Chefs d'Entreprises* (1966 nummer twee) 9-10.

²⁰⁴ M. RUYSS, ‘VDB vormt jonge regering’, *De Standaard* (21 maart 1966), 1.

²⁰⁵ J. BLEYEN, *Doodgeboren: een mondelinge geschiedenis van rouw*, Amsterdam, 2012, 133.

en het *Dictionnaire des femmes belges: XIXe et XXe siècles* voor ‘Legot Marguerite’.²⁰⁶ Al houden zij wel meer rekening met haar meisjesnaam.

De aanstelling van Marguerite De Riemaecker-Legot als eerste vrouwelijke minister van België was bij geen enkele krant groot voorpaginanieuws op 28 en 29 juli.²⁰⁷ De socialistische krant *Vooruit* en de communistische *De Rode Vaan*, vermeldden haar aanstelling zelfs nergens. *Le Peuple* maakte haar verkeerdelijk minister van Gezin en Cultuur, *Le Soir* schreef haar naam foutief als Leegot in plaats van Legot in het biografisch artikel en *La Libre Belgique* maakte een gelijkaardige fout door er Ligot van te maken.²⁰⁸ Dit laatste was iets dat moraalwetenschapster Magda Michielsens in 2005 in *Gelijkheid en ongelijkheid in België 1830 - 2005: 175 jaar vrouwen* overigens ook deed. In haar boek over de geschiedenis van de Belgische vrouwenemancipatie, schrijft ze niet alleen De Riemaecker-Legots naam verkeerd, maar maakt ze haar ook één jaar langer minister dan ze in werkelijkheid is geweest.²⁰⁹ Dit zijn gemakkelijk te vermijden slordigheden. Zelfs de eigentijdse vrouwenpers besteedde weinig aandacht aan haar aanstelling. Weliswaar publiceerde zo goed als elk tijdschrift wel een klein stukje met voornamelijk felicitaties en wat biografische achtergrond, maar ze maakten weinig redactionele ruimte vrij om te berichten over haar aanstelling. Als verontschuldiging kan hiervoor misschien gelden dat sommige tijdschriften maar eenmaal per maand of nog minder frequent uitkwamen en ze dus moesten selecteren tussen allerhande nieuws. Overigens lag hun focus niet op politiek, maar veeleer op de rol van vrouwen als moeder, huishoudster en echtgenote, wat de keuze van de artikels mee beïnvloed zal hebben.

Ondanks dit alles beweert Christian De Riemaecker dat de aanstelling van zijn moeder weldegelijk voorpaginanieuws was in 1965.²¹⁰ Hij quoteert hier Janine Lambotte, de eerste vrouwelijke presentatrice op de RTBF, die volgens hem zou gezegd hebben dat alle kranten meer aandacht aan de benoeming van de Riemaecker-Legot schonken dan aan de regering zelf.²¹¹ Ook het vrouwenblad *Vrouwenbeweging* schreef in februari 1966 dat ze zich niet kon

²⁰⁶ P. VERBRUGGEN, ‘Legot, Marguerite’, 485-489., H. GAUS, ‘Marguerite De Riemaecker-Legot’, *Politiek biografisch lexicon: Belgische ministers en staatssecretarissen 1960-1980*, Antwerpen, 1989, 318-321. en E. GUBIN ‘Legot Marguerite’, *Dictionnaire des femmes belges: XIXe et XXe siècles*, Brussel, 2006, 363-364.

²⁰⁷ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 49.

²⁰⁸ Idem, 50. en ‘La structure du gouvernement’, *Le Peuple*, (28 juli 1965), 2. en ‘M. Harmel a formé son gouvernement’, *La Libre Belgique* (28 juli 1965), 6. en C.L. BINNEMANS, ‘Le équipe ministérielle de M. Harmel’, *Le Soir* (28 juli 1965), 3.

²⁰⁹ M. MICHIELSENS, *Gelijkheid en ongelijkheid in België 1830 - 2005: 175 jaar vrouwen*, Brussel, 2005, 68.

²¹⁰ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 38.

²¹¹ ‘Décès de Janine Lambotte, RTBF – médias, 2017 (https://www.rtbef.be/info/medias/detail_decès-de-janine-lambotte-premiere-presentatrice-du-jt-de-la-rtbf?id=7807912). Geraadpleegd op 29 april 2017. en C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 38.

herinneren dat er ooit zoveel artikelen, reportages en interviews aan een nieuwe minister gewijd waren.²¹² Mijn onderzoek van de kranten spreekt dit echter tegen. Het is niet zo dat de pers haar aanstelling volledig negeerde, er waren een paar kranten die haar bijvoorbeeld interviewden, maar haar aanstelling als eerste vrouwelijke minister van België was verre van een groot persevenement. Dit geldt trouwens ook voor de buitenlandse pers. Drie kwaliteitskranten uit drie Belgische buurlanden – Nederland, Frankrijk en Duitsland – vermeldden het feit dat België een vrouwelijke minister kreeg, slechts terloops in hun artikelen over de vorming van de nieuwe Belgische regering. Voor de rest besteedden ze geen aandacht aan haar en over haar politieke ervaring schreven ze al helemaal niet.²¹³ Voor de voorafgaande regeringscrisis was er wel voldoende aandacht geweest. *Le Monde* rapporteerde volop over de problemen in de Belgische politiek en schreef eind juli dat Pierre Harmel in zijn opdracht als formateur sinds mei 1965 veel geduld en subtiliteit had getoond in zijn pogingen om de politieke crisis op te lossen.²¹⁴

De Standaard, *Het Laatste Nieuws*, *Het Volk* en *Le Soir* publiceerden alle vier een interview met de nieuwe minister kort na haar aanstelling. Bij *De Standaard* stond het begin van dit anonieme interview op de voorpagina, maar de werkelijke tekst bevond zich op pagina negen. *Het Laatste Nieuws* plaatste haar interview op de tweede pagina. Marie-Claire Boudroux' interview werd door *Le Soir* op de voorpagina geplaatst. De plek van het interview is belangrijk. De voorpagina is de eyecatcher en het belangrijkste nieuws krijgt dan ook daar een plaats. Hoe verder naar achteren een artikel staat, hoe minder belangrijk het wordt beschouwd.

Daarnaast is ook de setting van een interview belangrijk. Deze verschilde tussen de kranten. *De Standaard* interviewde De Riemaecker-Legot in het parlement vlak nadat de regering bekend was gemaakt en ging daardoor hoogstwaarschijnlijk met de primeur lopen. *Het Laatste Nieuws* en *Het Volk* interviewden De Riemaecker-Legot bij haar thuis waardoor de sfeer veel informeler was. Bij *Le Soir* is het niet duidelijk waar het interview plaatsvond. Naast de plek is ook de interviewer belangrijk. Op meer bewuste en onbewuste manieren stuurt deze het interview. Een man of een vrouw kan gewoon vanwege het geslacht al een bepaalde invloed hebben. Daarnaast is het ook van belang of De Riemaecker-Legot op

²¹² K. PEETERS, 'Over vrouwen en kinderen', *Vrouwenbeweging* (februari 1966), 4-5.

²¹³ P. DE VOS, 'M. Pierre Harmel a mis sur pied le nouveau cabinet Belge', *Le Monde* (29 juli 1965), 5. en 'Eindelijk nieuwe Belgische Regiering gebildet', *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (29 juli 1965), 4. en 'Nieuw Belgisch kabinet geleid door Harmel', *NRC Handelsblad* (28 juli 1965), 8.

²¹⁴ 'Bulletin d'étranger: Le cabinet Belge', *Le Monde* (29 juli 1965), 1.

voorhand wist welke vragen de interviewers zouden stellen en of ze dus al over haar antwoorden kon nadenken of niet. De interviews geven de indruk dat ze de vragen ter plekke voor het eerste hoorde en dat het interview in dezelfde volgorde plaats vond waarin de journalist het neerschreef.²¹⁵

De titel is evenzeer belangrijk. De Nederlandstalige kranten maakten gebruik van sprekende titels die de verdere toon van het artikel duidelijk weergaven. *De Standaard* koos voor ‘De minister die zijn neus poederde’, terwijl *Het Laatste Nieuws* de nadruk op De Riemaecker-Legots hobby’s legde met ‘de eerste vrouwelijke minister houdt van the shadows en breien’.²¹⁶ Dit zijn beide titels die helemaal niets te maken hebben met De Riemaecker-Legots nieuwe functie als minister. Van welke muziek ze hield was irrelevant voor het al dan niet goed beoefenen van haar ambt. De titel van *De Standaard* linkte een ‘typisch vrouwelijk iets’, namelijk het poederen van de neus, aan een mannelijk beroep. In plaats van het ministerschap te vervrouwelijken, lijkt het alsof ze de absurditeit van een vrouwelijke minister net wilden benadrukken. Hoewel de titel werd gekozen omdat De Riemaecker-Legot op dat moment werkelijk haar neus had gepoederd, is er ook een link met een andere eerste vrouwelijke minister. In 1956 had Marga Klompé, verrast door de reacties op haar aanstelling, een persconferentie bijeen geroepen waarin ze zei dat “het enige verschil tussen een vrouwelijke en mannelijke minister er volgens haar in bestond dat de eerste waarschijnlijk een poederdoos in de kast had liggen.”²¹⁷ Het *Volk* gebruikte een quote die de denkwijze van het christelijk feminisme uit de eerste helft van de 20ste eeuw weerspiegelde: ‘Een vrouw moet voor alles zichzelf blijven, zegt mevrouw De Riemaecker’.²¹⁸ Ook hier was het weer die tegenstelling tussen man en vrouw die naar voren kwam. Een minister kon niet tegelijkertijd vrouw en minister zijn zoals een man dat blijkbaar wel kon. Het was niet zo dat De Riemaecker-Legot twijfelde aan de capaciteiten van vrouwen, maar ze benadrukte altijd het belang van vrouwelijkheid en het verschil met mannen. Het Waalse artikel van *Le Soir* was iets soberder en meer formeel, de titel luidde ‘Entretien avec Mme De Riemaecker première femme ministre de Belgique’.²¹⁹ De reden voor de verschillende aanpak van interviews had niets te maken met het geslacht van de journalisten. De verslaggever van *De Standaard* was

²¹⁵ J. BLEYEN, *Doodgeboren*, 175-201.

²¹⁶ ‘De minister van gezin poedert zijn neus...’, *De Standaard* (29 juli 1965), 1. en DE DONCKER, R., ‘De eerste vrouwelijke minister houdt van the shadows en breien’, *Het Laatste Nieuws* (30 juli 1965), 2.

²¹⁷ E. FLOUR, ‘De politica. De rol van de vanzelfsprekende uitzondering’, 130.

²¹⁸ CLAES, J., ‘Een vrouw moet voor alles zichzelf blijven, zegt mevrouw De Riemaecker’, *Het Volk* (30 juli 1965), 2.

²¹⁹ BOUDROUX, M.C., ‘Entretien avec Mme De Riemaecker, première femme ministre de Belgique’, *Le Soir* (29 juli 1965), 1.

anoniem, bij *Het Volk* was het Jef Claes en de twee andere kranten stuurden een vrouwelijke interviewer. Of de ideologie van de kranten heeft meegespeeld valt te betwijfelen. Aangezien De Riemaecker-Legot een Vlaamse christendemocratische minister was, valt net te verwachten dat *De Standaard* haar verwezenlijkingen en capaciteiten zou benadrukken, omdat dit ook van de CVP een positief beeld zou scheppen. *Het Volk*, dat ook tot de katholieke strekking behoort, deed dit als enigste krant wel.

De eerste vraag die Rita De Doncker in *Het Laatste Nieuws* aan Marguerite De Riemaecker-Legot stelde, was of ze het niet moeilijk vond om tegelijkertijd politicus en huismoeder te zijn. De interviewer koos er dus voor om De Riemaecker-Legot als vrouw centraal te zetten en niet als politicus. Ze vroeg verder ook naar huishoudelijke taken en of de nieuwe minister wel van typisch vrouwelijke bezigheden hield. In het hele interview, dat overigens relatief kort was, vroeg of verwees ze geen enkele keer naar De Riemaecker-Legots verwezenlijkingen, behalve dan uiteraard het feit dat deze de eerste vrouwelijke minister van België was. Het interview eindigde met de vraag wat De Riemaecker-Legots grootste betrachting was, waarop deze antwoordde:

“Mijn ambt op een dergelijke manier uit te oefenen, dat ik binnen vier jaar niet moet horen: “Waarom moesten wij nu een vrouw als minister aanduiden?” Ik wil geen deuren toeslaan voor vrouwen, die er naar trachten eens een dergelijke ambt uit te oefenen.”²²⁰

De Riemaecker-Legots antwoord laat zien dat ze zich duidelijk veel meer van haar precare positie bewust was dan haar interviewer. Ze beseftte dat haar periode als minister als een soort van proeffase voor eventuele latere vrouwelijke ministers gold. Historica Els Flour argumenteert zelfs dat omdat politicae hun vrouw-zijn altijd en overal met zich meedragen, ze in zekere maten een maatstaf zijn voor de capaciteiten en bekwaamheden van hun sekse als geheel.²²¹ De Doncker reageerde niet op het bovenstaande antwoord van de minister en eindigde het interview nogal laconiek met de zin “men zou bijna vergeten dat ze minister was”.²²² Ook de verslaggever van *De Standaard* schreef iets in dezelfde aard, maar dan aan het begin van het artikel:

²²⁰ R. DE DONCKER, ‘De eerste vrouwelijke minister houdt van the shadows en breien’, *Het Laatste Nieuws* (30 juli 1965), 2.

²²¹ E. FLOUR, ‘De politica. De rol van de vanzelfsprekende uitzondering’, 131.

²²² R. DE DONCKER, ‘De eerste vrouwelijke minister houdt van the shadows en breien’, *Het Laatste Nieuws* (30 juli 1965), 2.

“De eerste vrouwelijke minister gedraagt zich zo aanstekelijk gewoon, dat de verslaggever telkens opnieuw vergeet om onder de indruk te komen van het staatsbelangrijke personage dat achter deze charmante, zelfverzekerde dame schuil gaat.”²²³

Ook in *De Standaard* bleek het interview weinig politiek geladen geweest te zijn, zoals de verslaggever in het inleidende stuk zelf al aankondigde. Familie en huishoudelijke bezigheden vormden ook hier de kern van de vragen. Niet enkel de vragen, die bijvoorbeeld over koken en mode gingen, zetten haar vrouw-zijn centraal, maar ook de woordkeuze van de interviewer. Enkele voorbeelden zijn: ‘zachthandig’, ‘elegant’ en ‘bekoorlijk’. Deze kwamen allemaal in het inleidende stukje voor en schepten zo meteen een beeld van Marguerite De Riemaecker-Legot. Deze strategie paste journalisten overigens vaker toe met betrekking tot vrouwen in de politiek. De achterliggende boodschap was dat de emancipatie niet ten koste mocht gaan van de ‘vrouwelijke natuur’. Vrouwen zorgden, door gewoonweg al aanwezig te zijn in de politiek, volgens sommigen voor waardigheid en zachte zeden.²²⁴ Deze visie kwam terug in de beschrijving van politicae. De sluitzin van het interview uit *De Standaard* – “Wij danken de minister voor de aller charmantste audiëntie, maar deze grijpt alweer naar *zijn* handtas om *zijn* lippenrood bij te werken” – sluit aan bij het beeld dat de interviewer in het begin creëerde. Het was trouwens niet toevallig dat *De Standaard* voor de mannelijke persoonsvorm koos. Dit benadrukte de unieke positie van De Riemaecker-Legot en toonde nog maar eens aan dat de nationale politiek op dat ogenblik nog steeds voor de mannen was voorbehouden. Zelfs het woord minister was er één voor mannen aangezien er bij De Riemaecker-Legot altijd het woord ‘vrouwelijke’ stond voorgeplaatst. Bij een man had niemand de behoefte om diens geslacht te verduidelijken door te zeggen dat het om een ‘mannelijke minister’ ging. Bij het woord minister legden de lezers automatisch de link met een man. Beide artikelen zijn dan ook een voorbeeld van taalhandeling (Eng. *Speech Act*). Journalisten zijn in hun vak altijd bezig met de taal die ze gebruiken, maar bij een taalhandeling is de woordkeuze verbonden met het doel en de betekenis die ze voor ogen hebben. Hoe wilden ze de eerste vrouwelijke minister van België portretteren?: als een vrouw in de eerste plaats en niet als een politica.

²²³ ‘De minister van gezin poedert zijn neus...’, *De Standaard* (29 juli 1965), 1.

²²⁴ E. FLOUR, ‘De politica. De rol van de vanzelfsprekende uitzondering’, 129.

In *Het Volk* vond journalist Jef Claes het “sympathiek dat de minister ook vrouw blijft”.²²⁵ Desondanks had dit dagblad wel aandacht voor De Riemaecker-Legots politieke loopbaan. Claes’ eerste vraag had dan ook helemaal niets met koken of andere stereotype vrouwelijke bezigheden te maken. Hij vroeg haar hoe ze in de politiek was terechtgekomen en hij was zich er van bewust dat ze ook in andere domeinen de eerste vrouw was geweest om een bepaalde functie uit te oefenen. Zijn tweede vraag sloeg namelijk op het feit dat ze “wel meerdere poorten heeft moeten inbeuken”.²²⁶ De laatste twee vragen behoorden echter wel tot dezelfde categorie als die in andere interviews: bent u geïnteresseerd in mode? Heeft u belangstelling voor de keuken? Vragen die opnieuw, zoals de titel, haar vrouwelijkheid extra benadrukten. De Riemaecker-Legot beantwoordde dit soort vragen overigens altijd op een vriendelijke manier zonder een opmerking te maken over de aard van de vragen. Waarschijnlijk wilde ze geen controversiële uitspraken doen en een ‘low profile’ houden.

Bij de vrouwenbladen publiceerde *Vie féminine* als eerste een interview met De Riemaecker-Legot.²²⁷ Ch. Leclercq sprak van een ware klopjacht om een gesprek met de eerste vrouwelijke minister van België te verkrijgen.²²⁸ Net zoals haar collega’s van de dagbladpers, beschreef Leclercq De Riemaecker-Legot met een typisch vrouwelijk adjectieven zoals charmant en elegant. De eerste vraag die de interviewster stelde had opnieuw niets met de politiek te maken, maar ging over De Riemaecker-Legots thuissituatie.

Afbeelding 3 *Het Volk* 30/07/1965

²²⁵ J. CLAES, ‘Een vrouw moet voor alles zichzelf blijven, zegt mevrouw De Riemaecker’, *Het Volk* (30 juli 1965), 2.

²²⁶ Ibidem

²²⁷ CH. LECLERCQ, ‘Une interview exclusive de Madame le Ministre, *Vie féminine* (oktober 1965), 7-9.

²²⁸ Idem, 8.

Afbeelding 4: *De Standaard* 29/07/1965

Afbeelding 5: *Het Laatste Nieuws* 30/07/1965

Naast de tekst van de interviews zijn ook de gekozen afbeeldingen belangrijk en schuilt hier vaak meer achter. *De Standaard* koos bij haar interview een foto van De Riemaecker-Legot terwijl ze een document ondertekende. De outfit die ze aan had, was dezelfde als op de dag van de eedaflegging en de foto werd dus waarschijnlijk daar getrokken. Deze afbeelding toonde Marguerite De Riemaecker-Legot als een werkende politica, anders dan de keuze van het *Het Laatste Nieuws*. Daar kozen ze voor een foto van een lachende De Riemaecker-Legot met een geprinte jurk die tijdens het interview, dat overigens bij haar thuis plaatsvond, werd genomen. *Het Volk* deed dit ook, maar ging voor een foto waar haar man en kinderen mee op stonden. Zo legde ze een duidelijke link tussen vrouw en gezin. *Le Soir* plaatste als enige geen foto bij het interview. Het artikel in die laatste kant stond op een gevulde bladzijde zonder afbeelding waardoor het veel minder in het oog sprong dan de andere drie. Op 28 juli had de krant wel een portretfoto van een glimlachende Marguerite De Riemaecker-Legot met in het vet 'La première femme-ministre', op haar voorpagina geplaatst onder de bekendmaking van de nieuwe regering. Ze was de enige krant die de Riemaecker-Legot zo uitdrukkelijk op de voorpagina plaatste. *La Libre Belgique* vermeldde in een artikel dat er verwarring en ophef was ontstaan omdat een democratische krant een foto van een jonge vrouw zou hebben gepubliceerd, terwijl De Riemaecker-Legot bij haar aanstelling 52 was.²²⁹ In het eigen onderzoek, is deze foto niet gevonden. Dit kan te maken hebben met de keuze van het bronnenmateriaal: enkel de grotere kranten werden onderzocht.

²²⁹ 'Madame le ministre', *La Libre Belgique* (29 juli 1965), 1.

Dat een afbeelding spreekwoordelijk meer dan duizend woorden kan zeggen, toonde ook de officiële foto van de nieuwe regering. Marguerite De Riemaecker-Legot stond op de tweede rij vlak achter Antoine Spinoy en Gaston Eyskens. Alle mannen droegen een donkergekleurd, waarschijnlijk zwart, kostuum. De Riemaecker-Legot was in een zeer licht mantelpakje gekleed en droeg als enige een hoofddeksel. Ze sprong er dus meteen uit, iets waar enkel *La Libre Belgique* en *Le Soir* aandacht voor hadden. Ook het katholieke vrouwenblad *Vie Féminine* verkoos deze foto boven haar artikel.²³⁰ De foto benadrukte De Riemaecker-Legots anders-zijn, zeker omdat ze een zwarte mantel bij zich had en deze dus eventueel had kunnen aantrekken voor de foto om het verschil minder opvallend te maken.²³¹ Ook de cartoon die *De Standaard* en *Le Peuple* plaatsten, toonde een duidelijke boodschap. De 27 ministers waren getekend, maar de tekenaar linkte enkel De Riemaecker-Legot uitdrukkelijk met haar functie als minister van Gezin en Huisvesting. Daarnaast was het ook zeker een verwijzing naar haar als vrouw.

Afbeelding 6: *Het Laatste Nieuws* 27/07/1965

²³⁰ CH. LECLERCQ, 'Une interview exclusive de Madame le Ministre, *Vie féminine* (oktober 1965), 7-9.

²³¹ C.L. BINNEMANS, 'Les ministres ont mis au point la déclaration gouvernementale', *Le Soir* (29 juli 1965), 1. en 'Madame le ministre', *La Libre Belgique* (29 juli 1965), 1.

Afbeelding 7: *De Standaard* 30/07/1965 en *Le Peuple* 31/07/1965

De Riemaecker-Legot was zich er van bewust dat haar aanstelling tot minister nog maar het begin was van een ministerschap waarin ze zich vooral als vrouw moest bewijzen. Het was niet het einde van een strijd, het opende voorlopig nog geen nieuwe deuren. Toen interviewster Marie-Claire Boudroux van *Le Soir* haar vroeg of ze het niet erg vond om op dat ogenblik een vrouw te zijn, antwoordde ze als volgt:

“Il est certain que cet... état m’a toujours posé des problèmes particuliers. Combien de fois au cours de ma carrière, dans mes rapports avec mes collègues, au cours de ma campagne électorale, ne me suis-je pas dit : Si j’étais un homme, cela simplifierait beaucoup des choses!”²³²

Politiek journalist Manu Ruys schreef een tweetal maanden later, naar aanleiding van het afnemend aandeel vrouwen in de Belgische politiek, een artikelenreeks in *De Standaard*. Het eerste artikel had de scherpzinnige titel ‘In de politiek en staatsleven tellen vrouwen niet mee, hun rol is zwijgen en luisteren’.²³³ De eerste alinea’s waren kritisch tegenover de zogenaamde politieke emancipatie van de Belgische vrouw. Ruys schreef dat:

“Marguerite De Riemaecker (52) een portefeuille ontving die zij ruimschoots verdient. Maar ze zou die reeds, zonder die ene handicap van haar sekse, tien jaar geleden hebben gekregen. Een mannelijk parlementslid met haar kwaliteiten zou op veertigjarige leeftijd minister zijn geweest.”²³⁴

²³² M.C. BOUDROUX, ‘Entretien avec Mme De Riemaecker, première femme ministre de Belgique’, *Le Soir* (29 juli 1965), 1.

²³³ M. RUYS, ‘In de politiek en staatsleven tellen vrouwen niet mee, hun rol is zwijgen en luisteren’, *De Standaard* (02 september 1965), 2.

²³⁴ Ibidem

De benoeming van De Riemaecker-Legot was volgens hem een manier om te verdoezelen dat het aantal vrouwelijke vertegenwoordigers verminderde. Zowel met deze redenering als met bovenstaand citaat zijn enkele problemen. Ten eerste legde hij een link tussen het vrouwelijk geslacht en een handicap. Hierdoor suggereerde hij, al dan niet bewust, dat vrouwen onvolmaakt zijn. Ten tweede was De Riemaecker-Legot volgens hem blijkbaar geen persoon met agency. Hij schreef over haar alsof ze een passief iemand was wie een functie kreeg toegewezen en wiens functie vlot door jongere en minder capabele mannen gebruikt kon worden. In dat opzicht stond zijn manier van schrijven in schril contrast met de boodschap die hij meende over te brengen.

Toch zijn er in het artikel ook stukken te vinden waaruit blijkt dat Manu Ruys wel voor was op zijn tijd als het gaat over de emancipatie van de vrouw. Volgens hem moesten de volksvertegenwoordigers de natie weerspiegelen, maar dit was onmogelijk als de mannelijke helft van de bevolking 380 vertegenwoordigers had en de vrouwen het moesten stellen met negen. Het waren nog steeds de mannen die de politiek beheersten, vrouwen waren slechts figuranten. Maar ook hier gooide Ruys de agency van vrouwen weer volledig over boord. Vrouwen *kregen* enkel het woord als de mannen weer eens last hadden van gewetenswroeging volgens hem, ze *mochten* dan zelf een rapport opstellen of een toespraak houden. Dat vrouwen dergelijke dingen ook konden opeisen, dat bracht hij zelf niet aan.

2.2. De politiek van Gezin en Huisvesting

Op 27 juli 1965 las eerste minister Pierre Harmel zijn regeringsverklaring voor in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Doorheen zijn toespraak legde hij de nadruk op de plaats van België in Europa en de wereld. Belangrijk was volgens hem een beleid te voeren dat België zou moderniseren en een internationale uitstraling geven. Maar een dergelijke politiek was enkel zinvol indien alle burgers in staat waren te genieten van de vooruitgang.²³⁵ In deze context haalde Harmel het gezin aan als de plaats van de menselijke ontwikkeling. Hiermee gaf hij, weliswaar impliciet, aan dat het nieuwe Ministerie van Gezin en Huisvesting een belangrijke rol te vervullen kreeg. De modernisering veranderde immers de opvoedingstaak van de ouders; er was veel meer organisatievermogen en vindingrijkheid nodig voor een succesvolle opvoeding. Gezin en Huisvesting kreeg de opdracht om het gezin te helpen zijn

²³⁵Verklaring van de regering', *Vergadering van 29 juli 1965*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1965, 1 en 4.

opvoedende taak waar te maken. Toch was dit ministerie er vooral gekomen op aandringen van organisaties als de KAV en de Bond voor Grote en Jonge Gezinnen en niet zozeer op eigen initiatief van de overheid.²³⁶

Het gezin kreeg dus een belangrijke en centrale plaats toebedeeld in de maatschappelijke hervormingen die Pierre Harmel met zijn nieuwe regering wilde doorvoeren. Desondanks kreeg Marguerite De Riemaecker-Legot niet de leiding over een zelfstandig ministerie. Gezin en Huisvesting was een departement, en dus een onderdeel van het Ministerie van Volksgezondheid en Gezin. Dit ministerie was overigens ook nog niet zo oud: het was opgericht in 1948, met François-Xavier Van Der Straten-Waillet als eerste bevoegde minister.²³⁷ Zowel de bronnen als de literatuur zorgen voor verwarring door voortdurend over het Ministerie van Gezin en Huisvesting te spreken alsof het een volledig zelfstandig ministerie was. Hoewel De Riemaecker-Legot meestal autonoom optrad als minister, waren er ook gevallen waarin ze nauw moest samenwerken met de minister van Volksgezondheid Alfred Bertrand, en later Raphael Hulpiau, ook al omdat de bevoegdheden van het nieuwe ministerie nog veel vragen opwierpen. In het *Staatsblad* stond enkel vermeld dat Gezin en Huisvesting bevoegd was voor “alles met betrekking tot het gezin en de huisvesting.”²³⁸ Dit zegt niet veel, zeker niet in vergelijking met Volksgezondheid waarvoor wel een duidelijk afgebakende lijst van bevoegdheden verscheen. Mede om deze onduidelijkheden weg te werken, richtte het Ministerie van Gezin en Volksgezondheid een overlegcomité op dat zich moest buigen over de inhoud van de bevoegdheden van het nieuwe departement.²³⁹ In dit comité zetelden naar verluidt Alfred Bertrand en Marguerite De Riemaecker-Legot onder coördinatie van de minister van Sociale Zaken, Paul-Willem Segers. Om te weten hoe lang de beraadslagingen exact hebben geduurd en wie er verder allemaal bij betrokken was, is verder onderzoek nodig. Wat wel duidelijk is, is dat het tot na de val van regering-Harmel duurde voordat Marguerite De Riemaecker-Legot zelf met een beleidsverklaring naar buiten kwam. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de besprekingen moeizaam verliepen. Zolang dezelfde minister bevoegd was geweest voor Volksgezondheid en Gezin, had deze maar een beperkte bevoegdheid gehad voor familiale

²³⁶ P. VERBRUGGEN, ‘Legot, Marguerite’, 487.

²³⁷ ‘François-Xavier Van Der Straten-Waillet’, *ODIS*, 2005

(<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=4240>). Geraadpleegd op 31 mei 2017.

²³⁸ *Staatsblad* 10 november 1965.

²³⁹ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 39. en P. VERBRUGGEN, ‘Legot, Marguerite’, 487.

aangelegenheden. De uitbreiding van deze bevoegdheden en vooral ook van de kosten voor de nieuwe departementen, zouden voor discussies kunnen hebben gezorgd.²⁴⁰

Dat er geen officieel beleid was, betekende niet dat De Riemaecker-Legot vanaf het begin geen duidelijk beeld had van wat ze als minister van Gezin wilde verwezenlijken, of dit nu mogelijk was of niet. In een interview met *Marie-Claire* in september 1965 zei ze namelijk het volgende:

“Ik wou van dit Ministerie een soort coördinator maken tussen de ministeries die de familie aanbelangen. Bijvoorbeeld de adoptie van een kind, dat valt onder de bevoegdheid van het Ministerie van Justitie, maar is het niet voornamelijk van familiale aard?”²⁴¹

Ze wilde het gezin dolgraag opwaarderen en beschouwde het net zoals Pierre Harmel als de fundamentele cel van de maatschappij.²⁴² Meer filosofisch beschreef ze het als “de laatste wal van individuele vrijheid in een wereld die zich steeds meer socialiseert.”²⁴³ Hieruit is het belang van het individu, van het ik, binnen de grote massa af te lijden. Dit sloot aan bij het personalisme, een filosofie die elke mens als uniek ziet. Een mens moet in zijn individueel vermogen tot denken en handelen gerespecteerd worden.²⁴⁴ Na de Tweede Wereldoorlog ontstond er een christelijk personalisme dat niet enkel vindt dat elk individu uniek is, maar ook dat het een persoonlijk en goddelijk lot heeft. Dit lot is enkel bereikbaar door zowel een mentale als een materiële zelfontwikkeling.²⁴⁵ Desalniettemin blijft de mens een gemeenschapswezen, we kunnen ons pas echt ontplooien in relatie met anderen. Voor de christelijke ideologie zijn onder andere het gezin, de natie en de Kerk hierin het allerbelangrijkst.²⁴⁶ Het gezin als kern van de samenleving en plaats van individuele ontplooiing beschouwen in 1965 was dus niets nieuws. Al kreeg deze kernpositie wel een nieuwe functie door veranderingen in de maatschappij die zowel het gezin op zich

²⁴⁰ ‘Gunstige Kansen voor het Gezin’, *De Standaard* (17 augustus 1965), 2.

²⁴¹ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 40.

²⁴² Ibidem

²⁴³ Ibidem

²⁴⁴ W. WOLFS, ‘Wordt de band tussen personalisme en christendemocratie niet al te gemakkelijk aangenomen?’, *KNACK*, 2016 (<http://www.knack.be/nieuws/belgie/wordt-de-band-tussen-personalisme-en-christendemocratie-niet-al-te-gemakkelijk-aangenomen/article-opinion-745275.html>). Geraadpleegd op 1 juni 2017.

²⁴⁵ F. FLORÉ, “Promoting catholic family values and modern domesticity in postwar Belgium”, H. HEYNEN en B. GÜLSÜM eds., *Negotiating domesticity. Spatial productions of gender in modern architecture*, London, Routledge, 2005, 85.

²⁴⁶ F. FLORÉ, “Promoting catholic family values and modern domesticity in postwar Belgium”, 85.

(bijvoorbeeld kleinere gezinnen) als de functie van gezinsleden (meer zeggenschap voor de vrouw) beïnvloedden.

Meer praktisch betekende dit dat één van De Riemaecker-Legots eerste en belangrijkste taken de opwaardering van de gezinshulp was.²⁴⁷ Deze zorgden er namelijk voor dat het gezin kon blijven functioneren. Hoewel de regering-Harmel door financiële problemen vooral aan besparingen deed, slaagde ze er in om vijftig miljoen extra vrij te krijgen voor de gezinshelpsters. Gezinshelpers waren voornamelijk vrouwen die, met de woorden van De Riemaecker-Legot, “de moeder aan de haard komen vervangen en die een veel te laag salaris hebben, gezien de studies en dienstverlening die van hen verwacht wordt.”²⁴⁸ In de jaren zestig studeerden er steeds meer meisjes af als gezinshulp en deden ook meer gezinnen een beroep op hen. Dit kwam omdat op datzelfde moment het aanbod aan dienstpersoneel in sterke mate aan het dalen was. De twee voornaamste oorzaken daarvoor waren: de stijgende levensstandaard na de Tweede Wereldoorlog waardoor veel minder gezinnen zich genooddaakt zagen om hun kinderen uit dienen te zenden en betere omstandigheden voor loonarbeiders om in te werken (beter loon, een minimum aan maatschappelijke zekerheid, minder langen uren, ...). Door de opkomst van het feminisme in de twintigste eeuw gecombineerd met onder andere het onvoldoende loon en het tekort aan beschermende wetgeving, beschouwde de samenleving het beroep steeds meer als een moderne vorm van slavernij beschouwd.²⁴⁹ Daarnaast was er een uitbreiding van de scholarisatie. Traditioneel gingen jonge meisjes dienen, maar door het vooruitgangsgeloof na de Tweede Wereldoorlog, en zeker in de jaren zestig, verlengden zij hun onderwijs.²⁵⁰ Gezinshelpster, samen met andere vormen familiehulp, trachtten het verdwijnen van inwonend personeel op te vangen.²⁵¹

De modernisering van het gezin veranderde ook de verhoudingen tussen de seksen en tussen echtgenoten. De pers publiceerde artikelen over de positie van het gezin en vaak meer specifiek de vrouw of de moeder in de maatschappij, *De Standaard* was hierin een koploper met titels zoals: ‘Vrouw in maatschappij strijdt tegen veel vooroordelen’, ‘Moeders vandaag en morgen’ en ‘Vrouwenontvoogding’.²⁵² Een bewijs dat vrouwelijkheid een sociaal concept

²⁴⁷ ‘Mevrouw de minister, Bravo!’, *Vrouwenbeweging* (maart 1966), 3.

²⁴⁸ C. DE RIEMAECCKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 40.

²⁴⁹ J. DE MAEYER en L. VAN ROMPAEY, *Upstairs downstairs: Dienstpersoneel in Vlaanderen 1750-1995*, Leuven, 1996, 79-82

²⁵⁰ J. DE MAEYER en L. VAN ROMPAEY, *Upstairs downstairs*, 86.

²⁵¹ J. DE MAEYER en L. VAN ROMPAEY, *Upstairs downstairs*, 95.

²⁵² T. STUCKENS, ‘Vrouw in maatschappij strijdt tegen veel vooroordelen’, *De Standaard* (10 september 1965), 2., P. VERMEIRE, ‘Moeders vandaag en morgen’, *De Standaard* (10 november 1965), 7. en ‘Vrouwenontvoogding’, *De Standaard* (19 oktober 1966), 2.

is en dus veranderlijk. De Riemaecker-Legot schreef zelf een artikel eind september 1965 voor *De Stem van het Volk* waarin ze sprak over de positie van de vrouw in de gehele samenleving en hoe de hedendaagse sociologische realiteit verschilde met die van vroeger.²⁵³ Volgens haar zat het probleem in de verandering: de samenleving veranderde sneller dan de traditionele plaats van de vrouw. Een citaat uit het artikel:

“Denken wij bijvoorbeeld aan het onderscheid dat nog steeds wordt gemaakt in de bezoldiging van vrouwelijke en mannelijke arbeidskrachten, spijt de uitdrukkelijke bepaling van het Verdrag van Rome, dat in de Gemeenschappelijke markt op 31 december van het voorbije jaar schoonschip wilde maken met zodanige verschillen. In ons land zijn we op dat stuk nog ver van onze verplichtingen.”²⁵⁴

Het Verdrag van Rome had de Europese Economische Gemeenschap opgericht in 1957. België had het verdrag nog hetzelfde jaar geratificeerd, maar bleef, zoals bovenstaand citaat aantoont, achterop inzake de toepassing van ‘gelijk loon voor gelijk werk’ overeenkomstig met artikel 119 van het verdrag. Desondanks bleek het Verdrag van Rome volgens feministe en socialiste Marijke van Hemeldonk een historische hefboom voor het lot van vrouwen in Europa en zorgde het er voor dat Europa een belangrijke plaats innam in de strijd voor gelijkheid tussen vrouwen en mannen.²⁵⁵ Ook in België, want het was onder dat motto dat in februari 1966 een staking uitbrak in Herstal in de Fabrique Nationale d'Armes de Guerre.²⁵⁶ Meer dan 3000 vrouwen legden er het werk neer onder leiding van arbeidster Charlotte Hauglustaine. De actie duurde tot 5 mei 1966. De looneisen van de stakers werden uiteindelijk niet ingewilligd, maar de staking zorgde wel voor een keerpunt in de mentaliteit over vrouwenarbeid in België.²⁵⁷ Vooral doordat alle vrouwenbewegingen hun solidariteit toonden, symboliseerde de staking als het ware de strijd van alle vrouwen volgens Denise Keymolen.²⁵⁸ De pers besteedde de nodige aandacht aan de staking, maar naarmate deze duurde nam het aantal artikelen af. Marguerite De Riemaecker-Legot sprak zich als minister niet uit over het lot van de stakende vrouwen of de eisen die ze stelden, hoewel ze in

²⁵³ M. DE RIEMAECKER-LEGOT, ‘Politiek, een ideaal voor de vrouw’, *De Stem van het Volk* (eind september 1965), 1.

²⁵⁴ M. DE RIEMAECKER-LEGOT, ‘Politiek, een ideaal voor de vrouw’, *De Stem van het Volk* (eind september 1965), 1.

²⁵⁵ M. MICHIELENS, *Gelijkheid en ongelijkheid in België 1830 – 2005*, 70. en E. FLOUR, *Marijke Van Hemeldonck: Socialiste en Feministe*, Brussel, 2013, 11.

²⁵⁶ E. FLOUR, en E. GUBIN, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 67. en OSAER, A e.a., ‘De christelijke arbeidervrouwenbeweging’, E. GERARD red., *De Christelijke arbeidervrouwenbeweging in België*, 1991, 392.

²⁵⁷ M. MICHIELENS, *Gelijkheid en ongelijkheid in België 1830 – 2005*, 71. en L. VAN MOLLE, ‘De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing’, 360.

²⁵⁸ D. KEYMOLEN, ed., *Stap voor stap*, 85.

voorgaande jaren zelf mee had gestreden voor het idee van gelijk loon voor gelijk werk. Twee mogelijke verklaringen hiervoor zijn: of de pers vond het niet de moeite haar mening te horen en vroeg er dan ook niet naar. Of ze koos er zelf voor om in haar functie te zwijgen over de stakingen.

Hoewel De Riemaecker-Legot een voorstander was voor een gelijkere verhouding tussen man en vrouw, zeker in een klimaat waarin meisjes steeds meer konden gaan studeren, bleef de hoogste zending van de vrouw in de maatschappij volgens haar echter nog steeds haar moeder- en gezinstaken. In een interview met het tijdschrift *Mimo* in 1976 gaf ze zelfs toe dat als ze kinderen had gehad voor 1946, ze misschien wel nooit verder in de politiek was gegaan.²⁵⁹ De Riemaecker-Legot sloot hierdoor aan bij het maternalistisch feminisme.²⁶⁰ Dit soort feminisme benadrukte het belang van moederschap voor de vrouw en streefde een economische en burgerlijke waardering voor het moederschap na. Zo moesten bijvoorbeeld uitkeringen voor moeders vrouwen onafhankelijk maken van hun echtgenoten en een inkomensherverdeling bewerken tussen mannen en vrouw. Het maternalistisch feminisme ontstond na de Eerste Wereldoorlog en deze feministen wilden meer dan louter formele gelijkheid en het mogen uitoefenen van mannenberoepen. Ze wilden een waardering voor hun arbeid en verantwoordelijkheid. Ze verdedigden dan ook het bestaan van een mannen- en vrouwensfeer, maar deze had nu niets meer te maken met de scheiding tussen een publieke en een private sfeer.²⁶¹

Toch was het een ontgoocheling voor De Riemaecker-Legot dat het parlement aandeel vrouwen in het parlement achteruit ging. Ze legde de ‘schuld’ hiervan grotendeels bij de vrouw: er was te weinig interesse voor politiek. Ondanks de vele inspanningen van vrouwenverenigingen hielden de vrouwen zich nog te veel afzijdig van de politiek volgens haar.²⁶² Op het dalende aantal vrouwen in het parlement, gaven ook vrouwentijdschriften commentaar. Zo schreef onder andere journaliste Betty Frantzen-De Leye in het tijdschrift van de Belgische Nationale Vrouwenraad dat het een ontgoocheling was dat het aantal vrouwelijke parlementairen na de laatste verkiezingen zo was afgenomen. Ze hoopte dan ook vooral dat De Riemaecker-Legot door haar ministerfunctie kon bewijzen dat discriminatie

²⁵⁹ LEUVEN, KADOC, *Archief KAV nationaal map 192*, fragmentarisch interview *Mimo*, 1976.

²⁶⁰ A.T. ALLEN, *Feminism and Motherhood in Western Europe 1890-1970*, 2.

²⁶¹ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid. Opvattingen over vrouwenarbeid in Belgische katholieke intellectuele kringen (1945-1960)*. Leuven, 2002, 28. en A.T. ALLEN, *Feminism and Motherhood in Western Europe 1890-1970*, 8.

²⁶² LEUVEN, KADOC, *Archief KAV nationaal map 192*, fragmentarisch interview *Mimo*, 1976.

gebaseerd op geslacht geen zin had.²⁶³ Het probleem van het dalende aandeel vrouwen had volgens De Riemaecker-Legot niets te maken met dat mannen geen oog zouden hebben voor vrouwenproblemen. Het was problematisch omwille van de complementariteit van mannen en vrouwen. Ze citeerde hier in 1965 haar Nederlandse collega Marga Klompé die eerder dat jaar tijdens een Brussels congres had gezegd: “Zoals een man en vrouw complementair zijn in het gezin, is dit ook het geval in de samenleving, in de maatschappij”.²⁶⁴ Volgens De Riemaecker-Legot had dit tot gevolg dat elk probleem van algemeen beleid slechts goed was op te lossen als het bekeken werd vanuit het standpunt van mannen en vrouwen. Om dit te bekrachtigen, gebruikte ze een citaat van Gerard Walschap: “slechts een man en een vrouw maken een volledig mens”.

Ook Frans van Mechelen, voorzitter van de Bond van Grote en van Jonge Gezinnen sinds 1960, beschouwde het gezin als een centraal element in de samenleving.²⁶⁵ De Bond ontstond in 1921, onder de naam De Bond van de Talrijke Huisgezinnen. Veertig jaar later volgde er een splitsing tussen een Vlaamse en Waalse Bond waardoor de Bond op dat vlak een pionier was.²⁶⁶ Op 30 juli schreef Van Mechelen een artikel in *De Standaard* waarin hij zich zowel uitsprak over het Ministerie van Gezin als over de nieuwe minister.²⁶⁷ Naast voorzitter van de Bond was Van Mechelen ook volksvertegenwoordiger (CVP) voor het arrondissement Turnhout, doctor in de sociale wetenschappen en hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Leuven.²⁶⁸ Hij begon zijn artikel met de uitspraak hoe gelukkig hij was, en zo ook de Bond, dat de regering er voor gekozen had een vrouw en meer specifiek, een moeder de functie van minister van Gezin te geven. Impliciet zei hij zo dat een vader niet over dezelfde kennis en expertise als een vrouw beschikt als het gaat om het gezin. Vervolgens greep Van Mechelen in zijn woorden terug naar de regeringsverklaring van Harmel:

²⁶³ B. FRANTZEN-DE LEYE, ‘Gelijke rechten in de politiek’, *Belgische Nationale Vrouwenraad* (januari-februari 1966), 15.

²⁶⁴ M. DE RIEMAECCKER-LEGOT, ‘Politiek, een ideaal voor de vrouw’, *De Stem van het Volk* (eind september 1965), 1.

²⁶⁵ ‘Frans van Mechelen’, ODIS, 2016, (<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=9167>). Geraadpleegd op 06 mei 2017.

²⁶⁶ E. DE MAESSCHALCK, *Een Bond voor alle gezinnen: Geschiedenis van de gezinsbeweging in Vlaanderen*, Brussel, 1996, 5. en ‘Hoe zijn we gegroeid?’, *Gezinsbond*, 2017 (<https://www.gezinsbond.be/Wie-Zijn-Wij/Paginas/geschiedenis.aspx>). Geraadpleegd op 31 mei 2017.

²⁶⁷ F. VAN MECHELEN, ‘Nu vooruit met ministerie van Gezin’, *De Standaard* (30 juli 1965), 2.

²⁶⁸ ‘Frans van Mechelen’, ODIS, 2016, (<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=9167>). Geraadpleegd op 06 mei 2017.

“...een departement voor het gezin inderdaad een noodzaak was geworden in deze sterk evoluerende technische tijd om de waarde van de menselijke patroon in zijn intiemste levensgemeenschap, de kern van de samenleving, ten volle te vrijwaren.”²⁶⁹

Het gezin diende dus voor de individuele ontplooiing, maar wel met het oog op een succesvolle integratie in de samenleving. Ook hij legde de nadruk op de verandering van de maatschappij, iets wat toch wel een zeer gevoelig thema bleek te zijn aangezien zowel journalisten als politici er herhaaldelijk naar verwezen.

Dat De Riemaecker-Legot meer dan geschikt was om dit nieuwe departement te leiden, stond volgens Van Mechelen ontegensprekelijk vast. Zo schreef hij dat ze zich jarenlang had ingezet in ‘de strijd’ voor een apart departement voor Gezin, dat vooral de KAV en de Bond hadden geëist, en verwees hij naar haar belangrijke tussenkomsten in de recente wetgeving omtrent de kindbescherming.²⁷⁰ Nu de eerste belangrijke politieke berichten over de vorming van de nieuwe regering achter de rug waren, was er duidelijk meer ruimte om op de politieke achtergrond en de verwezenlijkingen van Marguerite De Riemaecker-Legot in te gaan. Wat ook mee heeft gespeeld in dit lovende artikel, was de positie van Van Mechelen als voorzitter van De Bond voor Grote en Jonge Gezinnen. Hij moest voortaan nauw samenwerken met de nieuwe minister. Als laatste gaf hij drie tips mee, die er moesten voor zorgen dat het nieuwe departement een ‘volledige werking en inhoud’ kreeg. Ten eerste moest er een sterke administratie worden uitgebouwd, ten tweede moest er zo spoedig mogelijk een programma komen en ten derde was het van groot belang dat er een goed contact tot stand kwam tussen het departement van Gezin en de verschillende gezinsorganisaties.²⁷¹ Dit lijken echter zeer evidente zaken en het is dan ook aannemelijk dat voor De Riemaecker-Legot deze ‘tips’ nogal overbodig waren. Een week later verscheen er een artikel over het Ministerie van Gezin in de rubriek ECHO’s van *De Standaard* dat aansloot bij dat van Van Mechelen.²⁷² De onbekende auteur leek vooral blij te zijn met het feit dat er nu eindelijk een minister van Gezin was die ook werkelijk de macht had om haar functie uit te oefenen. Voorgaande ministers van Volksgezondheid en Gezin waren enkel in naam bevoegd geweest voor dat tweede domein, volgens hem of haar. Maar omdat het nieuwe departement nog op zoek was naar haar programma en specifieke bevoegdheden, was niet enkel de goodwill van de

²⁶⁹ F. VAN MECHELEN, ‘Nu vooruit met ministerie van Gezin’, *De Standaard* (30 juli 1965), 2.

²⁷⁰ Ibidem

²⁷¹ Ibidem

²⁷² ‘volwaardig gezinsministerie’, *De Standaard* (9 augustus 1965), 2.

gezinsorganisaties nodig om dit tot een goed einde te brengen, maar ook van de andere regeringsleden.²⁷³ Deze samenwerking tussen ministeries was iets wat De Riemaecker-Legot zelf ook benadrukte doorheen haar loopbaan als minister.

Midden september 1965 lag de samenstelling van De Riemaecker-Legots kabinet vast en ook de vestigingsplaats: Kunstlaan 39 te Brussel 4. Een kabinet vormt de persoonlijke staf van een minister of staatssecretaris en is samengesteld uit personen die niet tot de ambtenarij behoren.²⁷⁴ De belangrijkste personen binnen haar kabinet waren: Armand Steels (kabinetschef), Monique De Bats-Denis (adjunct-kabinetschef), Willy Verriest (attaché) en Remi De Backer (kabinetssecretaris).²⁷⁵ Logischerwijze had elk van hen ervaring met huisvesting of familiale aangelegenheden. Zo was bijvoorbeeld De Backer tot dan inspecteur-dienstchef bij het Nationale Instituut voor de Huisvesting.²⁷⁶ Nu het kabinet gevormd was, kon het nieuwe ministerie echt van start gaan. Hoewel de grenzen van de bevoegdheden nog steeds ter discussie stonden, waren er enkele zaken die onbetwistbaar wel tot Gezin en Huisvesting behoorden. In termen van De Riemaecker-Legots beleid gebruikte de pers vaak de woorden ‘vernieuwing’ of ‘heraanpak’. *Het Laatste Nieuws* sprak zelfs van een ‘ministeriële new-look’.²⁷⁷ Het gaat om volgende domeinen: gezins- en bejaardenhulp en huisvesting.

Het eerste domein, de gezins- en bejaardenhulp, was iets waar De Riemaecker-Legot erg op inzette. In België waren er rond de jaarwisseling van 1965-1966 ongeveer tweeduizend gezins- en bejaardenhelpsters. Dit was veel te weinig volgens de journaliste Tilly Stuckens, die bekend stond om haar aandacht voor maatschappelijke onderwerpen en het onderschrijven van de emancipatie van de Belgische vrouw.²⁷⁸ Sinds 1949 subsidieerde de staat de opleidingen van de helpsters dus de matige belangstelling was volgens haar vooral te wijten aan het lage loon.²⁷⁹ Ook de KAV zette zich ten volle in voor de geprofessionaliseerde familiehelp, iets wat ze niet had gedaan voor de dienstboden.²⁸⁰ De Riemaecker-Legot

²⁷³ ‘Volwaardig gezinsministerie’, *De Standaard* (9 augustus 1965), 2.

²⁷⁴ ‘kabinet’, *Lycaeus Juridisch Woordenboek*, 2015

(<http://www.juridischwoordenboek.be/woordenboekBeinv.html#3658>). Geraadpleegd op 20 mei 2017.

²⁷⁵ ‘Le cabinet de Mme De Riemaecker’, *La Libre Belgique* (15 september 1965), 2.en ‘De samenstelling van de kabinetten: de medewerkers van mevr. De Riemaecker’, *Het Laatste Nieuws* (16 september 1965), 4.

²⁷⁶ ‘Kabinet Gezin en Huisvesting’, *De Standaard* (29 september 1965), 2.

²⁷⁷ ‘Heraanpak inzake gezin en huisvesting’, *Het Laatste Nieuws* (18 januari 1966), 5.

²⁷⁸ ‘Tilly Stuckens’, *De Standaard 24 maart 2005* (<http://www.standaard.be/cnt/GJ3DII2K>). Geraadpleegd op 20 mei 2017.

²⁷⁹ T. STUCKENS, ‘Betere vergoeding voor gezins- en bejaardenhulp’, *De Standaard* (18 januari 1966), 2.

²⁸⁰ J. DE MAEYER en L. VAN ROMPAEY, *Upstairs downstairs*, 173-174.

verhoogde de uurlonen van de verschillen soorten gezins- en bejaardenhelpsters. De stagiaires kregen 23fr. in plaats van 15 fr., de lonen van helpsters die minder dan vijf jaar werkten stegen van 28 tot 30fr., terwijl die van personen met meer dan vijf jaar dienst stegen van 30 tot 35 fr.. Diegenen met tien jaar in dienst kregen 40 fr. in plaats van 30. De reden waarom de stagiaires de grootste loonstijging kregen, was omdat het ministerie het beroep op deze manier aantrekkelijker wilde maken voor kandidaat-hulpen. Ook wie een lange beroepservaring had, kreeg een forse loonsverhoging omdat de minister hoopte deze helpers zo langer in dienst te houden.²⁸¹ Dat deze verhogingen niet voldoende waren, was iets waar De Riemaecker-Legot zich bewust van was. Bij de loonsverhoging hoorde ook een tegemoetkoming ten gunste van de diensten voor gezinshelpsters, die ze verder niet specificeerde. Deze diensten kampten met financiële problemen door onvoldoende subsidies en moesten de patronale bijdragen voor de maatschappelijke zekerheid van de helpsters zelf betalen. De staat ging hier voortaan tussenkomen en deze kosten overnemen. Het belangrijkste gedeelte van de lonen van de gezinshelpsters moesten de diensten wel zelf betalen.²⁸² De Riemaecker-Legot gaf aan dat bovenstaande veranderingen eigenlijk maar overgangsmaatregelen waren en dat er in het volgende jaar naar een definitieve oplossing voor de problemen omtrent gezins- en bejaardenhulp zou worden gezocht. Hiervoor richtte De Riemaecker-Legot een werkgroep op waarin de hoofden van de diensten voor gezinshulp zetelden.

Het tweede domein was de huisvesting, wat overigens een verzamelnaam was voor verschillende subdomeinen zoals grondbeleid, woningbehoeften en bouwkosten. Huisvesting was iets waar de Christelijke Arbeidersbeweging en zeker ook christelijke vrouwenorganisaties zoals de KAV, waar De Riemaecker-Legot nauwe banden mee had, veel belang aan hechtten.²⁸³ De strijd tegen onder andere ongezonde woningen kwam onder De Riemaecker-Legots beleid in een nieuwe fase terecht.²⁸⁴ Op 7 december 1953 was de Wet op de Krotopruijing verschenen. Hierdoor werden er tussen 1945 en 1970 ongeveer een 100 000-tal ongezonde woningen gesloopt, maar omdat de meeste bewoners niet tijdig een waardige vervangwoning kregen waren ze de dupe van deze sloppingspolitiek.²⁸⁵ Voortaan zou wanneer een gezin verhuisde van een ongezonde naar een gezonde woning bovenop de 2000 fr. verhuistoelage nog eens 2000 fr. installatievergoeding en een tussenkomst voor de

²⁸¹ T. STUCKENS, 'Betere vergoeding voor gezins- en bejaardenhulp', *De Standaard* (18 januari 1966), 2.

²⁸² Ibidem

²⁸³ F. FLORÉ, 'Promoting catholic family values and modern domesticity in postwar Belgium', 83-84.

²⁸⁴ T. STUCKENS, 'Betere vergoeding voor gezins- en bejaardenhulp', *De Standaard* (18 januari 1966), 2.

²⁸⁵ E. DE VOS, *Hoe zouden we graag wonen? Woonvertogen in Vlaanderen tijdens de jaren zestig en zeventig*, Leuven, 2012, 35.

huishuur komen. De Riemaecker-Legot beperkte dit laatste wel tot een verschil van maximum 800 fr. per maand en dat voor gedurende drie jaar.²⁸⁶ Als de begunstigten mindervermogend waren, werd deze huurtussenkomst nog eens met drie jaar verlengd. De eerste verhuistoelagen werden toegekend eind april 1966.²⁸⁷ Daarnaast beloofde De Riemaecker-Legot de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom (NMKL) op het congres ter gelegenheid van haar dertigste verjaardag dat er een financiële verruiming zou komen voor de maatschappij. In 1935 werd de NMKL opgericht met als drievoudige taak: het kopen van gronden voor het stichten en inrichten van kleine landeigendommen voor gezinnen met een bescheiden inkomen, het oprichten van maatschappijen om de activiteiten inzake de kleine landeigendommen te stimuleren en het financieel ondersteunen van deze erkende vennootschappen. Na de Tweede Wereldoorlog verschoof haar focus naar de ruilverkaveling, sociale huisvesting en de krotbestrijding.²⁸⁸ In haar toespraak op 27 september 1965 weidde De Riemaecker-Legot vooral uit over het hoogste belang van het gezin. Ze legde hier het verband met sociale woningen, maar bleef volgens de anonieme verslaggever iets te lang stilstaan bij de Bond van Grote en van Jonge Gezinnen. De minister van Landbouw, Charles Heger besteedde in tegenstelling tot haar wel voldoende aandacht aan de kleine landeigendom en bracht zelfs een warme hulde, volgens de anonieme verslaggever.²⁸⁹

De regering-Harmel geraakte vanaf het begin al in de problemen. Tijdens haar korte bestaan had ze vooral te kampen met steeds grotere financiële moeilijkheden doordat België stilaan in een economisch delicate situatie terechtkwam.²⁹⁰ Nieuwe belastingen die gepaard gingen met saneringen en bezuinigingen in enkele overheidssectoren zorgden voor een algemeen gevoel van ontevredenheid.²⁹¹ Onder de saneringsmaatregelen hoorde de sluiting van zes deficitaire mijnen. Ook op Europees vlak verkeerde de kolennijverheid volgens minister van Economische Zaken Marc-Antoine Pierson in een crisis.²⁹² Bij de aankondiging van de mijnsluitingen op 23 december 1965, was Marguerite De Riemaecker-Legot aanwezig. De

²⁸⁶ T. STUCKENS, 'Betere vergoeding voor gezins- en bejaardenhulp', *De Standaard* (18 januari 1966), 2.

²⁸⁷ 'De opruiming van ongezonde woningen: verhuistoelage', *Het Laatste Nieuws* (29 april 1966), 7.

²⁸⁸ 'De ontwikkeling van het Vlaamse platteland: de Vlaamse Landmaatschappij', *Het virtuele land: Erfgoed van landbouw, platteland en voeding*, (http://www.hetvirtueleland.be/cag/exhibits/show/vlaamse_landmaatschappij/nmkl/sociale_huisvesting). Geraadpleegd op 31 mei 2017.

²⁸⁹ 'Geeft de regering meer geld voor de bouw van goedkope woningen op het platteland?', *Het Laatste Nieuws* (28 september 1965), 4.

²⁹⁰ L. HUYSE, *De gewapende vrede: politiek in België na 1945*, 67.

²⁹¹ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België* 2, 537.

²⁹² 'Zeven ministers om zes mijnsluitingen aan te kondigen', *Het Laatste Nieuws* (23 december 1965), 4.

verlieswerkende mijnen zouden in de loop van 1966 sluiten. Het ging om vijf Waalse mijnen en één Vlaamse, de Limburgse mijn Zwartberg te Genk.²⁹³ De regering beloofde maatregelen te treffen die de economische omschakeling van de regio's moest bevorderen. Zo zou ze in elk kolenbekken een herklasseringsprogramma opstellen. De Riemaecker-Legot wees op de inspanningen inzake woningbouw die op dat moment bezig waren in de mijnstreken. In totaal zouden er bijvoorbeeld in Luik 3627 woningen bijkomen en in Limburg ongeveer 2500.²⁹⁴ Daarnaast stimuleerde het Ministerie van Gezin en Huisvesting ook het bouwen van sociale woningen door de sociale huisvestingsmaatschappijen een hogere kredietverlening te geven waardoor er in totaal zo'n 1800 goedkope woonegelegenheden zouden bijkomen, verspreid over de mijngebieden.²⁹⁵ Het *Laatste Nieuws* was erg achterdochtig over deze beloftes en vond dat ze Limburg achterstelden tegenover de Waalse gebieden.²⁹⁶ Ondanks de poging van de regering om de mijnsluitingen zo probleemloos mogelijk te laten verlopen, braken er bloederige stakingen uit in Zwartberg. Deze vonden niet enkel hun oorsprong in de economische moeilijkheden van de mijnbouw, maar waren ook beïnvloed door communautaire problemen. Misschien tegen de verwachtingen in, leidde de staking niet tot de val van de regering, maar ze verzwakte deze wel.²⁹⁷

De regering-Harmel viel uiteindelijk omwille van een detailkwestie in de ziekteverzekering.²⁹⁸ Het probleem van de ziekteverzekering hield de regering vanaf het begin bezig. In het kader van de saneringen verhoogde ze de sociale bijdragen, het RIZIV had namelijk op dat moment een tekort van 3 miljard frank. De besprekingen binnen de Nationale Medische-Mutualistische Commissie die op 30 september 1965 was opgericht, leidden tot moeilijkheden met de socialistische mutualiteiten. De vertegenwoordigers van de geneesheren eisten namelijk de betaling van 30 fr. remgeld bij elke opname in een ziekenhuis, iets wat de zeven socialistische poliklinieken weigerden in te voeren.²⁹⁹ In januari 1966 besliste het Beheerscomité van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeit om het remgeld verplicht op te leggen aan de ziekenhuizen. De socialistische minister Hervé Brouhon, Sociale Voorzorg,

²⁹³ Idem, 1. en T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België 2*, 537

²⁹⁴ 'Zeven ministers om zes mijnsluitingen aan te kondigen', *Het Laatste Nieuws* (23 december 1965), 4.

²⁹⁵ J. COENEN, 'Sociale woningbouw in Limburg', *Het Laatste Nieuws* (06 januari 1966), 11.

²⁹⁶ Ibidem. en T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België 2*, 537.

²⁹⁷ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België 2*, 537.

²⁹⁸ Idem, 538.

²⁹⁹ Polikliniek: een afdeling of inrichting in een ziekenhuis waar patiënten behandeld worden die niet in het ziekenhuis zijn opgenomen, maar die daar op spreekuur komen bij artsen of specialisten voor een medisch consult of een kleine medische behandeling. (bron: 'Polikliniek', *Algemeen Nederlands Woordenboek*, (<http://anw.inl.nl/article/polikliniek>). Geraadpleegd op 31 mei 2017.)

stelde onder druk van zijn partij een veto tegen de beslissing. De regering ondernam nog een verzoeningspoging, maar op 2 februari bood eerste minister Harmel zijn ontslag aan. De koning weigerde het echter te aanvaarden. Volgens historicus Theo Luykx was koning Boudewijn van mening dat hij het ontslag van de regering niet kon aanvaarden als het parlement zich er niet duidelijk over had uitgesproken. De koning verzocht Harmel dan ook om opnieuw een poging te doen een oplossing te vinden. Deze oplossing kwam er niet en 11 februari aanvaardde de koning het ontslag van de regering-Harmel.³⁰⁰

2.3. Conclusie

Toen Marguerite De Riemaecker-Legot als eerste vrouwelijke minister van België werd aangesteld, was het duidelijk dat de journalistieke wereld zich geen raad wist met haar. Ze wisten niet of ze haar in eerste plaats als politica of als moeder moesten benaderen en kozen in de meerderheid van de gevallen voor het tweede. De verschillende artikelen die over haar verschenen waren een uiting van de abnormaliteit dat een vrouw een ministerfunctie bekleedde.³⁰¹ De maatschappij zag de vrouw nog steeds in hoofdzaak als een echtgenote en moeder.³⁰² De reacties op haar aanstelling en de achteruitgang van het aantal vrouwenleden in het parlement bewees, maar weer eens dat de echte en definitieve politieke ontvoogding van de vrouw nog moest beginnen.³⁰³

³⁰⁰ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België* 2, 538-40.

³⁰¹ K. PEETERS, 'Over Vrouwen en Kinderen', *Vrouwenbeweging* (februari 1966), 4-5, 4.

³⁰² M. MICHIELENS, *Gelijkheid en ongelijkheid in België 1830 – 2005*, 77.

³⁰³ K. PEETERS, 'Over Vrouwen en Kinderen', *Vrouwenbeweging* (februari 1966), 4-5, 4.

3. De regering-Vanden Boeynants en de doorstart van Gezin en Huisvesting

3.1. De nieuwe regering en de beleidsverklaring van Gezin en Huisvesting

Na de val van de regering-Harmel op 11 februari 1966 verscheen er drie dagen later in *De Standaard* een artikel over waarom het Ministerie van Gezin zeker moest blijven bestaan. Blijkbaar was er vrees dat bij de vorming van de nieuwe regering deze zou terugkeren naar de situatie voor 1965. De titel van het artikel luidde als volgt ‘Departement van Gezin beweest onmiskenbaar te zijn: Ministerie voor menselijke nood mag niet worden afgeschaft’. Ondanks het tot dan korte bestaan, had De Riemaecker-Legots ministerie haar relevantie bewezen volgens journaliste Tilly Stuckens. Ze prees dan ook de verwezenlijking van minister De Riemaecker-Legot. Enerzijds ging het om het verkrijgen van een belangrijke verhoging van de financiële toelagen voor de diensten voor gezins- en bejaardenhulp en anderzijds over het invoeren van installatiepremies voor gezinnen die krotwoningen inruilden voor een gezonde woning.³⁰⁴ Het belangrijkste was volgens haar echter dat “het ministerie zich klaarmaakte om een stimulerende en ordenende rol te spelen in de sector van de gezinsopvoeding.” En dit zorgde voor een gevoel van vertrouwen bij de bevolking volgens de journaliste. Mensen stuurden brieven naar het ministerie van Gezin en Huisvesting waarvan de onderwerpen eigenlijk tot andere ministeries behoorden.³⁰⁵ Stuckens legde hier niet expliciet de link met De Riemaecker-Legots geslacht en dat mensen haar daarom betrouwbaarder vonden dan mannelijke politici, maar het is een wel te overwegen mogelijkheid.

De regering-Vanden Boeynants gaf aanvankelijk de indruk van grote stabiliteit en wenste de nadruk te leggen op een financieel-economisch herstelprogramma.³⁰⁶ Net zoals de regering-Harmel voordien sloeg deze regering er evenmin in om een tweederde meerderheid in de Kamer te bekomen waardoor een grondwetsherziening voorlopig was uitgesloten. Wel een vernieuwing was dat de regering voor het eerst sinds een vijftal verkiezingen uit een rooms-blauwe samenstelling bestond. Een groot aantal van de CVP-ministers uit de regering-Harmel kregen binnen deze nieuwe regering opnieuw een plaats toegewezen, inclusief Marguerite De Riemaecker-Legot. Ook deze keer had de formateur rekening gehouden met een ongeveer

³⁰⁴ T. STUCKENS, ‘Departement van Gezin beweest onmiskenbaar te zijn’ *De Standaard* (14 februari 1966), 2.

³⁰⁵ Ibidem

³⁰⁶ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België* 2, 540.

gelijk aantal Franstalige en Nederlandstalige ministers. Vlaanderen, Wallonië en Brussel werden evenredig vertegenwoordigd door respectievelijk 9, 8 en 6 ministers. Paul Vanden Boeynants (CVP) wilde vooral op economische en financiële problemen focussen en de communautaire in de spreekwoordelijke koelkast stoppen, maar de druk vanuit de samenleving was hiervoor te groot.³⁰⁷

Op 21 maart 1966 stelden de kranten de nieuwe regering voor.³⁰⁸ Kijkend naar De Riemaecker-Legot zijn er twee belangrijke verschillen op te merken in vergelijking met de vorige officiële regeringsfoto. Ten eerste was ze gepromoveerd naar de eerste rij, waar ze nu haar plaats innam tussen eerste minister Vanden Boeynants en vicepremier Willy de Clercq. Hierdoor stond ze tussen twee van de belangrijkste mensen van de nieuwe regering en op de plek waar de aandacht bijna automatisch naartoe ging. Ten tweede was haar outfit veel minder opvallend dan de vorige doordat ze net zoals haar mannelijke collega's donkere kledij droeg.

Afbeelding 8: *La Libre Belgique* 21/03/1966

³⁰⁷ G.H. DUMONT, 'Een decennium vol uitdagingen en de golden sixties (1950-1968)', 55. en L. HUYSE, *De gewapende vrede*, 67-68.

³⁰⁸ M. RUYS, 'Vanden Boeynants vormt jonge regering', *De Standaard* (21 maart 1966), 1.

Paul Vanden Boeynants stelde het regeringsprogramma op 23 maart 1966 voor in de Kamer en de Senaat.³⁰⁹ In vergelijking met die van Pierre Harmel was het een korte regeringsverklaring die zeer algemeen bleef. De eerste minister legde de nadruk op de gezondmaking van de openbare financiën.³¹⁰ Hij legde een werkplan voor dat de komende drie jaar voor dat voornamelijk gericht was op de sanering van de overheidsuitgaven. Op sociaal vlak was Vanden Boeynants erg beknopt: het doel was meer welstand voor allen. In tegenstelling tot Harmel benadrukte hij niet expliciet het belang van het gezin voor de samenleving. Vanden Boeynants gaf enkel aan alle sociale beloftes na te komen. Met betrekking tot de taalproblematiek stelde hij een bevrozing voor. Iets wat uiteindelijk zou mislukken aangezien de regering viel over één van de hoogste punten van de communautaire problemen: de kwestie-Leuven.³¹¹

Het was tijdens deze regering dat Marguerite De Riemaecker-Legot een beleidsverklaring opstelde. Op 14 juni 1966 legde ze deze voor aan de Senaat. Dit was de eerste keer dat ze als minister in het parlement het woord nam. Voorzitter Paul Struye herinnerde de aanwezigen er eerst kort aan dat dit de eerste keer was dat ze “een dame-minister” op de spreekstoel konden begroeten.³¹² Vervolgens verwees hij naar drie vrouwelijke figuren – Isabelle, Marie-Thérèse en Marie-Christine – die opgetogen zouden zijn geweest dat er eindelijk een vrouw deel uitmaakte van de regering. Een verdere verklaring voor deze namen gaf hij niet, wat betekende dat iedereen ook zo begreep wie hij bedoelde. Dat De Riemaecker-Legots vrouwelijke collega’s steeds in mindere aantallen aanwezig waren in het parlement, hulde hij in stilzwijgen. In de Kamer van Volksvertegenwoordigers kwam De Riemaecker-Legot voor het eerst op de spreekstoel terecht tijdens de bespreking van de begroting van het ministerie van Volksgezondheid en Gezin. Ook hier ging ze even in op voornamelijk het beleid dat ze wilde voeren. Hieronder volgt eerst een uiteenzetting van haar gezinsbeleid en vervolgens van dat van de huisvesting. Ze was bevoegd voor: gezins- en bejaardenhulp, gezinsopvoeding, maatschappelijk werk, het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien, de Hoge Raad voor het Gezin, de Internationale Betrekkingen als het gaat over gezin, de woonbehoeften, het grondbeleid, de bouwkosten en de coördinatie tussen het ministerie en de ondergeschikte besturen.³¹³

³⁰⁹ *Vergadering van 23 maart 1966*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1966.

³¹⁰ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België* 2, 541.

³¹¹ *Idem*, 542.

³¹² *Vergadering van 14 juni 1966*, Belgische Senaat, Brussel, 1966, 1227-1274, 1232.

³¹³ *Vergadering van 22 juni 1966*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1966, 6-7.

Het belangrijkste dat De Riemaecker-Legot in haar gezinsbeleid naar voren schoof en voortdurend in zowel de Kamer als de Senaat benadrukte, was dat haar ministerie focuste op het gezin-van-morgen.³¹⁴ Door wijzigingen in de materiële levensomstandigheden en de daaruit voortvloeiende psychische en culturele veranderingen, waren de levenswijze en cultuurpatronen van opeenvolgende generaties erg veranderd. Zo was bijvoorbeeld het assortiment huishoudtoestellen na de Tweede Wereldoorlog gevoelig uitgebreid waardoor huisarbeid minder zwaar werd. Een verandering van een heel andere aard was de trend naar minder kinderen per gezin, dat reeds op het einde van de negentiende eeuw al op gang was gekomen, maar zich steeds meer versneld doorzette.³¹⁵ De Riemaecker-Legot was zich maar al te bewust van de snelheid waarmee de wereld veranderde en de nieuwe concepten zoals ‘jongerencultuur’ en ‘massacommunicatie’ die hun ingang vonden. Ze suggereerde zelfs dat er een ommekeer van de traditioneel geformuleerde denkbeelden over het gezin aan de gang was.³¹⁶ Deze wijzigingen in de rolverdelingen gebeurden in de geest van het voortschrijdende democratieproces dat ook voor studenten- en jeugdrevoltes verantwoordelijk was en de beweging voor burgerrechten van de zwarte bevolking.³¹⁷ Deze snelle ontwikkelingen op alle niveaus van de samenleving zorgden voor instabiliteit in het gezin, beweerde De Riemaecker-Legot. Aan de andere kant nam tegelijkertijd de educatieve opdracht en verantwoordelijkheid van het gezin toe. Hierdoor kwamen er problemen binnen het gezin en De Riemaecker-Legot bekritiseerde het gebrek aan interesse van de staat voor het gezin en vooral de gezinsopleiding. Specifiek gaf ze hier kritiek op het ontbreken van een elementaire en stelselmatige vorming van jongeren en volwassenen op het gebied van huwelijksleven en opvoeding.

“Voor de eenvoudigste taken wordt een diploma geëist, maar voor de beslissende stap van het huwelijk en voor de enorme opvoedingstaak der ouders worden er geen voorwaarden gesteld.”³¹⁸

Daarom vroeg ze om een nauwere samenwerking tussen de openbare overheid en de private wereld om tot een betere huwelijksvoorbereiding en ‘ouderenscholen’ te komen. Deze verwezenlijkingen zouden er volgens haar voor zorgen dat het gezin opnieuw de geschikte plaats werd voor de menselijke ontwikkeling. En dit laatste was het belangrijkste doel van het

³¹⁴ *Vergadering van 22 juni 1966*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1966, 6.

³¹⁵ J. DE MAEYER en L. VAN ROMPAEY, *Upstairs downstairs*, 118.

³¹⁶ *Vergadering van 14 juni 1966*, Belgische Senaat, Brussel, 1966, 1227-1274, 1232.

³¹⁷ D. KEYMOLEN, ed., *Stap voor stap*, 91.

³¹⁸ *Vergadering van 14 juni 1966*, Belgische Senaat, Brussel, 1966, 1227-1274, 1233.

ministerie van Gezin (en Huisvesting).³¹⁹ Concreet streefde De Riemaecker-Legot drie verwezenlijkingen na. Ten eerste wilde ze psychologische maatregelen invoeren die erop gericht waren een gunstig klimaat te scheppen voor de ontplooiing van het gezin. Er moest uitgebreidere informatie beschikbaar zijn, meer publieke waardering voor het gezin en de staat moest een dialoog scheppen met private instanties. Over de pil, die sinds het begin van de jaren zestig op de markt was, en gezinsplanning sprak ze niet en dit terwijl beide thema's in de pers wel aan bod kwamen. De reden hiervoor kan haar christelijke ideologie zijn, de ideeën en praktijken van geboorteregeling vonden namelijk pas later hun ingang in christelijke milieus. Tijdens haar ministerschap waren het nog zeer controversiële onderwerpen om een uitspraak over te doen en het kan zijn dat ze zich er daarom in haar politieke functie niet over uitsprak.³²⁰ Ook de Kerk had haar mening toen nog niet officieel geformuleerd, pas in juli 1968 verkondigde paus Paulus VI zijn encycliek *Humanae Vitae* dat onder andere het gebruik van voorbehoedsmiddelen verbod.³²¹

Ten tweede wilde De Riemaecker-Legot de diensten voor gezinshulp- en bejaardenhulp optimaliseren en verder uitbreiden. Hierbij ging er niet enkel aandacht uit naar hulpbehoevenden, maar ook naar de helpers. Bij die laatste groep verwees ze naar de maatregelen die ze al genomen had zoals het verhogen van de lonen.³²² Als laatste hoopte De Riemaecker-Legot op een nauwere samenwerking met andere departementen. Het volledige economische en sociale beleid had immers een weerslag, rechtstreeks of onrechtstreeks, op het gezin. Er waren problemen die volgens haar zo overduidelijk een gezinskarakter hadden dat een samenwerking met het ministerie van Gezin en Huisvesting onvermijdelijk was. Ze vermeldde onder andere: de kinderbijslag, weduwenpensioenen, kindertzorg en leningen aan jonge gezinnen.

Volksvertegenwoordiger Maria Verlackt-Gevaert maakte de opmerking dat in de hele uiteenzetting van haar gezinsbeleid, heel erg weinig terug te vinden was over de huishoudelijke arbeid van vrouwen en de waardering daarvoor.³²³ Ze vroeg de minister expliciet om hier meer aandacht voor te hebben. De Riemaecker-Legot reageerde hier op dat ze er weldegelijk aandacht voor had, evenals voor het sociaal statuut van de huismoeder waar

³¹⁹ Ibidem

³²⁰ D.KEYMOLEN, ed., *Stap voor stap*, 91.

³²¹ 'Humane Vitae: encyclical letter the supreme pontiff Paul VI, *The Holy See*, 2017 (http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_25071968_humanae-vitae.html). Geraadpleegd op 4 juni 2017.

³²² *Vergadering van 14 juni 1966*, Belgische Senaat, Brussel, 1966, 1227-1274, 1233-1234.

³²³ *Vergadering van 22 juni 1966*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1966, 9.

Frans Van Mechelen en Robert Moureau haar over aanspraken. Ze gaf aan dat er al verschillende vergaderingen hadden plaatsgevonden van een speciale commissie die belast was met het onderzoek van dat probleem.³²⁴ Dat De Riemaecker-Legot inderdaad begaan was met de Belgische huisvrouwen, bewees onder andere haar aanwezigheid in het Gentse sportpaleis bij het begin van de viering van de Week van de Vrouw ter ere van het 25 jarige bestaan van de KAV-school.³²⁵ In haar toespraak feliciteerde ze de vele huisvrouwen die studies waren aangegaan aan de praktische school. De praktische scholen waren in 1930 opgericht om vrouwen te ondersteunen in hun gezins- en huishoudelijke taken.³²⁶ Het was een propagandaoffensief om de vrouw bij de haard te houden waar ook organisaties zoals de Boerinnenbond en zelfs tot op zekere hoogte de Socialistische Vooruitziende Vrouwen zich sinds het interbellum op richtten.³²⁷ De Riemaecker-Legot gaf in haar toespraak aan in deze scholen het werkelijke element van emancipatie in terug te zien: namelijk dat een vrouw zich ontwikkelt om steeds beter haar taak van echtgenote en moeder aan te kunnen. Van de eerder gesuggereerde veranderingen in traditioneel geformuleerde denkbeelden over het gezin, is hier dus niets van op te merken.

Bij het huisvestingsbeleid waren er drie fundamentele doestellingen die in belangrijke mate richting gaven aan De Riemaecker-Legots beleid: de bevordering van het eigen woonbezit, aandacht voor gezinnen met een bescheiden inkomen en krotwoningen.³²⁸ Bij de bevordering van het eigen woonbezit stond de aanpassing en uitbreiding van de wet-De Taeye centraal. De wet was oorspronkelijk op 29 mei 1948 ingevoerd door Alfred De Taeye (CVP).³²⁹ Deze wet stimuleerde de woningverwerving door premies en goedkope leningen voor de bouw van een eerste huis of de aankoop van een woning van een erkende sociale huisvestingsmaatschappij. Er waren enkele voorwaarden gesteld aan het krijgen van de premies zoals het verbod om handel te drijven in een ‘De Taeye-woning’, waardoor zelfstandigen uit de boot vielen.³³⁰ De voorwaarden waren in steden echter vaak niet haalbaar, waardoor ze daar genoodzaakt waren om aan stapelbouw te doen om zo de hoge

³²⁴ *Vergadering van 22 juni 1966*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1966, 15.

³²⁵ T. STUCKENS, ‘De week van de vrouw is begonnen: waar ligt de echte ontvoogding?’, *De Standaard* (19 maart 1966), 5.

³²⁶ ‘Geschiedenis Femma’, *Femina*,

(<http://www.femina.be/frontend/files/userfiles/files/Over%20Femina/Geschiedenis%20Femina.pdf>).

Geraadpleegd op 30 mei 2017.

³²⁷ E. FLOUR, en E. GUBIN, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 17-20.

³²⁸ *Vergadering van 14 juni 1966*, Belgische Senaat, Brussel, 1966, 1227-1274, 1239.

³²⁹ C. BISSCHOP, *Meer dan boer alleen: Een geschiedenis van de Landelijke Gilden, 1950-1990*, Leuven, 2015, 253.

³³⁰ E. DE VOS, *Hoe zouden we graag wonen?*, 34 en 36.

grondprijzen te compenseren.³³¹ Volgens historica Chantal Bisschop weerspiegelde de wet het christelijke ideaal van het landelijke wonen. Door overheidspremies en gunstige kredietvoorwaarden, moedigde de staat haar bevolking aan om een eigen huis (buiten de stad) te bouwen.³³² Het wooncomfort lag in België, naar Europese normen, overigens redelijk hoog.³³³ De Riemaecker-Legot stelde tijdens haar beleidsvoorstelling voor een systeem uit te werken dat de begunstigde toeliet te kiezen tussen twee formules: de kandidaat-bouwer mocht kiezen voor een eenmalige premie of het stuksgewijs uitbetaald krijgen van de premie aanvullend met een bijkomende lening onder staatswaarborg en tegen een bepaalde verlaagde rentevoet.³³⁴ Het bedrag van deze aanvullende lening zou wel begrensd worden tot 150 000 tot 200 000 frank.³³⁵

De Riemaecker-Legot benadrukte in haar uiteenzetting dat de woning ten dienste moest staan van het gezin. Het mocht niet zo zijn dat gezinnen, in hun drang om eigenaar van een huis te zijn, zich in te grote financiële problemen zouden stortten.³³⁶ Hierbij maakte ze de brug naar de tweede doelstelling, namelijk het verschaffen van gezonde en comfortabele woongelegenheden tegen een sociale huurprijs aan gezinnen met een bescheiden inkomen. Ondanks de tussenkomsten van de staat lagen de huurprijzen van sociale woningen nog steeds niet binnen het bereik van mindergegoeden.³³⁷ Niet alle gezinnen die dat wilden, waren in staat om een huis te bezitten. Het waren net die gezinnen die bijzondere aandacht verdienden volgens De Riemaecker-Legot, samen met jonge gezinnen. Bij die laatste groep was het vooral belangrijk de terugbetaling van de hypothecaire lening gedurende de eerste jaren zo veel mogelijk te verlichten zodat noch de ontwikkeling van het gezin noch de opvoeding van de kinderen in gevaar kwam. In april 1966 was er al een artikel in *Het Laatste Nieuws* verschenen dat opriep voor een herziening van het woningbeleid omdat vooral de bouwkosten en grondprijzen, zeker voor jonge gezinnen, te duur waren.³³⁸ Op een ander vlak scoorde de overheid wel beter volgens De Riemaecker-Legot, namelijk in het slopen van ongezonde woningen. De opruiming van ongezonde en minderwaardige woningen was de derde doelstelling die ze in haar toespraak aanhaalde. Vooral de steun en vastberadenheid van

³³¹ Idem, 35.

³³² C. BISSCHOP, *Meer dan boer alleen: Een geschiedenis van de Landelijke Gilden, 1950-1990*, Leuven, 2015, 253.

³³³ E. DE VOS, *Hoe zouden we graag wonen?*, 37.

³³⁴ 'Wet-De Taeye wordt vernieuwd', *De Standaard* (13 oktober 1966), 1.

³³⁵ *Vergadering van 12 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 16.

³³⁶ *Vergadering van 14 juni 1966*, Belgische Senaat, Brussel, 1966, 1227-1274, 1240.

³³⁷ Ibidem

³³⁸ 'Kan een jong gezin nog eigenaar worden?', *Het Laatste Nieuws* (19 april 1966), 4.

burgemeesters was hierin een belangrijke factor geweest.³³⁹ Maar alvorens een ongezonde woning af te breken, moest er gekeken worden naar de wederhuisvesting van het gezin. In dit opzicht verwees De Riemaecker-Legot naar de eerder doorgevoerde maatregelen van onder andere een verhuizingspremie en de tussenkomst van de staat in de huur bij de nieuwe woning.

Geografisch gezien focuste De Riemaecker-Legot in zowel haar gezins- als huisvestingsbeleid niet op het nationale niveau. Voor het gezin moest de overheid vooral een stimulerende rol spelen op het niveau van de gemeenten. Het was echter niet de bedoeling dat de staat zich in plaats ging stellen van sociale organisaties, maar dat ze de reeds actieve organisaties beter steunde en nieuwe (meer lokale) initiatieven uitlokte. Deze mogelijkheden waren volgens haar op voornamelijk gemeentelijk vlak nog niet voldoende uitgebreid. Het huisvestingsbeleid moest verder kijken dan het nationale niveau. Het doel was om te kijken naar de behoeften van de bevolking op gewestelijk vlak en misschien zelfs nog specifiekere gemeentelijk.³⁴⁰

Nadat De Riemaecker-Legot haar beleid had uiteengezet, schakelde ze over naar de werkelijke reden van haar toespraak: de begroting van Gezin en Huisvesting voor het dienstjaar 1966. Zo als elke minister, wilde ze meer geld vrijmaken voor haar departement. Ze vroeg om 520 miljoen voor de de aankoop- en de bouwpremies. Dit was minder dan vorig jaar, toen werd er 600 miljoen vrijgemaakt. Voor de strijd tegen de ongezonde woningen, stelde ze een krediet van 50 miljoen voor. Wat de slopingspremies betrof, vroeg ze een kredietstijging: van 110 miljoen naar 129.³⁴¹ Voor het gezinsbeleid één van 50 miljoen, waardoor deze van 100 naar 150 miljoen steeg. Dit was nodig, volgens De Riemaecker-Legot om de dringendste maatregelen te kunnen treffen: onder ander het doorvoeren van loonverhogingen voor gezinshelpsters.³⁴² Daarnaast voorzag de begroting ook kredieten voor de subsidiëring van cursussen en voordrachten met het oog op de voorbereiding tot het gezinsleven.³⁴³ Om deze begroting verder te expliciteren en toe te lichten, is er een vervolg onderzoek nodig. Doordat in het onderzochte bronnenmateriaal geen cijfermateriaal van de vorige regering zit, is het onmogelijk hypothesen te stellen of conclusies te trekken.

³³⁹ *Vergadering van 14 juni 1966*, Belgische Senaat, Brussel, 1966, 1227-1274, 1240.

³⁴⁰ *Vergadering van 14 juni 1966*, Belgische Senaat, Brussel, 1966, 1227-1274, 1241.

³⁴¹ *Idem*, 1242.

³⁴² *Idem*, 1234.

³⁴³ *Idem*, 1227-1274, 1234.

De Riemaecker-Legots redevoering ging niet onopgemerkt in de pers voorbij. *Het Laatste Nieuws* rapporteerde dat ze als eerste vrouwelijke minister ooit het woord in de Senaat had genomen, maar vermeldde hierbij wel enkel dat de 300 000de premie van de wet-De Taeye bijna zou worden toegekend en dat de regering nieuwe middelen had vrijgemaakt om de bouw van sociale woningen in de hand te werken.³⁴⁴ Over de rest van De Riemaecker-Legots beleid schreef de krant niet. *De Standaard* negeerde haar beleidsuiteenzetting volledig wat enigszins vreemd is omdat deze krant normaal gezien het uitgebreidst over De Riemaecker-Legots doen en laten rapporteerde. *Le Soir* publiceerde, in vergelijking met de andere kranten, een uitgebreid artikel van bespreking van het budget van het ministerie van Gezin en Huisvesting.³⁴⁵

In de tweede helft van het jaar 1966 ging er in de pers, van alle actiedomeinen waar De Riemaecker-Legot voor bevoegd was, de meeste aandacht uit naar de gezin- en bejaardenhelpsters. Voor het jonge gezin was de gezinshelpsters iemand die een opvoedende taak verrichtte. Ze bracht de gezinnen betere noties bij over netheid, voeding en hygiëne.³⁴⁶ De bejaardenhelpsters zorgden er dan weer voor dat oudere echtparen in hun eigen huis hun leven konden verderzetten. Toen in september 1966 meer dan 200 gezins- en bejaardenhelpsters voor het eerst afstudeerden na de wetswijzigingen die eerder dat jaar waren doorgevoerd, reikte De Riemaecker-Legot persoonlijk de diploma's uit.³⁴⁷ Ze gebruikte deze gelegenheid ook om te vermelden dat haar beleid en het comité dat ze had opgericht met betrekking tot de gezinshulpen, steeds bezig was de hulp die ze konden bieden te optimaliseren.³⁴⁸

³⁴⁴ 'Voor de eerste maal voerde een vrouw als minister het woord in de Senaat', *Het Laatste Nieuws* (15 juni 1966), 4.

³⁴⁵ 'Le Sénat a terminé la discussion des crédits de la Famille et du Logement', *La Libre Belgique* (15 juni 1966), 2 en 7. en 'Le budget de la Santé publique et de la Famille est adopté', *La Libre Belgique* (23 juni 1966), 2.

³⁴⁶ T. STUCKENS, 'Officiële dank en erkenning voor hulp aan bejaarden', *De Standaard* (16 september 1966), 2. en 'Les services d'aides familiales', *La Libre Belgique* (19 september 1966), 2.

³⁴⁷ Ibidem

³⁴⁸ Ibidem

3.2. De vernieuwing van de wet-De Taeye en de uitbreiding van de gezinshulp

In januari 1967 publiceerde *La Libre Belgique* een interview met De Riemaecker-Legot. Het publiceren van interviews met haar was een zeldzaamheid, zowel in de dagbladpers als bij de vrouwentijdschriften. Op twee manieren was dit interview een beetje uniek. Ten eerste was het één van de weinige interviews met De Riemaecker-Legot dat een plek op de voorpagina kreeg en een vervolg op een latere pagina had. Het merendeel van de artikelen over haar beleid waren beperkter in omvang en kregen een plaats op verdere pagina's. Ten tweede stond enkel De Riemaecker-Legots beleid centraal. Journalist Guy Daloze stelde dus geen vragen over haar kookkunsten of haar muzieksmaak, maar wel over de bejaardenhulp, de wet-De Taeye en het gezinsbeleid. Daloze was daarnaast de eerste journalist die (terecht) opmerkte, na achttien maanden ministerschap, dat er geen vrouwelijke equivalent voor het woord minister bestaat in het Frans (overigens ook niet in het Nederlands).³⁴⁹ In zijn titel benadrukte hij die mannelijkheid, in plaats van te kiezen voor 'femme ministre' of iets gelijkaardigs, koos hij voor het volgende: 'Dialogue à bâtons rampus avec *le* ministre de la Famille et du Logement'. Dit toonde toch wel enige vorm van seksisme, zeker in verband met de eerste vraag die hij stelde: "Sans succomber au féminisme, croyez-vous qu'une gestion féminine soit plus efficace qu'une direction masculine dans le secteur essentiellement familial qui est le vôtre?"³⁵⁰

De negatieve connotatie van het woord feminisme dat onze huidige samenleving deels kenmerkt, bestond in de jaren zestig duidelijk ook al. Een groot deel van de bevolking associeerde feminisme voornamelijk met agressie en 'mannenhaters'.³⁵¹ Het is echter veel complexer: de term is historisch gezien erg.³⁵² Feminisme is dus een term in het meervoud. Volgens Denise De Weerdts werd de term feminisme in de jaren vijftig en zestig zorgvuldig vermeden.³⁵³ Vrouwen (en in mindere mate ook mannen) vreesden een associatie met radicalisme.

Daloze legde in zijn eerste vraag ook de nadruk op vrouwelijkheid. Hij plaatste De Riemaecker-Legot geslacht centraal, alsof dat het enige was wat haar geschikt maakte voor

³⁴⁹ G. DALOZ, 'Dialogue à bâtons rampus avec le ministre de la Famille et du Logement', *La Libre Belgique* (10 januari 1967), 1 en 5.

³⁵⁰ Idem, 1.

³⁵¹ L. VAN MOLLE, 'De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing', 377. en R. CHRISTENS, 'Verkend verleden', 8-9.

³⁵² A.T. ALLEN, *Feminism and Motherhood in Western Europe 1890-1970*, 3-4.

³⁵³ D. DE WEERDT, *En de vrouwen?*, 167.

haar functie als minister van Gezin en Huisvesting. Na twee jaar een vrouwelijke minister te hebben, was de blik van de samenleving over vrouwen en politiek blijkbaar nog niet erg veel veranderd. De Riemaecker-Legot ontweek de hierboven gestelde vraag door aan te geven dat het vooral het publiek was dat heel enthousiast op haar aanstelling gereageerd had en haar mails en brieven bleef sturen. Wanneer Daloze een vraag stelde over het ‘oude en cruciale’ probleem van de huisvesting, verwees De Riemaecker-Legot onmiddellijk naar de nauwe samenwerking met minister van Volksgezondheid Raphael Hulpiau op het vlak van bejaardenhuisvesting. De Riemaecker-Legot was van mening dat er meer aandacht moest uitgaan naar ouderen en dat ze niet gewoon weggestopt moesten worden zoals “geparkeerde auto’s, ver van alles”.³⁵⁴ Omdat senioren het grootste gedeelte van hun tijd thuis spendeerden, was het absoluut noodzakelijk om de voorzieningen waarin ze verbleven volledig aan hun noden aan te passen, zo mochten er bijvoorbeeld amper tot geen trappen zijn.³⁵⁵ Ze wees ook op het belang van de bejaardenhelpers, die in deze periode steeds meer erkenning en subsidiëring kregen.³⁵⁶

Vervolgens schakelde de interviewer over naar het gezinsbeleid en meer specifiek de gezinshelpster. Galoze vroeg naar de recent aangekondigde veranderingen. De Riemaecker-Legot gaf aan dat de hierboven geschetste verhogingen van de lonen voor een herwaardering van het beroep hadden gezorgd.³⁵⁷ Daarnaast ging de staat instaan voor de werkgeversbijdragen die aan het RSZ betaald moesten worden voor de gezins- en bejaardenhulpen.³⁵⁸ Toch was de Riemaecker-Legot nog steeds niet tevreden: “Toutefois, ce traitement est encore insuffisant, car certaines professions moins qualifiées sont encore mieux rémunérées.”³⁵⁹ De staat mocht in de afgelopen twee jaar haar investering in de familiediensten dan wel hebben verdubbeld, er was nog steeds een te kort aan subsidies en ook aan helpers.

Bij de huisvesting ging het eerst kort over de kredieten voor jonge gezinnen en vervolgens over de aanpassing van de wet-De Taeye. De Riemaecker-Legot legde het voorstel van de twee opties uit en gaf vervolgens aan dat ze ook van plan was grenzen te stellen op het

³⁵⁴ G. DALOZ, ‘Dialogue à bâtons rampus avec le ministre de la Famille et du Logement’, *La Libre Belgique* (10 januari 1967), 1.

³⁵⁵ Idem, 1 en 5.

³⁵⁶ Idem, 5. en J. DE MAEYER en L. VAN ROMPAEY, *Upstairs downstairs*, 95.

³⁵⁷ G. DALOZ, ‘Dialogue à bâtons rampus avec le ministre de la Famille et du Logement’, *La Libre Belgique* (10 januari 1967), 5.

³⁵⁸ Ibidem

³⁵⁹ Ibidem

inkomen van personen die een sociale woning wilden kopen of huren.³⁶⁰ Als laatste vroeg Galoze De Riemaecker-Legot over haar plannen voor het platteland, aangezien er ook daar veel huizen in verval waren. De Riemaecker-Legot antwoordde dat naast het probleem van zogenaamde ‘sloppenwijken’ er in België een even groot probleem was van huizen die niet waren aangepast aan de eisen van de twintigste eeuw.³⁶¹ De bedoeling was om, met zo weinig mogelijk investeringen, deze huizen te verbeteren en de bewoners vooral van een veiligere huisvesting te voorzien. Omdat het in de meerderheid van de gevallen om personen ging die de middelen niet hadden om hun huizen aan te passen of te verhuizen naar meer geschikte woningen, was De Riemaecker-Legot bezig met het ontwikkelen van een systeem van leningen dat hen moest helpen.³⁶² Deze maatregel zou vooral van toepassing zijn in de rurale gebieden omdat daar het grootste aantal huizen niet voorzien was van basisvoorzieningen.³⁶³ Hoewel ze het in het interview niet vermeldde, werkte De Riemaecker-Legot op dit vlak waarschijnlijk samen met de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landbouweigendom.³⁶⁴ Het interview sloot af met De Riemaecker-Legot die het belang van samenwerking met andere ministeries opnieuw benadrukte.

Ook in 1967 bleef gezinshulp een kwestie waar De Riemaecker-Legot veel aandacht voor had. In de begrotingsbespreking voor dat jaar gaf ze aan een reeks nieuwe besluiten door te willen voeren die voornamelijk betrekking hadden op het arbeidsveld van de gezinshulp en de vorming van de gezinshulpers.³⁶⁵ Zo wilde ze voor een betere vorming van de kandidaten zorgen. Het aantal minimum lessen kwam nu op 450 te liggen in plaats van de gangbare 350. Eén van de scholen voor gezinshulpers was de School voor Sociale Familiezorg te Brussel, opgericht rond 1949. Deze werd beheerd door de Bond van Grote en van Jonge Gezinnen en maakte deel uit van diens dienst van gezinshulpsters.³⁶⁶ Daarnaast moest het invoeren van een officieel kenteken, wat voornamelijk een psychologische maatregel was, meer voldoening geven aan de bejaarde- en gezinshulpers. Het zou de status van het beroep op die manier

³⁶⁰ Ibidem

³⁶¹ Ibidem

³⁶² Ibidem

³⁶³ Ibidem

³⁶⁴ ‘De ontwikkeling van het Vlaamse platteland: de Vlaamse Landmaatschappij’, *Het virtuele land: Erfgoed van landbouw, platteland en voeding*, (http://www.hetvirtueleland.be/cag/exhibits/show/vlaamse_landmaatschappij/nmkl/sociale_huisvesting). Geraadpleegd op 31 mei 2017.

³⁶⁵ *Vergadering van 09 februari 1967*, Belgische Senaat, Brussel, 1967, 679.

³⁶⁶ E. DE MAESSCHALCK, *Een Bond voor alle gezinnen*, 88.

verhogen en was tegelijk ook een blijk van waardering voor het beroep dat ze uitoefenden.³⁶⁷ Ze benadrukte wel dat het beroep gezins- en bejaardenhulp zeer duidelijk gescheiden moest blijven van de sector huispersoneel.³⁶⁸ Er zijn in dit opzicht enkele belangrijke verschillen op te merken: gezins- en bejaardenhulpers waren geen inwonend personeel, de dienst die ze verleenden was van een tijdelijk karakter en er bestond een vorm van specialisering (bijvoorbeeld kraamverzorging aan huis of tijdelijke kinderopvang bij ziekte van de moeder).³⁶⁹ Bovendien moest er ook voorzichtig omgegaan worden met uitbreidingen van het arbeidsveld van de diensten voor vooral de gezinshulp. Er waren namelijk niet voldoende arbeidskrachten om de buitengewoon grote behoeften te dekken.³⁷⁰ Wel vermeldde De Riemaecker-Legot met tevredenheid dat sinds de verhoging van de staatstussenkomsten de inschrijvingen in de vormcentra aanzienlijk waren toegenomen.³⁷¹ Hoewel ze zich er wel van bewust was dat de loonsverhoging eigenlijk nog niet voldoende was. Volksvertegenwoordiger Mathilde Groesser-Schroyens had er overigens ook al op gewezen dat het loon van de werksters in sommige gevallen veel lager lag dan die van een werkvrouw.³⁷² In tegenstelling tot hen, genoten de familiehelpen anderzijds wel van de voordelen van de Rijksmaatschappelijke Zekerheid.³⁷³ Zowel de grote behoeften aan hulpen als het verhoogde aantal inschrijvingen waren mede een gevolg van het feit dat in steeds meer huishouden zowel man als vrouw gingen werken.³⁷⁴ Dit was te wijten aan een grotere socio-economische druk tot beroepsarbeid van de vrouw. In tegenstelling tot vlak na de oorlog waren het niet vooral jonge meisjes die gingen werken, maar kwam het zwaartepunt op de leeftijdscategorie van 20-25 jaar te liggen.³⁷⁵ Volgens de *Vooruitzichten in de maatschappelijke evolutie en het gezinsbeleid* dat het kabinet van de minister van Gezin en Huisvesting in december 1967 opstelde, zou dit in de toekomst twee gevolgen hebben voor de vrouw: ten eerste zorgde het voor een toenemende intellectuele en professionele vorming van de vrouw en ten tweede voor een verdere klemtoon op de economische onafhankelijkheid van de vrouw, ook in het

³⁶⁷ *Vergadering van 12 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 13. en 'Meer dan 100 gezins- en bejaardenhulpsters ontvingen getuigschrift', *Vrouwenbeweging* (juli 1967), 4.

³⁶⁸ *Vergadering van 12 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 13.

³⁶⁹ J. DE MAEYER en L. VAN ROMPAEY, *Upstairs downstairs*, 95-96.

³⁷⁰ *Vergadering van 12 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 13.

³⁷¹ *Ibidem*

³⁷² *Vergadering van 19 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 33.

³⁷³ E. DE MAESSCHALCK, *Een Bond voor alle gezinnen*, 89.

³⁷⁴ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, 69.

³⁷⁵ A. OSAER, e.a., 'De christelijke arbeidersvrouwenbeweging', 390.

huwelijk.³⁷⁶ Deze ontwikkeling zou echter ook een nefast gevolg hebben: er ging een grotere economisch-psychologische druk komen te liggen op vrouwen die geen beroepsarbeid verrichten. Het document voorspelde zelfs een toenemende som van mislukking en achterstand voor het jonge gezin door deze ontwikkelingen.³⁷⁷ Om gezinnen bij te staan in hun opvoedende taak, wilde De Riemaecker-Legot nauw samenwerken met de openbare bibliotheken door hen boeken over gezinsopvoeding te geven.³⁷⁸

Er waren ook twee tussenkomsten bij deze begrotingsbespreking die samenhangen met een veranderende visie over de vrouw in de maatschappij. Allereerst stelden volksvertegenwoordigers Frans van Mechelen en Vic Anciaux dat er eigenlijk gestreefd moest worden naar een sociaalpedagogische toelage die de vrouw werkelijk een vrije keuze moest geven tussen een beroepsarbeid en huishoudelijke arbeid. Concreet wilden de twee Kamerleden de kinderbijslagen eerst verhogen tot een sociaal minimum van 1500 fr.. Vervolgens streefden ze naar een buiten het professioneel kader berekenen van de kinderbijslag en het ten laste leggen aan de Schatkist.³⁷⁹ De Riemaecker-Legot ging hier volledig mee akkoord, maar zei wel dat een grondig onderzoek van dit voorstel, op verschillende aspecten, eerst nodig was. Enkele voorbeelden waren: de sociaalpedagogische toelage, maatregelen op vlak van huwelijksopvoeding en het huwelijksgoederenrecht. De kinderbijslag, samen met werkloosheidsvergoedingen, was overigens iets dat de overheid na de Tweede Wereldoorlog gebruikte om vrouwen te ontmoedigen te gaan werken dan wel aan te moedigen, afhankelijk van de conjunctuur.³⁸⁰ Vic Anciaux deed ook nog een suggestie omtrent de bevallingsvergoeding. Hij vroeg zich af of het niet nodig was om de niet-werkende moeder op de zelfde voet te zetten als de buitenshuis werkende moeder. Moesten beiden niet kunnen genieten van een bevallingsvergoeding gedurende twee maal zes weken na de bevalling? De Riemaecker-Legot vond het idee op zich goed, maar zei wel dat de bevallingsvergoeding voor een werkende moeder zich situeerde in de maatschappelijke zekerheid. Geleidelijk aan streefde ze wel naar een oplossing voor die eerste groep.³⁸¹ Hoe tevreden De Riemaecker-Legot met beide suggesties was, bleek uit volgend citaat:

³⁷⁶ LEUVEN, KADOC, *Archief KAV nationaal 192*, Vooruitzichten van de maatschappelijke evolutie en het gezinsbeleid, 1.

³⁷⁷ Ibidem

³⁷⁸ *Vergadering van 19 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 33.

³⁷⁹ Idem, 34.

³⁸⁰ E. FLOUR, en E. GUBIN, *Jongens en meisjes...bestemming bekend?*, 67.

³⁸¹ *Vergadering van 19 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 35.

“Vooreerst wil ik de heer Van Mechelen en de heer Anciaux danken voor de visie die ze hier hebben ontwikkeld op één der belangrijkste sociale verschijnselen van de tijd: de emancipatie van de vrouw. Het is werkelijk verheugend te horen hoe twee mannelijke collega's deze emancipatie beschouwen in haar juiste betekenis, namelijk als een proces van geestelijke en sociale bewustwording en ontplooiing van de vrouw.”³⁸²

Vervolgens schakelde De Riemaecker-Legot over naar het huisvestingsbeleid. Ze wilde vooral bijzondere inspanningen doen voor ten eerste jonge gezinnen (minder dan vier jaar gehuwd) en ten tweede een grotere draagwijdte aan de wet-De Taeye geven waarbij ze onder andere wilde proberen de wet via een koninklijk besluit uit te breiden tot appartementen en een ruimere ontleningsmogelijkheid in te voeren.³⁸³ Dit laatste was al langer in bespreking: in oktober 1966 rapporteerde *De Standaard* en *La Libre Belgique* hier al over.³⁸⁴ Tijdens zijn interventie drong Richard Van Leemputten (mede oprichter van de Volksunie) aan om het stelsel van de bouwpremie grondiger te veranderen. De Riemaecker-Legots voorstel was volgens hem namelijk niet voldoende in vergelijking met de snel stijgende prijzen die met bouwen gepaard gingen.³⁸⁵ Bij de uiteindelijke uitwerking van de wet (zie verder) lijkt er wel niet veel rekening te zijn gehouden met zijn opmerking. Dat de bouwpremie iets was, waar veel aandacht naar uitging bleek uit de uitdeling van de 300 000ste bouwpremie in augustus 1967 aan het gezin Sneyers te Strombeek-Bever. *De Standaard*, *Het Laatste Nieuws* en *Le Soir* publiceerden allemaal een artikel of zelfs twee.³⁸⁶ De Riemaecker-Legot overhandigde de premie persoonlijk aan het gezin en belichtte in een korte toespraak de grote verdiensten van de wet-De Taeye.

Bij de jonge gezinnen wilde De Riemaecker-Legot vooral de discriminatie van de vrouw wegwerken. Het toenmalige reglement nam enkel het inkomen van de aanvrager in aanmerking. Hierdoor was er volgens haar een zekere discriminatie tegenover gezinnen waar

³⁸² Idem, 34.

³⁸³ *Vergadering van 09 februari 1967*, Belgische Senaat, Brussel, 1967, 680. en *Vergadering van 12 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 16.

³⁸⁴ ‘Wet-De Taeye wordt vernieuwd’, *De Standaard* (13 oktober 1966), 1. en ‘La politique du logement: les primes De Taeye’, *La Libre Belgique* (29 en 30 oktober 1966), 2.

³⁸⁵ ‘Richard Van Leemputten’, *ODIS*, 2006 (<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=11272>). Geraadpleegd op 22 mei 2017. en *Vergadering van 12 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 25.

³⁸⁶ De maand augustus 1967 ontbrak bij *La Libre Belgique*, maar er kan worden aangenomen dat ook zij hier een (kort) artikel over schreven.

‘300 000 maal premie- De Taeye’, *De Standaard* (25 augustus 1967), 2. en ‘300 000^e bouwpremie voor Strombeeks gezin’, *De Standaard* (28 augustus 1967), 6. en ‘Minister De Riemaecker overhandigde 300 000ste De Taeye-premie aan gezin uit Strombeek-Bever’, *Het Laatste Nieuws* (26 en 27 augustus 1967), 4. en ‘La ministre de la Famille et du Logement remet la 300 000me prime De Taeye’, *Le Soir* (24 augustus 1967), 4.

de vrouw thuisbleef. Het was namelijk zo dat de inkomsten van de enige kostwinnaar het gestelde plafond soms lichtjes overtroffen, met als gevolg dat deze gezinnen geen premie kregen, terwijl het werkelijke gezinsinkomen gevoelig lager lag dan van gezinnen waar man en vrouw gingen werken. Ze stelde daarom voor in dergelijke situaties een aftrek van 20 procent van het inkomen van de alleen werkende man te doen. Om te voorkomen dat gezinnen waar zowel man en vrouw werkten, doch het inkomen van de vrouw zeer gering was, te discrimineren, werd er ook daar 20 procent afgetrokken van het inkomen van de man als dat de gestelde inkomstengrens overschreed.³⁸⁷ Mathilde Groesser-Schroyens vroeg zich hierbij af of het wel zo verstandig was om jonge gezinnen aan te moedigen een woning te bezitten. Volgens haar was het een te grote investering die deze gezinnen nog te lang ten laste zou zijn.³⁸⁸ De Riemaecker-Legot reageerde dat ze deze bezorgdheid deelde en verwees naar haar toespraak van juni 1966 waarin ze zei dat de woning in dienst moet staan van het gezin en niet omgekeerd. Maar ze wees er echter ook op dat gezinnen die graag een eigen woning wilden hebben, beter niet te lang moesten wachten want: “hoe ouder het echtpaar, hoe zwaarder de onderhoudslasten van de kinderen en hoe hoger de last van de levensverzekering.”³⁸⁹ De Riemaecker-Legot had daarom opdracht gegeven aan het centrum voor bevolkings- en gezinsstudie om de financiële weerslag voor het bouwen van een eigen woning op het levenspeil te onderzoeken.³⁹⁰

Op 16 maart 1967 werd de uitbreiding van de wet-De Taeye eindelijk afgehandeld en goedgekeurd.³⁹¹ De socialisten onthielden zich bij deze stemming omdat de voordelen van de uitbreiding niet ver genoeg reikten volgens hen.³⁹² De belangrijkste nieuwigheid was de hierboven besproken keuze tussen een aanvullende lening en de premie. Daarnaast erkende de staat nu ook traditionele kredietinstellingen voor het toestaan van leningen. Doordat ook privé-instellingen de premie mochten opnemen, werd de financiële last van de staat zo meer gespreid.³⁹³ En laatste aanpassing was het verbreden van het premiestelsel naar niet enkel appartementen, maar ook naar koopwoningen en verbouwings- of saneringswerken.³⁹⁴ In januari 1968 paste De Riemaecker-Legot de wet-De Taeye nog eens aan na een

³⁸⁷ *Vergadering van 12 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 16.

³⁸⁸ *Idem*, 33.

³⁸⁹ *Vergadering van 19 januari 1967*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967, 33.

³⁹⁰ *Ibidem*.

³⁹¹ ‘Wet-De Taeye zal worden uitgebreid’, *De Standaard* (17 maart 1967), 2.

³⁹² *Ibidem*

³⁹³ *Ibidem*

³⁹⁴ E. DE VOS, *Hoe zouden we graag wonen?*, 36.

regeringsoverleg te Knokke. Om de economie weer op dreef te helpen, die het dankzij onder andere de devaluatie van de Britse pond en de verminderde Amerikaanse investeringen, steeds slechter deed. De Riemaecker-Legot legde een plan voor tot de uitbreiding van de sociale woningbouw. Ze verdubbelde de bouwpremie tot 60 000 frank en daarnaast besloot de regering ook om 2000 sociale woningen meer te bouwen en beoogde ze de sector van de huurwoningen te moderniseren.³⁹⁵ Het bouwen van woningen was vooral een manier om meer arbeiders aan het werk te zetten.³⁹⁶

Een Koninklijk Besluit van 27 april 1967 breidde ook het werkkerrein van de gezinshulp uit. Een moeder met een zwaar gehandicapt kind die met werk overladen werd, mocht vanaf dan ook beroep doen op een gezinshelpster. Eveneens de alleenstaande moeder die een ziek kind had en tegelijk een beroep uitoefende had recht op gezinshulp. Maar ook voor minder ernstige zaken kon hulp (of een kinderoppas) worden ingeschakeld. Om de inwendige stabiliteit van het gezin te verzekeren schreef het kabinet van Gezin en Huisvesting in één van haar documenten dat het echtpaar voldoende tijd samen moest doorbrengen, zowel op sociaal als educatief gebied. Om dit te verwezenlijken zou iemand tijdelijk op de kinderen moeten passen.³⁹⁷ Daarnaast verlaagde het besluit ook de minimum leeftijd van kandidaat-gezinshelpsters naar zeventien jaar.³⁹⁸ Als reactie hierop schreven Thérèse Van Der Sijpt (verantwoordelijke gezinshulp) en Juliana Lievens (voorzitster Katholiek Vormingswerk van Landelijke Vrouwen) een dankbrief aan De Riemaecker-Legot dat het tijdschrift *Bij de haard* publiceerde. Hierin vermeldden ze dat België het eerste land was waar gezins- en bejaardenhelpsters een officiële erkenningen genoten.³⁹⁹

In mei kwamen de gezins-ministers van de Benelux samen in Antwerpen. Opvallend, of misschien eigenlijk net niet, waren alle ministeries in de handen van vrouwen: Marguerite De Riemaecker-Legot in België, Marga Klompé in Nederland en Madeleine Frieden-Kinnen in Luxemburg.⁴⁰⁰ Ook in de Belgische buurlanden waren vrouwen dus ‘voorbested’ voor de zachte portefeuilles. Daarnaast waren ze allemaal lid van een christelijke partij. De drie

³⁹⁵ ‘Bouwpremie wet-De Taeye wordt verdubbeld tot 60 000 frank’, *De Standaard* (23 januari 1968), 2. en ‘Plan minister De Riemaecker voor sociale woningbouw’, *De Standaard* (19 januari 1968), 2.

³⁹⁶ ‘Regering wil in april met woningbouw beginnen’, *De Standaard* (1 februari 1968), 2

³⁹⁷ LEUVEN, KADOC, *Archief KAV nationaal 192*, Vooruitzichten van de maatschappelijke evolutie en het gezinsbeleid, 4.

³⁹⁸ ‘Gezinshulp groeit’, *Vrouwenbeweging* (oktober 1967), 5.

³⁹⁹ J. LIEVENS en T. VAN DER SIJPT, ‘Brief aan de minister’, *Bij de haard* (juli 1967), 17. (voor brief, zie bijlage)

⁴⁰⁰ M. VAN HALEWIJN, ‘Vrouwelijke gezinsministers Benelux samen aan praattafel’, *De Standaard* (19 mei 1967), 7.

vrouwelijke ministers vormden een panelgesprek op de jaarlijkse vergadering van het damesactie-comité van de CVP. Verslaggeefster Mariette Van Halewijn merkte op dat het voor het eerst was dat drie vrouwelijke ministers een panel vormden in België.⁴⁰¹ Geen enkele van de andere onderzochte kranten, had aandacht voor deze bijeenkomst. Dat *De Standaard* dit wel had, had hoogstwaarschijnlijk met haar ideologische aanknopingspunt te maken.

Op 30 januari 1968 gaf De Riemaecker-Legot één van haar laatste publieke toespraken als minister van Gezin en Huisvesting. Ze opende het jaarlijkse congres “Kwaliteit van het bouwen” te Brussel, dat door het Nationaal Instituut van Huisvesting werd georganiseerd, met een openingstoespraak. Het motto van dat jaar was “de verbetering van oude woningen.”⁴⁰² Een week later, op 7 februari 1968 viel de regering- Vanden Boeynants over de kwestie-Leuven. De acht Vlaamse CVP ministers, inclusief Marguerite De Riemaecker-Legot, boden hun ontslag aan nadat de (hernieuwde) regeringsverklaring die Vanden Boeynants op 7 februari voor de Kamer voorlas, geen voldoening schonk. De eerste minister liet in zijn toespraak wel doorschemeren dat het communautaire probleem uiteindelijk zijn oplossing zou kunnen vinden in het beginsel van de eentaligheid van Vlaanderen, maar behandelde de kwestie-Leuven niet. Ook het Belgisch episcopaat had vier dagen eerder laten weten dat ze over de aangelegenheden verdeeld waren. Volgens Theo Luykx bleek achteraf dat de scheidingslijn tussen de opvattingen ook hier samenviel met de taalgrens.⁴⁰³

Het ontslag van de regering kwam niet als een verassing: de meningsverschillen omtrent de overheveling van Leuven-Frans waren zo groot dat er geen politiek akkoord mogelijk was en een kortsluiting onvermijdelijk.⁴⁰⁴ Pas op 2 maart verscheen het ontbindingsbesluit voor de wetgevende kamers en de provincieraden in het *Staatsblad*. De nieuwe verkiezingen vonden plaats op 31 maart 1968.⁴⁰⁵ De Riemaecker-Legot werd niet herkozen waardoor er een einde kwam aan het vrouwelijke politieke intermezzo. De Vlaamse socialist Gustave Breyne nam het ministerie van Gezin en Huisvesting over.⁴⁰⁶ De Nationale Vrouwenraad van België schreef in hoofd- en vetgedrukte letters: “le nouveau gouvernement

⁴⁰¹ Ibidem

⁴⁰² ‘Oude woning kost bijna evenveel als nieuwbouw’, *De Standaard* (1 februari 1968), 2. en ‘De verbetering van oude woningen’, *Het Laatste Nieuws* (19 januari 1968), 4. en ‘Comment amélorier valablement les logemets anciens’, *La Libre Belgique* (1 februari 1968), 2.

⁴⁰³ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België* 2, 555.

⁴⁰⁴ ‘Kabinet Vanden Boeynants op kwestie-Leuven gevallen’, *De Standaard* (8 februari 1968), 1.

⁴⁰⁵ T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België* 2, 558.

⁴⁰⁶ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 52.

ne comprend pas de femme ministre...”⁴⁰⁷ Vooral het gebruik van het beletselteken toonde de frustratie van de Vrouwenraad. Deze verkiezingsuitslag had ook nog een ander gevolg op het vlak van de vrouwelijke politieke emancipatie: voor het eerst sinds 1945 zetelde er geen vrouw in de Senaat.⁴⁰⁸ Het was wachten tot 1973 voor er weer vrouwen deelnamen aan de regering. De regering-Leburton nam Maria Verlackt-Gevaert en Irène Pétry als staatssecretarissen op, respectievelijk voor Gezin en Ontwikkelingshulp.⁴⁰⁹ De pers maakte zich echter niet veel illusies: er mochten dan twee dames zetelen in het kabinet, de politiek bleef een mannenwereld.⁴¹⁰ Iets wat volksvertegenwoordigster Godelieve Devos in 1967 ook al aangaf:

“Het is eigenlijk toch ongelukkig: hoe meer men over de emancipatie, de ontvoogding van de vrouw spreekt en schrijft, hoe groter de (numerieke) achterstand wordt in het parlement.”⁴¹¹

3.3. Conclusie

Onder de regering-Vanden Boeynants ging de aandacht van de dagbladpers vooral uit naar de communautaire kwestie-Leuven. De Riemaecker-Legot voerde belangrijke veranderingen door zowel binnen het gezinsbeleid als het huisvestingsbeleid, maar deze artikelen haalden nauwelijks de voorpagina. Dit betekende niet dat de pers de doorgevoerde wijzigingen onbelangrijk vond: consistent publiceerde ze korte artikelen die de lezer op de hoogste moest houden van de bouwpremies en de diensten voor gezins- en bejaardenhulp.

In de maatschappij was er veel aandacht voor vrouwenkwesties. Door de opkomst van de pil en de verdere democratisering van de wereld, werd het vraagstuk van de plek van de vrouw weer zeer een actueel thema.

⁴⁰⁷ ‘Belgique: femmes au parlement’ *Belgische Nationale Vrouwenraad* (mei-juni 1968), 9.

⁴⁰⁸ ‘Belgique: femmes au parlement’ *Belgische Nationale Vrouwenraad* (mei-juni 1968), 9.

⁴⁰⁹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 56.

⁴¹⁰ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 56.

⁴¹¹ L. VANACKERE, ‘Waar deelt men de lakens uit: Twee parlementsliden die er mogen zijn’, *Bij de Haard* (februari 1967), 34.

Epiloog

Na haar carrière als minister van Gezin en Huisvesting bleef Marguerite De Riemaecker-Legot lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.⁴¹² Nu ze zich niet meer op een ministerie hoefde te focussen, had ze volgens haar zoon meer tijd voor het opstellen van wetsvoorstellen. De bescherming van de jeugd en de reglementering omtrent echtscheiding stonden opnieuw centraal en De Riemaecker-Legot interpelleerde vrij actief.⁴¹³ Daarnaast nam ze deel aan gesprekken over abortus, geboortecontrolé en het gebruik van voorbehoedsmiddelen aan het begin van de jaren zeventig, iets wat ze tijdens haar loopbaan als minister niet had gedaan.⁴¹⁴ In februari 1971 zetelde De Riemaecker-Legot, toen 57, vijftwintig jaar in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Christian De Riemaecker spreekt in zijn boek over een herdenking van haar vijftwintigjarige lidmaatschap, maar in de verslagen van de Kamer is daar niets over terug te vinden.⁴¹⁵

In 1970 werd Marguerite De Riemaecker-Legot gemeenteraadslid van de stad Brussel en een jaar later kreeg ze de positie van Schepen van de Burgerlijke Stand en Erediensten. Aangezien wetgevende of provinciale mandaten verboden waren te combineren met de positie van schepen of burgermeester van een gemeente met meer dan 30 000 inwoners (cumulatieverbod), zetelde De Riemaecker-Legot vanaf 1971 niet meer in de Kamer.⁴¹⁶ Haar aanstelling als Brusselse schepen zorgde voor de nodige commentaar omdat ze Nederlandstalig was. Om dit probleem op te lossen, legde ze de eed in zowel het Nederlands als het Frans af.⁴¹⁷ In 1976 werd ze herverkozen en kreeg ze een nieuw mandaat, namelijk Schepen van Openbare Werken, Architectuur en Beplantingen en Groene Ruimten.⁴¹⁸ Op 18 november 1974 benoemde een Koninklijk Besluit De Riemaecker-Legot als eerste vrouw tot Minister van Staat. Ze kreeg hierbij gelukwensen van vooraanstaande politici waaronder Gaston Eyskens en Pierre Harmel. In diezelfde periode kreeg ze ook het aanbod om tot barones te worden verheven, iets wat De Riemaecker-Legot uiteindelijk weigerde.⁴¹⁹ Volgens haar zoon was deze verheffing tot de adelstand niet verzoenbaar met de politiek die ze voerde en de kiezers van het KAV die zij vertegenwoordigde.

⁴¹² P. VERBRUGGEN, 'Legot, Marguerite', 486.

⁴¹³ Ibidem

⁴¹⁴ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 58.

⁴¹⁵ Ibidem

⁴¹⁶ P. VERBRUGGEN, 'Legot, Marguerite', 486.

⁴¹⁷ C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 60.

⁴¹⁸ Ibidem

⁴¹⁹ Idem, 68.

Op 7 mei 1977 overleed Marguerite De Riemaecker-Legot op 64-jarige leeftijd na een zes maanden lange strijd tegen kanker.⁴²⁰ Het overlijden gebeurde dag op dag 39 jaar na haar huwelijk met Jules De Riemaecker. Op 13 mei kreeg ze een staatsbegrafenis waarbij ook het vorstenpaar aanwezig was.⁴²¹ Omdat De Kamer van Volksvertegenwoordigers in mei niet bijeen kwam, maakte deze pas een melding van haar overlijden op 7 juni. Voorzitter Edmond Leburton noemde haar een “hoogstaande vrouw die in vele omstandigheden blijk gaf van sociale bewogenheid en van humane kwaliteiten”.⁴²² Het overlijden kwam als een verrassing, zei hij, iets wat ook de pers schreef. Dit duidt er op dat of de ernst van de ziekte op dat moment nog niet duidelijk was of dat De Riemaecker-Legot er voor gekozen had om in stilte de kanker te bestrijden. Hoewel alle kranten haar overlijden bekend maakten, was ook dit opnieuw niet iets dat de voorpagina's haalde. Meestal publiceerden ze maar een kort overlijdensbericht dat enkel wat biografische informatie bevatte en bijna geen aandacht aan het werkelijke belang van haar politieke carrière schonk.⁴²³ Doordat de artikelen zo kort waren, leken ze overigens allemaal erg op elkaar. Ook hier maakten de journalisten opnieuw enkel gebruik van de naam De Riemaecker, met uitzondering van *Le Soir*. Volksvertegenwoordigster Rika Steyaert schreef na het overlijden van De Riemaecker-Legot een eerbetoon, in de vorm van een brief, aan de Vlaamsgezinde krant *Volksmacht*. Steyaert was een oud-leerlinge van De Riemaecker-Legot en beschreef haar als een spirituele, progressieve en fantastische lesgeefster. Volgens haar was ze een “piekfijn verzorgde, moderne en geslaagde vrouw.”⁴²⁴ In een verdere alinea vat ze De Riemaecker-Legots visie, en daarmee ook diens plaats in de emancipatiebeweging, eigenlijk perfect samen:

“Ze was progressief wat de emancipatie van de vrouw betrof, en zei ronduit haar mening hierover. Toch viel het op dat ze niettegenstaande haar vooruitstrevende gedachten, met een zekere schroom keek naar een al te ver loslaten van sommige gevestigde waarden, en dan pleitte om de diepere betekenis van de dingen niet over het hoofd te zien.”⁴²⁵

⁴²⁰ Idem, 70.

⁴²¹ Idem, 71

⁴²² *Vergadering van 7 juni 1977*, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1977, 21.

⁴²³ ‘De Riemaecker overleden: eerste vrouwelijke minister’, *De Standaard* (9 mei 1977), 3., ‘De eerste vrouw die minister werd: Mevr. De Riemaecker overleden’, *Het Laatste Nieuws* (9 mei 1977), 4., ‘Décès de Mme De Riemaecker-Legot, échevin bruxellois des Travaux’, *Le Soir* (8 en 9 mei 1977), 2. en ‘Décès de Mme De Riemaecker’, *La Libre Belgique* (9 mei 1977), 6.

⁴²⁴ LEUVEN, KADOC, *Archief KAV nationaal 192*, brief Rika Steyaert aan *Volksmacht*, datum onbekend, 1.

⁴²⁵ Ibidem

Besluit

Deze masterproef heeft geprobeerd een beeld te schetsen van De Riemaecker-Legots beleid als minister, maar is tegelijk ook verder gegaan dan dat. Het doel was niet enkel om aan te tonen wat de verwezenlijkingen van de eerste vrouwelijke minister waren, maar ook *waarom* ze die doorvoerde. Wat waren haar beweegredenen? En werkten anderen haar tegen? Daarnaast was er ook aandacht voor de wijze waarop de bredere samenleving, via de pers, zowel op haar persoon als beleid reageerden. Extra belangstelling ging hier uit naar het eventuele verschil tussen dagbladpers en vrouwenbladen.

De Riemaecker-Legot brak vanaf haar hogere studies in de jaren dertig met traditionele conventies. Ze koos voor een universitaire opleiding aan de Gentse universiteit. Ze was daarmee zeker niet de enige: samen met bijna honderd andere jonge vrouwen vatte ze haar studies aan. Toch was het toen nog geen normaliteit voor een vrouw om te gaan studeren. Ze behaalde het diploma in de rechten en koos voor een zeer mannelijk beroep: advocaat. Niet lang daarna zette De Riemaecker-Legot haar eerste stappen in de politieke wereld, hierin gesteund door Maria Baers. In 1936 werd ze diens secretaresse in het parlement, wat het begin van een politieke loopbaan in de christelijke zuil was. Een jaar later trouwde ze op 24 jarige leeftijd met ingenieur Jules De Riemaecker. De Riemaecker-Legot combineerde haar huwelijk met haar advocatuur, politieke loopbaan en zette tegelijk ook haar eerste stappen binnen de Kristelijke Arbeidersvrouwen, waar Baers voorzitter van was. Doorheen de jaren (het aantal is onbekend) werkte De Riemaecker-Legot zich op tot lid van het hoofdbestuur en dagelijks bestuur. Ook tijdens haar jaren als minister, bleef ze trouw aan het gedachtegoed van de KAV.

Ideologisch vond ze aansluiting bij een christelijke (feministische) wereldvisie. Ze hechte veel belang aan de waarde om vrouwelijk te blijven en benadrukte dan ook dat een vrouw moest vermijden een man te willen worden. Dit zou alleen maar op een mislukking uitdraaien, vond ze. Ze sloot aan bij het christelijke feminisme, maar ook zeker bij het 'maternalistisch feminisme'. Vrouw-zijn en moeder-zijn waren ook voor haar verbonden en moesten door de samenleving op hun waarde worden geschat. Hoewel dit soort feminisme tijdens de tweede feministische golf werd afgedaan als niet-feministisch, was het dit in oorsprong en tot in haar tijd nog wel. Een erkenning voor de vrouwelijke eigenheid en zelfstandigheid was wat de maternalistische feministen nastreefden. Vooral christelijke vrouwenbewegingen leunden aan bij deze visie in de jaren zestig. In tegenstelling tot hun

socialistische collega's, waren zij geen voorstander van een volledige gelijkschakeling tussen man en vrouw. Wel voor 'gelijkheid in verschil'.

Wanneer De Riemaecker-Legot in 1946 volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Brussel werd, focuste ze op sociale en familiale kwesties. In datzelfde jaar werd De Riemaecker-Legot ook voor de eerste keer moeder. Dit was een zeer belangrijke gebeurtenis in haar leven. Zelf had ze na acht jaar huwelijk de hoop opgegeven om ooit nog kinderen te krijgen en zich volledig op een carrière in de politiek geconcentreerd en voorbereid. Wanneer ze dan toch moeder werd, had ze zich al zo aan het politieke leven aangepast dat ze veel minder moeite had dit te combineren met haar moederschap volgens haar interview in het blad *Rosita*.⁴²⁶ Maar De Riemaecker-Legot heeft wel altijd toegeven dat als haar kinderen vroeger waren geboren, ze zich misschien helemaal niet had kandidaat gesteld voor de positie van volksvertegenwoordiger.

Op beroepsvlak ijverde De Riemaecker-Legot voor een verdere gelijkschakeling tussen mannen en vrouwen, zeker in de juridische sector. Het was duidelijk dat ze vocht tegen de problemen waar ze als jonge vrouwelijke juriste zelf mee geconfronteerd was geweest. Zo diende ze bijvoorbeeld in oktober 1946 een wetsvoorstel in dat vrouwen de mogelijkheid moest bieden om het beroep van procureur uit te oefenen en in 1947 een gelijkaardig wetsvoorstel maar dan met betrekking tot de functie van advocaat bij het Hof van Cassatie.⁴²⁷ Ook in de wetgeving met betrekking tot ouderschap was ze actief, daar ijverde ze vooral voor meer zeggenschap voor de moeder. In 1958 stroomde ze door naar het Europese niveau. Als eerste Belgische vrouw ooit zetelde ze in het Europees Parlement te Straatsburg, een positie waar ze trots op was. Na drie jaar keerde ze terug naar België, maar niet geheel vrijwillig: Jules De Riemaecker had haar gevraagd haar kandidatuur niet te verlengen, volgens hem leden Christian (15) en Xavier (12) te veel onder het gemis van hun moeder. Hoewel het haar zwaar viel, keerde De Riemaecker-Legot terug naar België. Want hoe graag ze ook op Europees niveau zetelde, een vrouw was voor haar in eerste plaats nog steeds moeder en echtgenote. Ze kreeg opnieuw een positie in de Kamer. Gedurende haar jaren als volksvertegenwoordiger is de activiteitsgraad van De Riemaecker-Legot relatief stabiel gebleven, mits een kleine onderbreking tussen 1958-1961. Onder de CVP-vrouwen diende zij de meeste wetsvoorstellen in, en het merendeel daarvan voor 1956.⁴²⁸

⁴²⁶ Interview uit *Rosita*, geciteerd in: C. DE RIEMAECKER, *Marguerite De Riemaecker-Legot*, 34-35.

⁴²⁷ P. VERBRUGGEN, 'Legot, Marguerite', 486.

⁴²⁸ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 289.

In 1965 werd De Riemaecker-Legot de eerste vrouwelijke minister dit in een erg woelige periode. Er was net een 65-dagen lange regeringscrisis geweest en de hoogdagen van de economie begonnen langzaam voorbij te gaan. Ook voor vrouwen in de politiek was het een slechtere tijd: terwijl vrouwen in toenemende mate gingen studeren en toetraden tot de arbeidsmarkt, was er sprake van stagnatie en zelfs regressie inzake politieke vertegenwoordiging.⁴²⁹ In deze omstandigheden kreeg De Riemaecker-Legot de verantwoordelijkheid over een nieuw departement: Gezin en Huisvesting. Vanaf haar aanstelling als minister is een keldering zichtbaar in haar tussenkomsten in De Kamer.⁴³⁰ Het is mede daarom moeilijk om te oordelen hoe haar collega's in het parlement met haar omgingen. De zeldzame keren dat ze aan het woord kwam, waren telkens in functie van haar begroting. Uiteraard werden bij de begrotingsbespreking wel eens vragen gesteld, maar dat lokte nooit conflicten of noemenswaardige discussies uit. Het leek alsof haar (mannelijke) collega's uiterst beleefd met haar omgingen. Misschien *te beleefd*? Zou het kunnen zijn dat ze zachtaardiger werd behandeld dan andere ministers omwille van haar geslacht? Of misschien gedroeg De Riemaecker-Legot zich op een zeer bedeesde, gediensstige manier om geen conflicten uit te lokken? Gedroeg ze zich, met andere woorden, zoals er van een vrouw in het parlement verwacht werd?⁴³¹ In een interview met *Het Laatste Nieuws* op 30 juli 1965 maakte ze overigens duidelijk dat ze zich erg bewust was van haar situatie als eerste vrouwelijke minister. Meer dan wat dan ook, was het een proeffase.

Bij haar aanstelling als minister van Gezin en Huisvesting was De Riemaecker-Legot 52 jaar en moeder van twee tieners. De pers wist duidelijk niet goed hoe ze met haar om moest gaan. In plaats van op het aspect minister te focussen, koos zowel de dagbladpers als ook wel de vrouwenbladen om De Riemaecker-Legots vrouwelijkheid de meeste aandacht te geven. Journalisten beschreven haar als 'bekoorlijk' en 'elegant', vroegen naar haar favoriete muziek en of ze van koken hield. Welke politieke ambities ze had en hoe haar politieke loopbaan er tot dan toe had uitgezien, kwam zo goed als niet aan bod. De Riemaecker-Legot kreeg niet de journalistieke aandacht die ze eigenlijk verdiende als eerste vrouwelijke Belgische minister. Door de lange regeringscrisis en de economische problemen, ging de aandacht vooral daar naartoe. Dat ze in de vrouwentijdschriften minder aandacht kreeg, was vooral te wijten aan zowel de focuspunten van deze bladen als dat ze veel minder frequent

⁴²⁹ Ibidem

⁴³⁰ Parlementaire handelingen register spreker en auteurs 1946-1968

⁴³¹ E. GUBIN en L. VAN MOLLE, *Vrouw en politiek in België*, 293.

uitkwamen dan de dagbladers. De meeste tijdschriften werden één keer per maand of minder uitgebracht. Ideologisch gezien waren er geen opmerkelijke verschillen vast te stellen tussen de liberale en de katholieke/christelijke pers. Een uitzondering is de socialistische en communistische pers: *Vooruit* en *De Rode Vaan* vermeldden haar aanstelling nergens. *Le Peuple* deed dit wel, maar maakte haar verkeerdelijk minister van Gezin en Cultuur.

Het is moeilijk een antwoord te geven op de vraag hoe belangrijk De Riemaecker-Legot als minister is geweest. Langs de ene kant kan geargumenteed worden dat wat ze ook heeft gedaan (of net niet), het hoe dan ook een invloed heeft had op hoe de samenleving keek naar vrouwen met een hoge politieke functie. Dat ze na een kleine drie jaar haar positie verloor aan een man en dat het daarna vijf jaar duurde voordat er opnieuw vrouwen zetelden in de regering, betekent iets. Zelf legde ze overigens de schuld voor deze vrouwelijke afwezigheid grotendeels bij de vrouwen zelf: vrouwen interesseerden zich niet voldoende in de politiek volgens haar. Anderzijds, naar haar beleid kijkend, heeft ze niet voor heel veel grondige veranderingen gezorgd. De Riemaecker-Legot heeft vooral bestaande wetten en instellingen aangepast of verder uitgebreid. Uit deze studie blijkt dat ze uiteindelijk niet zo'n heel radicaal nieuw beleid heeft gevoerd, hoewel de pers dat in 1965 bij haar aanstelling wel leek te verwachten. Haar grootste ambitie was de opwaardering van het gezin als belangrijkste cel van de maatschappij. Het was hier dat het individu zich volledig kon ontplooiën om vervolgens een actief lid van de maatschappij te worden. Dit lag volledig in de lijn van de al langer vigerende christelijke visie op gezin. Door de maatschappelijke veranderingen, die overigens al langer bezig waren, werd het gezin echter steeds instabieler. De Riemaecker-Legot focuste dan ook vooral op de familiehulp. De gezins- en bejaardenzorg moesten het dalende aantal dienstboden grotendeels opvangen. Hoewel door het stijgende aanbod huishoudtoestellen de huishoudarbeid verkortte, steeg tegelijk het aantal vrouwen dat buitenhuisarbeid deed. Aangezien hun echtgenoten nog steeds verwachtten dat zij ook nog steeds instonden voor het huishouden, was hulp nodig. maar ook haar huisvestingsbeleid droeg hiertoe bij. Naast de familiehulp, wilde ze er vooral voor zorgden dat ook minder gegoede gezinnen over een gezonde huisvesting beschikten. Haar wijzigingen aan de wet- De Taeye zijn hier het belangrijkste voorbeeld van.

Deze masterproef werpt een heleboel nieuwe vragen op. Het beperkte bronnenmateriaal laat geen sluitende conclusies toe, maar levert tegelijk wel suggesties verder onderzoek. Omdat deze verhandeling focust op haar ministermandaat, is de rest van haar politieke carrière onderbelicht gebleven. De Riemaecker-Legot is meer dan dertig jaar actief

geweest op politiek terrein waarvan er hier nog geen drie jaar zijn uitgediept. Stof genoeg dus, voor een vervolgonderzoek. Vervolgens zou het ook interessant zijn om een netwerkanalyse van De Riemaecker-Legot te ondernemen. Doorheen de jaren is ze in aanraking gekomen met belangrijke personen uit de vrouwenbeweging zoals Maria Baers, Maria Verlackt-Gevaert en Rika Steyaert. In welke opzichten hebben deze vrouwen elkaar beïnvloed? Welke relaties en/of vriendschappen ontstonden er? Hebben ze elkaar verstrekt en gesteund?

Hoewel De Riemaecker-Legot wel degelijk een deel van de doeleinden die ze in haar beleidsverklaring wilde bereiken heeft gehaald, werkten de economische en sociale omstandigheden haar tegen. Beide regeringen waarin ze zetelden vielen over kwesties die volledig buiten haar politieke terrein lagen: de regering-Harmel in 1966 door een detailkwestie in de ziekteverzekering, de regering-Vanden Boeynants in 1968 over de kwestie-Leuven. Ongetwijfeld zou zij haar beleid beter hebben kunnen uitvoeren als ze daartoe de kans had gekregen. De Riemaecker-Legot blijft dan ook een interessante vrouw, wiens verwezenlijking op het vlak van vrouwelijke politieke emancipatie hier eigenlijk niet voldoende aan bod zijn gekomen. Dit heeft voor een groot deel zeker met de keuze van het bronnenmateriaal te maken. Hoewel haar ministermandaat misschien minder indrukwekkend was dan op het eerste zich zou lijken, hoeft dit zeker niet de gelden voor de rest van haar politieke carrière en de soms vooruitstrevende wetsvoorstellen die ze heeft ingediend.

Als laatste wil ik Marguerite De Riemaecker-Legot zelf aan het woord laten over haar ervaring met het ministerschap:

“Mimo: Ziet u een vrouw als minister van Economische Zaken?”

De Riemaecker-Legot: Waarom niet? Natuurlijk niet voor de eerstvolgende drie jaar, maar de mogelijkheid bestaat zeker. De moeilijkheid bij de vrouwen ligt hem daarin, dat ze veel minder zelfverzekerd zijn. Als men een man een post aanbiedt, dan accepteert hij die. Een vrouw echter twijfelt en vraagt zich af of ze die taak wel aankan: “heb ik daartoe de nodige vorming?” Dat is geen verwijt aan de mannen dat ik hier maak, ook wij moeten zo reageren. Dan kom je tot emancipatie. Wat heb ik me een zorgen gemaakt toen mij “Gezin en Huisvesting” werd aangeboden. Ik dacht, als ik misluk, dan zullen zij mij direct in mijn nek springen. Ze zouden meteen de deuren hebben gesloten voor eventuele opvolgsters. Achteraf moet ik zeggen dat de mooiste periode uit mijn leven is geweest.”⁴³²

⁴³² LEUVEN, KADOC, *Archief KAV nationaal map 192*, fragmentarisch interview *Mimo*, 1976.

Bibliografie

Bronnen

Archieven

LEUVEN, KADOC, *Archief Augusta Jacobs*.

LEUVEN, KADOC, *Archief KAV-nationaal, 192 en 733*.

Periodieke publicaties

(in chronologische volgorde)

‘De Kamer heeft het ontwerp over de jeugdbescherming zijn beslag gegeven’, *De Stem van het Volk* (eind november 1964), 1 en 4.

‘Nieuwe ministers zouden vandaag eed afleggen’, *Het Volk* (27 juli 1965), 2.

RUYS, M., ‘Oude coalitie denkt aan nieuwe politiek’, *De Standaard* (27 juli 1965), 2.

‘Dooptel nieuwe ministers’, *De Standaard* (28 juli 1965), 1.

BINNEMANS, C.L., ‘Le équipe ministérielle de M. Harmel’, *Le Soir* (28 juli 1965), 3.

‘La structure du gouvernement’, *Le Peuple* (28 juli 1965), 2.

‘M. Harmel a formé son gouvernement’, *La Libre Belgique* (28 juli 1965), 6.

‘Nieuw Belgisch kabinet geleid door Harmel’, *NRC Handelsblad* (28 juli 1965), 8.

BINNEMANS, C.L., ‘Le ministres ont mis au point la déclaration gouvernementale’, *Le Soir* (29 juli 1965), 1.

BOUDROUX, M.C., ‘Entretien avec Mme De Riemaeker, première femme ministre de Belgique’, *Le Soir* (29 juli 1965), 1.

‘Bulletin d’entranger: Le cabinet Belge’, *Le Monde* (29 juli 1965), 1.

‘De minister van gezin poedert zijn neus...’, *De Standaard* (29 juli 1965), 1.

DE VOS, P., ‘M. Pierre Harmel a mis sur pied le nouveau cabinet Belge,’ *Le Monde* (29 juli 1965), 5.

‘Eindelijk neuu Belgische Regierung gebildet’, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (29 juli 1965), 4.

- ‘Madame le ministre’, *La Libre Belgique* (29 juli 1965), 1.
- CLAES, J., ‘Een vrouw moet voor alles zichzelf blijven, zegt mevrouw De Riemaecker’, *Het Volk* (30 juli 1965), 2.
- DE DONCKER, R., ‘De eerste vrouwelijke minister houdt van the shadows en breien’, *Het Laatste Nieuws* (30 juli 1965), 2.
- VAN MECHELEN, F., ‘Nu vooruit met ministerie van Gezin’, *De Standaard* (30 juli 1965), 2.
- ‘Volwaardig gezinsministerie’, *De Standaard* (9 augustus 1965), 2.
- ‘Gunstige Kansen voor het Gezin’, *De Standaard* (17 augustus 1965), 2.
- ‘Mevrouw de Minister: personalia’, *De Stem van het Volk* (begin september 1965), 4.
- RUYS, M., ‘In de politiek en staatsleven tellen vrouwen niet mee, hun rol is zwijgen en luisteren’, *De Standaard* (2 september 1965), 2.
- STUCKENS, T., ‘Vrouw in maatschappij strijdt tegen veel vooroordelen’, *De Standaard* (10 september 1965), 2.
- ‘Le cabinet de Mme De Riemaecker’, *La Libre Belgique* (15 september 1965), 2.
- ‘De samenstelling van de kabinetten: de medewerkers van mevr. De Riemaecker’, *Het Laatste Nieuws* (18 januari 1966), 5.
- ‘Geeft de regering meer geld voor de bouw van goedkope woningen op het platteland’, *Het Laatste Nieuws* (28 september 1965), 4.
- DE RIEMAECKER-LEGOT, M., ‘Politiek, een ideaal voor de vrouw’, *De Stem van het Volk* (eind september 1965), 1.
- LECLERCQ, CH., ‘Une interview exclusive de Madame le Ministre’, *Vie féminine* (oktober 1965), 8.
- VERMEIRE, P., ‘Moeders vandaag en morgen’, *De Standaard* (10 november 1965), 7
- ‘Zeven ministers om zes mijnsluitingen aan te kondigen’, *Het Laatste Nieuws* (23 december 1965), 4.
- FRANTZEN-DE LEYE, B., ‘Gelijke rechten in de politiek’, *Belgische Nationale Vrouwenraad* (januari-februari 1966), 15.
- ‘Madame De Riemaecker-Legot, premiere femme-ministre de Belgique’, *Association Belge des Femmes chefs d’Entreprises*, (nummer twee 1966), 9-10.
- COENEN, J., ‘Sociale woningbouw in Limburg’, *Het Laatste Nieuws* (6 januari 1966), 11.

STUCKENS, T., 'Betere vergoeding voor gezins- en bejaardenhulp', *De Standaard* (18 januari 1966), 2.

PEETERS, K., 'Over vrouwen en kinderen', *Vrouwenbeweging* (februari 1966), 4-5.

STUCKENS, T., 'Departement Gezin beweest onmisbaar te zijn', *De Standaard* (14 februari 1966), 2.

'Mevrouw de minister, Bravo!', *Vrouwenbeweging* (maart 1966), 3.

STUCKENS, T., 'De week van de vrouw is begonnen: waar ligt de echte ontvoogding?', *De Standaard* (19 maart 1966), 5.

RUYS, M., 'VDB vormt jonge regering', *De Standaard* (21 maart 1966), 1.

'Kan een jong gezin nog eigenaar worden?', *Het Laatste Nieuws* (19 april 1966), 4.

'De opruiming van ongezonde woningen: verhuistoelage', *Het Laatste Nieuws* (29 april 1966), 7.

'Le Sénat a terminé la discussion des crédits de la Famille et du Logement', *La Libre Belgique* (15 juni 1966), 2 en 7.

'Voor de eerste maal voerde een vrouw als minister het woord in de Senaat', *Het Laatste Nieuws* (15 juni 1966), 4.

'Le budget de la Santé Publique et de la Famille est adopté', *La Libre Belgique* (23 juni 1966), 2.

'De vrouw nog altijd een probleem', *De Standaard* (18 juli 1966), 2.

STUCKENS, T., 'Officiële dank en erkenning voor hulp aan bejaarden', *De Standaard* (16 september 1966).

'Les services d'aides familiales', *La Libre Belgique* (19 september 1966), 2.

'Wet-De Taeye wordt vernieuwd', *De Standaard* (13 oktober 1966), 1.

'Vrouwenontvoogding', *De Standaard* (19 oktober 1966), 2.

'La politique du logement: les primes De Taeye', *La Libre Belgique* (29 en 30 oktober 1967), 2.

DALOZE, G., 'Dialogue à bâtons rompus avec le ministre de la Famille et du Logement', *La Libre Belgique* (10 januari 1967), 1 en 5.

'Waarom een toelage voor thuiswerkende moeder?', *De Standaard* (31 januari 1967)

'VANACKERE, L., 'Waar deelt men de lakens uit?: Twee parlementsleden die er mogen zijn,' *Bij de Haard* (februari 1967), 34.d

- ‘Gezinsplanning aan de ouders overlaten’, *Het Laatste Nieuws* (15 februari 1967), 4.
- ‘Wet-De Taeye zal worden uitgebreid’, *De Standaard* (17 maart 1967), 2.
- VAN HALEWIJN, M., ‘Vrouwelijke gezinsministers Benelux samen aan praattafel’, *De Standaard* (19 mei 1967), 7.
- ‘Bij gelijk werk... klopt het hart van de vrouw sneller, verdient ze minder’, *Vrouwenbeweging* (juni 1967), 7.
- LIEVENS, J. en VAN DER SIJPT, T., ‘Brief aan de minister’, *Bij de Haard* (juli 1967), 17.
- ‘Meer dan 100 gezins- en bejaardenhelpsters ontvingen getuigschrift’, *Vrouwenbeweging* (juli 1967), 4.
- ‘La ministre de la Famille et du Logement remet la 300 000me prime De Taeye’, *Le Soir* (24 augustus 1967), 4.
- ‘300 000 maal premie-De Taeye’, *De Standaard* (25 augustus 1967), 2.
- ‘Minister De Riemaecker overhandigde 300 000ste De Taeye-premie aan gezin uit Strombeek-Bever’, *Het Laatste Nieuws* (26 en 27 augustus 1967), 4.
- ‘300 000^e bouwpremie voor Strombeeks gezin’, *De Standaard* (28 augustus 1967), 6.
- ‘Gezinshulp groeit’, *Vrouwenbeweging* (oktober 1967), 5.
- ‘La femme aujourd’hui et demain’, *Le Soir* (2 december 1967), 7.
- ‘De verbetering van oude woningen’, *Het Laatste Nieuws* (19 januari 1968), 4.
- ‘Plan minister De Riemaecker voor sociale woningbouw’, *De Standaard* (19 januari 1968), 2.
- ‘Bouwpremie wet-De Taeye wordt verdubbeld tot 60 000 frank’, *De Standaard* (23 januari 1968), 2.
- ‘Comment amélorer valablement les logements anciens’, *La Libre Belgique* (1 februari 1968), 2.
- ‘Oude woning kost bijna evenveel als nieuwbouw’, *De Standaard* (1 februari 1968), 2.
- ‘Regering wil in april met woningbouw beginnen’, *De Standaard* (1 februari 1968), 2.
- ‘Kabinet Vanden Boeynants op kwestie-Leuven gevallen’, *De Standaard* (8 februari 1968), 1.
- ‘Belgique: femmes au parlement’, *Belgische Nationale Vrouwenraad* (mei-juni 1968), 9.
- ‘Décès de Mme De Riemaecker-Legot, échevin bruxellois des Travaux’, *Le Soir* (8 en 9 mei 1977), 2.
- ‘Décès de Mme De Riemaecker’, *La Libre Belgique* (9 mei 1977), 6.

‘De eerste vrouw die minister werd: Mevr. De Riemaecker overleden’, *Het Laatste Nieuws* (9 mei 1977), 4.

‘De Riemaecker overleden: eerste vrouwelijke minister’, *De Standaard* (9 mei 1977), 3.

‘Mevr. De Riemaecker overleden’, *Het Volk* (9 mei 1977).

Parlementaire bronnen

(in chronologische volgorde)

Vergadering van 19 februari 1948, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1948.

Vergadering van 23 oktober 1953, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1953.

Vergadering van 10 november 1953, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1953.

Vergadering van 7 juli 1955, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1955.

Vergadering van 20 februari 1958, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1958.

Vergadering van 18 november 1964, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1964.

‘Verklaring van de regering’, *Vergadering van 29 juli 1965*, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1965, 1-5.

Vergadering van 23 maart 1966, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1966.

Vergadering van 22 juni 1966, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1966.

Vergadering van 12 januari 1967, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967.

Vergadering van 19 januari 1967, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1967.

Vergadering van 7 juni 1977, Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers, Brussel, 1977.

Vergadering van 14 juni 1966, Belgische Senaat, Brussel, 1966.

Vergadering van 09 februari, Belgische Senaat, Brussel, 1967.

Werken

ALLEN, A.T., *Feminism and Motherhood in Western Europe 1890-1970: The Maternal Dilemma*, New York, 2005.

BEKE, W. *De ziel van een zuil: De Christelijke Volkspartij 1945-1968*, Leuven, 2005.

BISSCHOP, C., *Meer dan boer alleen: Een geschiedenis van de Landelijke Gilden, 1950-1990*, Leuven, 2015.

BLEYEN, J., *Doodgeboren: een mondelinge geschiedenis van rouw*, Amsterdam, 2012.

CHRISTENS, R., 'Verkend verleden: Een kritisch overzicht van de vrouwengeschiedenis 19de-20ste eeuw in België', *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 27 (1997), 5-37.

DE BENS, E. en RAEYMAECKERS, K., *De pers in België: het verhaal van de Belgische dagbladpers gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, 2007.

DE MAESSCHALCK, E., *Een Bond voor alle gezinnen: Geschiedenis van de gezinsbeweging in Vlaanderen*, Brussel, 1996,

DE MAEYER, J. en VAN ROMPAEY, L., *Upstairs downstairs: Dienstpersoneel in Vlaanderen 1750-1995*, Leuven, 1996.

DE METSENAEIRE M., 'Gewapend met het gewicht van het verleden: enige resultaten van de vrouwengeschiedenis in België', G. DUBY en M. PERROT red., *Geschiedenis van de Vrouw. V, De twintigste eeuw*, Amsterdam, 1993, 523-556.

DE RIEMAECKER, C., *Marguerite De Riemaecker-Legot, onze eerste vrouwelijke minister*, Marche-en-Famenne, 2015.

DE VOS, E., *Hoe zouden we graag wonen? Woonvertogen in Vlaanderen tijdens de jaren zestig en zeventig*, Leuven, 2012, 35.

DE WEERDT, D., *En de vrouwen?: vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België 1830-1960*, Gent, 1980.

DUMONT, G.H., 'Een decennium vol uitdagingen en de golden sixties (1950-1968)', DE WACHTER, W. e.a. red., *Tussen Staat en Maatschappij 1945-1995: christen-democratie in België*, Tielt, 1995, 43-57.

FLORÉ, F. 'Promoting catholic family values and modern domesticity in postwar Belgium', H. HEYNEN en B. GÜLSÜM eds., *Negotiating domesticity. Spacial productions of gender in modern architecture*, London, Routledge, 2005, 83-102.

FLOUR, E., 'De politica. De rol van de vanzelfsprekende uitzondering', H. DE SMAELE en J. TOLLEBEEK red., *Politieke representatie*, Leuven, 2002, 123-136.

FLOUR, E., *Marijke Van Hemeldonck: Socialiste en Feministe*, Brussel, 2013.

FLOUR, E. en GUBIN, E., *Jongens en meisjes...bestemming bekend? België 1830-2000*, Brussel, 2009.

GAUS, H., 'Marguerite De Riemaecker-Legot', *Politiek biografisch lexicon: Belgische ministers en staatssecretarissen 1960-1980*, Antwerpen, 1989, 318-321.

GERARD, E. e.a., *Geschiedenis van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers 1830-2002*, Brussel, 2003.

GILLARD, L., *Het heft in eigen handen nemen: vrouwen in armoede – De historiografische literatuur over vrouwen in armoede in Frankrijk en Engeland in de negentiende eeuw*, Onuitgegeven bachelorpaper, KU Leuven, departement Geschiedenis, 2016.

GOOSSENS, M., 'Recensie Vrouw en Politiek in België', *Ons Erfdeel*, 42 (1999), 144.

GUBIN, E., 'Legot Marguerite', *Dictionnaire des femmes belges: XIXe et XXe siècles*, Brussel, 2006, 363-364.

GUBIN, E., en VAN MOLLE L., *Vrouw en Politiek in België*, Tielt, 1998.

HEIRBAUT, D. 'De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis van Napoleon tot vandaag: een verhaal van voortdurende vooruitgang?', E. BREMS en L. STEVENS red., *Recht en gender in België*, Brugge, 2011.

HENIG, R. en HENIG, S., *Women and Political Power. Europe since 1945*, Londen, 2001.

HERMANS, A., *Christen-democratisch & vrouw: spiegels van vrouwenacties in zestig jaar christen-democratie in Vlaanderen*, Brussel, 2005.

HEYVAERT, M., *Nora Staels-Dompas en de emancipatie van de vrouw: Wisselwerking tussen ideaal en persoonlijke amitie*, Onuitgegeven masterproef, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 2011.

HUYSE, L., *De gewapende vrede: politiek in België na 1945*, Leuven, 1993.

CASTERMANS G., KEYMOLEN D. en SMET, M., *De geschiedenis geweld aan gedaan: De strijd voor het Vrouwenstemrecht 1886-1948*, Brussel, 1981.

KEYMOLEN, D., ed., *Stap voor stap: geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*, Brussel, 1991.

LUYKX, T., *Politieke geschiedenis van België 2*, Amsterdam, 1978.

MICHELSENS, M., *Gelijkheid en ongelijkheid in België 1830 - 2005: 175 jaar vrouwen*, Brussel, 2005.

OSAER, A., 'De christelijke arbeidersvrouwenbeweging', E. GERARD red., *De Christelijke arbeidersbeweging in België*, 1991, 317-411.

REYMNANTS, G., *Marie Elisabeth Belpaire: gender en macht in het literaire veld, 1900-1940*, Leuven, 2013.

VANDENBILCKE, A., *Meisjesstudenten aan de Rijksuniversiteit Gent (1930/1931 – 1945/1946)*, Gent, 1987. (http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/000/131/576/RUG01-000131576_2012_0001_AC.pdf)

VAN DEN BERG, H., 'Discoursanalyse', *KWALON*, 9 (2004), 29-39.

Vandebroek, H. *Het geslacht van de arbeid. Opvattingen over vrouwenarbeid in Belgische katholieke intellectuele kringen (1945-1960)*. Leuven, 2002

VAN MOLLE, L., 'De nieuwe vrouwenbeweging in Vlaanderen, een andere lezing', *Belgisch Tijdschrift voor nieuwste geschiedenis*, XXXIV, 2004, 359-397.

VAN OSSELAER, T., *The Pious Sex: Catholic Constructions of Masculinity and Femininity in Belgium, c. 1800 – 1940*, Leuven, 2013.

VERBRUGGEN, P., 'Legot, Marguerite', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XIII, Brussel, 1990, 485-489.

VERSTRAETEN, H., *Pers en Macht: een dossier over de geschreven pers in België*, Leuven, 1980.

WILLEMS, L., *Maria Baers (1883-1959): de constructie van een vrouwbeeld ten opzichte van een manbeeld: Genderdiscours in de Belgische katholieke zuil*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, departement Geschiedenis, 2011.

Digitale informatie

Augusta Jacobs', *ODIS*, 2004

(<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=13791>). Geraadpleegd op 29 mei 2017.

'Décès de Janine Lambotte, première présentatrice du JT de la RTBF', *RTBF – médias*, 2017 (https://www.rtbef.be/info/medias/detail_decès-de-janine-lambotte-premiere-presentatrice-du-jt-de-la-rtbf?id=7807912). Geraadpleegd op 29 april 2017.

De congregatie van de Zusters Bernardinnen van Oudenaarde

(<http://www.rkkerk.net/cis3.htm>). Geraadpleegd op 17 april 2017.

‘First Female Ministres’, *Worldwide Guide to Women in Leadership*, 2016 (<http://www.guide2womenleaders.com/First-female-ministers.htm>). Geraadpleegd op 26 mei 2017.

‘François-Xavier Van Der Straten-Waillet’, *ODIS*, 2005

(<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=4240>). Geraadpleegd op 31 mei 2017.

‘Frans van Mechelen’, *ODIS*, 2016,

(<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=9167>). Geraadpleegd op 06 mei 2017.

‘Geschiedenis’, *Vrouw & Maatschappij*, 2016

(<http://www.vrouwenmaatschappij.be/Geschiedenis>). Geraadpleegd op 29 mei 2017.

‘Geschiedenis Femma’, *Femma*,

(<http://www.femma.be/frontend/files/userfiles/files/Over%20Femma/Geschiedenis%20Femman.pdf>). Geraadpleegd op 30 mei 2017.

Historiek van de UGent, 2017,

(https://www.ugent.be/nl/univgent/collecties/archief/geschiedenis/historiek_ugent.htm/historiek.html). Geraadpleegd op 17 april 2017.

‘Hoe zijn we gegroeid?’, *Gezinsbond*, 2017 (<https://www.gezinsbond.be/Wie-Zijn-Wij/Paginas/geschiedenis.aspx>).

Geraadpleegd op 31 mei 2017.

‘Humane Vitae: encyclical letter the supreme pontiff Paul VI, *The Holy See*, 2017

(http://w2.vatican.va/content/paulvi/en/encyclicals/documents/hf_pvi_enc_25071968_humane-vitae.html). Geraadpleegd op 4 juni 2017.

‘Juliana Lievens’, *ODIS*, 2004,

(<http://www.odis.be/hercules/search2.php?searchMethod=simple&search=Lievens%20Juliana>). Geraadpleegd op 08 mei 2017.

‘kabinet’, *Lycaeus Juridisch Woordenboek*, 2015
(<http://www.juridischwoordenboek.be/woordenboekBeinv.html#3658>). Geraadpleegd op 20 mei 2017.

‘Marguerite De Riemaecker-Legot’, *ODIS*, 2016, (http://www.odis.be/lnk/PS_27332). Geraadpleegd op 17 april 2017.

‘Mater et Magistra: encyclical of pope John XXIII on christianity and social progress, *The Holy See*, 2017 (http://w2.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater.html). Geraadpleegd op 1 juni 2017.

‘Polikliniek’, *Algemeen Nederlands Woordenboek*, (<http://anw.inl.nl/article/polikliniek>). Geraadpleegd op 31 mei 2017.

‘Publicaties’, *Vrouw & Maatschappij*, 2016
(<http://www.vrouwenmaatschappij.be/publicaties>). Geraadpleegd op 22 mei 2017.

‘Publicaties van het AVG’, *AVG-Carhif*, (http://www.avg-carhif.be/cms/publications_nl.php). Geraadpleegd op 22 mei 2017.

‘Richard Van Leemputten’, *ODIS*, 2006
(<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=11272>). Geraadpleegd op 22 mei 2017.

STRUBBE, F., *Kabinet van de minister van Gezin en Huisvesting*, e-mail, 20 februari 2017.

‘Tilly Stuckens’, *De Standaard 24 maart 2005* (<http://www.standaard.be/cnt/GJ3DII2K>). Geraadpleegd op 20 mei 2017.

‘Verandering familienaam’, *Naamsverandering*, 2017
(https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/personen_en_gezinnen/naamsverandering/verandering_familienaam). Geraadpleegd op 20 mei 2017.

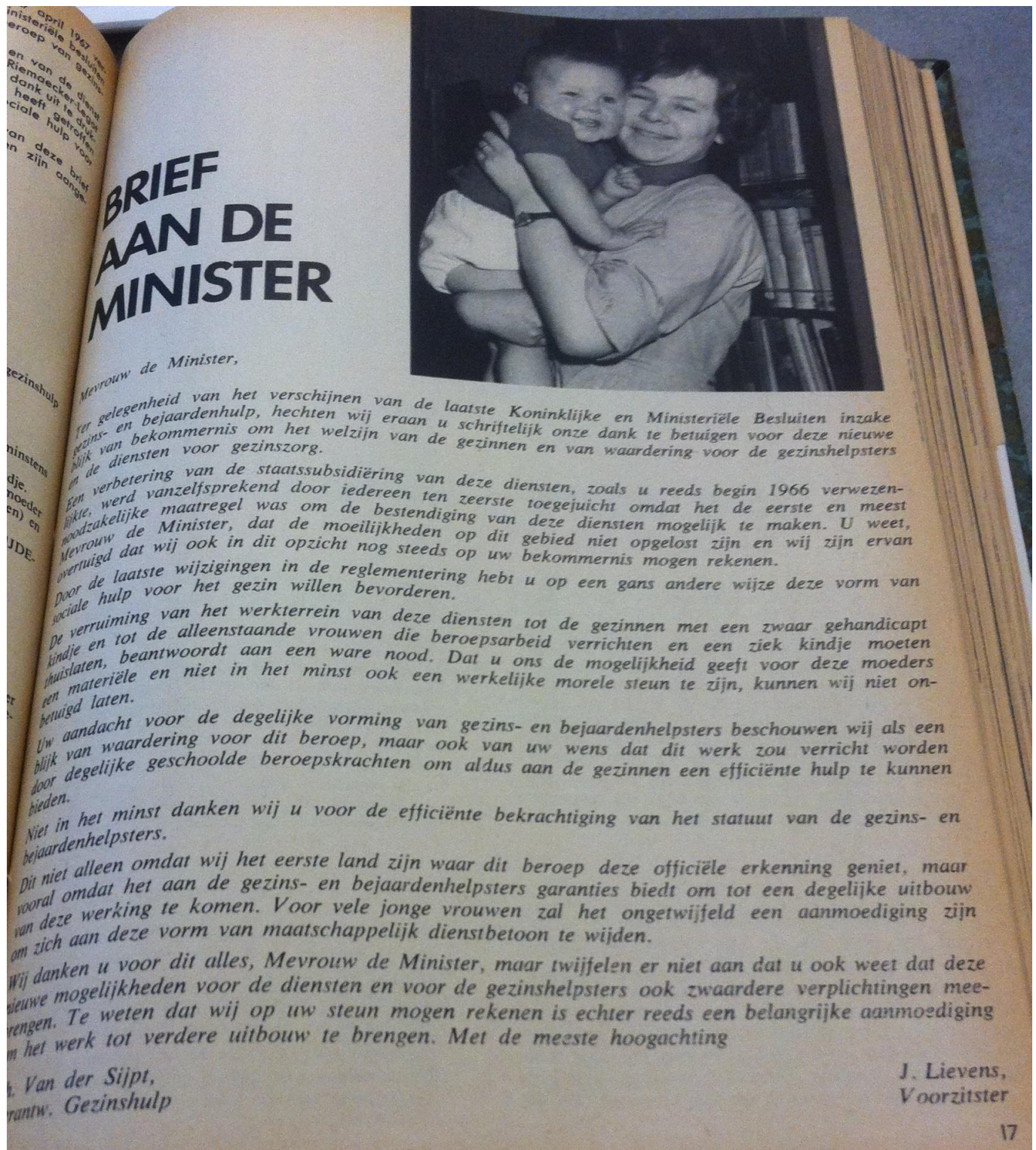
WOLFS, W., ‘Wordt de band tussen personalisme en christendemocratie niet al te gemakkelijk aangenomen?’, *KNACK*, 2016 (<http://www.knack.be/nieuws/belgie/wordt-de-band-tussen-personalisme-en-christendemocratie-niet-al-te-gemakkelijk-aangenomen/article-opinion-745275.html>). Geraadpleegd op 1 juni 2017.

Bijlagen

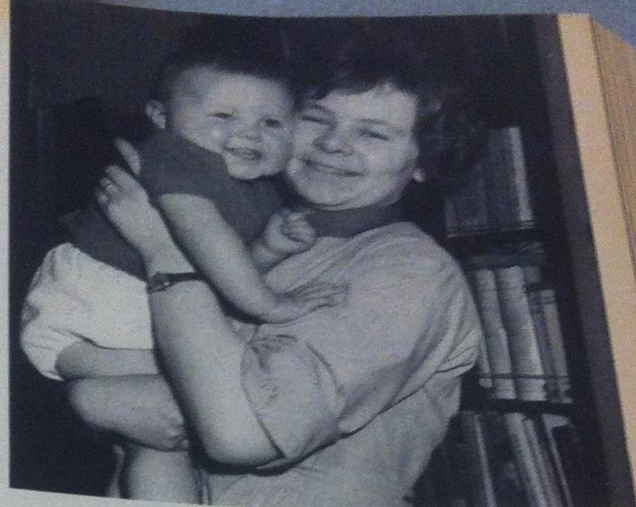
Bijlage 1: De Verkiezingsuitslagen van 17 februari 1946 (C. DE RIEMAECKER - Marguerite De Riemaecker-Legot, onze eerste vrouwelijke minister, p.19)

BUREAU CENTRAL PROVINCIAL DU BRABANT	PROVINCIAAL CENTRAAL BUREAU VAN BRABANT
Elections Législatives	Wetgevende Verkiezingen
DU 17 FÉVRIER 1946	VAN 17 FEBRUARI 1946
RÉSULTAT DES ÉLECTIONS	UITSLAG DER VERKIEZINGEN
NOTIFICATION AUX ÉLUS	KENNISGEVING AAN DE VERKOZENEN
Le président du Bureau central provincial a l'honneur de communiquer à Monsieur <u>Legot Auguste, épouse De Riemaecker,</u>	De voorzitter van het Provinciaal Centraal Bureau heeft de eer, navolgend uittreksel uit het heden opgemakkt proces-verbaal van dit bureau made te delen aan den heer _____
l'extrait ci-après du procès-verbal du dit bureau :	VERTALING.
<i>L'an mil neuf cent quarante-six, le 20 février, à 9 heures, le Bureau central de la Province de Brabant se réunit à Bruxelles (Hôtel de Ville, salle gothique), à l'effet de procéder à la répartition des sièges entre les candidats à l'élection législative du 17 de ce mois.</i>	<i>Ten jare duizend negen honderd zes en veertig, den 20 Februari, te 9 uren, vergadert het Centraal Bureau der Provincie Brabant, te Brussel (Stadhuis, Gotische Zaal), ten einde over te gaan tot de verdeling der zetels onder de kandidaten in de verkiezing voor de Wetgevende Kamer op den 17 dezer maand.</i>
Sont présents : E. Malberg, président.	Zijn aanwezig : _____ voorzitter.
MM. Ganshof, De Groot, de Bissou d'Hauteville et Marchalix, assesseurs.	_____ bijzitters.
J. Lickenslaet, secrétaire.	_____ secretaris.
MM. Hamoryckx, Vermeire, ténus des candidats, siègent au bureau.	Le Roux et Roslandt, gégelgen der kandidaten, oen het bureau zittend.
Le public est admis dans la salle où siège le Bureau et le président donne à l'assemblée communication de ce qui suit :	Het publiek wordt toegelaten in de zaal waar het Bureau zittet en de voorzitter geeft aan de vergadering kennis van het volgende :
Sont proclamés élus :	Zijn verhooren uitgeroepen als :
I. — Membres de la Chambre des Représentants.	I. — Leden van de Kamer der Volksvertegenwoordigers.
A. — ARRONDISSEMENT DE BRUXELLES.	A. — ARRONDISSEMENT BRUSSEL.
Pour la liste 1 : MM. Mandeloot, Devize, Jacques Charles J.-P. et Demuyter.	Pour de lijst 1 : _____ _____
Pour la liste 3 : MM. Lahmani, Martoux, Dassy, Herrewé et M ^{me} Grégoire, épouse Clair.	Pour de lijst 3 : _____ _____
Pour la liste 4 : MM. Herinckx, Conte Carton de Wiart, Van der Eynde Jean, M ^{me} Legot (épouse De Riemaecker), MM. Vicomte du Bus de Warnaffe, Scheyven, Vergès, Welter, Coppé, Gilson et Vicomte de Jonghe d'Ardeye.	Pour de lijst 4 : _____ _____
Pour la liste 5 : MM. Spaak, Braoops, Brantzen, Fischer, M ^{me} Grégoire (épouse Blinck), MM. Somschausen, Meysmans, Gelders, Grégoire Marcel et Fayat.	Pour de lijst 5 : _____ _____

Bijlage 2: Brief van Juliana Lievens en Thérèse Van Der Sijpt gericht aan Marguerite De Riemaecker-Legot. Gepubliceerd in: *Bij de Haard* in juni 1967

BRIEF AAN DE MINISTER

Mevrouw de Minister,

Ter gelegenheid van het verschijnen van de laatste Koninklijke en Ministeriële Besluiten inzake gezins- en bejaardenhulp, hechten wij eraan u schriftelijk onze dank te betuigen voor deze nieuwe maatregel van bekommernis om het welzijn van de gezinnen en van waardering voor de gezinshulpsters en de diensten voor gezinszorg.

Een verbetering van de staatsubsidiëring van deze diensten, zoals u reeds begin 1966 verwezenlijkte, werd vanzelfsprekend door iedereen ten eerste toegejuicht omdat het de eerste en meest noodzakelijke maatregel was om de bestending van deze diensten mogelijk te maken. U weet, Mevrouw de Minister, dat de moeilijkheden op dit gebied niet opgelost zijn en wij zijn ervan overtuigd dat wij ook in dit opzicht nog steeds op uw bekommernis mogen rekenen.

Door de laatste wijzigingen in de reglementering hebt u op een gans andere wijze deze vorm van sociale hulp voor het gezin willen bevorderen.

De verruiming van het werkteerrein van deze diensten tot de gezinnen met een zwaar gehandicapt kindje en tot de alleenstaande vrouwen die beroepsarbeid verrichten en een ziek kindje moeten thuislaten, beantwoordt aan een ware nood. Dat u ons de mogelijkheid geeft voor deze moeders een materiële en niet in het minst ook een werkelijke morele steun te zijn, kunnen wij niet onbetuigd laten.

Uw aandacht voor de degelijke vorming van gezins- en bejaardenhulpsters beschouwen wij als een blijk van waardering voor dit beroep, maar ook van uw wens dat dit werk zou verricht worden door degelijke geschoolde beroepskrachten om aldus aan de gezinnen een efficiënte hulp te kunnen bieden.

Niet in het minst danken wij u voor de efficiënte bekrachtiging van het statuut van de gezins- en bejaardenhulpsters.

Dit niet alleen omdat wij het eerste land zijn waar dit beroep deze officiële erkenning geniet, maar vooral omdat het aan de gezins- en bejaardenhulpsters garanties biedt om tot een degelijke uitbouw van deze werking te komen. Voor vele jonge vrouwen zal het ongetwijfeld een aanmoediging zijn om zich aan deze vorm van maatschappelijk dienstbetoon te wijden.

Wij danken u voor dit alles, Mevrouw de Minister, maar twijfelen er niet aan dat u ook weet dat deze nieuwe mogelijkheden voor de diensten en voor de gezinshulpsters ook zwaardere verplichtingen meebrengen. Te weten dat wij op uw steun mogen rekenen is echter reeds een belangrijke aanmoediging om het werk tot verdere uitbouw te brengen. Met de meeste hoogachting

J. Lievens,
Voorzitter

J. Van der Sijpt,
Antw. Gezinshulp

Samenvatting

Van juli 1965 tot februari 1968 was Marguerite De Riemaecker-Legot de eerste vrouwelijke minister van België. Als de eerste historische studie over De Riemaecker-Legot heeft deze verhandeling aandacht voor zowel haar beleid als de manier waarop de pers over haar en haar beleid schreef. Het onderzoek kadert hiermee binnen zowel de vrouw- en genderhistoriografie als de politieke Belgische geschiedschrijving. Het bronnencorpus voor deze studie bestaat in hoofdzaak uit persartikelen en parlementaire verslagen, aangevuld met beperkt archiefmateriaal uit het KADOC. Aan de hand van een discoursanalyse werd het bronnenmateriaal onderzocht.

Als eerste vrouwelijke minister kwam De Riemaecker-Legot in een mannenwereld terecht. Zelf beseftte ze dat haar ministermandaat vooral een proeffase was, als ze faalde zou de deur voor andere vrouwen onvermijdelijk weer dichtvallen. Ook al voor haar functie als minister van Gezin en Huisvesting was ze met sociale en familiale kwesties bezig. Haar eerste maanden als minister waren vooral een oriëntatieperiode, mede door de onduidelijke bevoegdheden en de vroege val van regering-Harmel in maart 1966. Het was vanaf haar aanstelling meteen duidelijk dat de pers het niet gewend was om over een vrouwelijke minister te schrijven. Haar vrouwelijkheid stond dan ook veel meer centraal dan haar politieke verwezenlijkingen.

De regering-Vanden Boeynants betekende de werkelijke doorstart voor het ministerie van Gezin en Huisvesting. De bevoegdheden waren nu afgelijnd en De Riemaecker-Legot nam verschillende malen het woord in de Kamer en de Senaat tijdens begrotingsgesprekken. Ze focuste in haar beleid op aanpassingen van de wet-De Taeye, een uitbreiding van de familiehulp en het creëren van meer gezonde woningen. Hoewel de pers haar beleid positief onthaalde, kreeg het niet zo heel veel aandacht. De meeste journalistieke aandacht ging uit naar communautaire problemen. In februari 1968 viel de regering over de kwestie-Leuven. De opvolgende premier nam De Riemaecker-Legot niet op in zijn nieuwe regering waardoor vrouwen tijdelijk verdwenen uit het hoogste niveau van de uitvoerende macht.

Als minister deed De Riemaecker-Legot geen controversiële uitspraken en gedroeg ze zich zelfs op een meer bedeesde manier. Als argument geldt dat ze geen conflicten wilde uitlokken die het eventuele ministerschap voor latere vrouwen in gevaar zou kunnen brengen. Hierdoor is haar beleid ook niet radicaal vernieuwend geweest, hoewel ze wel enkele belangrijke aanpassingen heeft doorgevoerd.